Harry Kuller

PRESA EVREIASCĂ BUCUREȘTEANĂ 1857–1994

EDITURA HASEFER

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

DR. HARY KULLER

PRESA EVREIASCĂ BUCUREȘTEANĂ

1857—1994

https://biblioteca-digitala.ro

Coperta de ADRIAN IONESCU
Redactor: SANDU SINGER

© Editura Hasefer, București, 1996

Carte editată cu sprijinul Guvernului României – Consiliul pentru minorităţile naţionale.

ISBN 973-97375-4-4

https://biblioteca-digitala.ro

DR. HARY KULLER

PRESA EVREIASCĂ BUCUREȘTEANĂ
1857–1994

EDITURA HASEFER

București, 1996

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

CUVÂNT ÎNAINTE

Presa o fac gazetarii, iar istoria presei cronicarii-istorici: eu nu sunt nici una, nici alta. Când m-am apucat, acum câțiva ani, să răsfoiesc la Biblioteca Academiei diverse publicații din trecut, în vederea întocmirii unui documentar cu privire la procesul de emancipare „lăuntică" a evreilor din capitala țării, nu aveam nici pe departe imaginea întinderii respectivei publicistici. Pe măsură ce mă adânceam în zecile de gazete și reviste ce au apărut, începând cu 1857, data apariției bilingvului *Israelitul român*, bogăția materialului depistat m-a convins că abordarea temei de cercetare urmărite va necesita încă îndelungi investigații. Lucrarea de față, întocmită în anii 1989—90, reprezintă doar un prim rezultat al acestui demers, respectiv: o inventariere a publicațiilor depistate; o bibliografiere sumară a conținutului; o punctare a valorii documentare-publicistice etc. a unora dintre „materialele" ce apăreau în respectivele gazete, reviste ș.a. Vor fi, deci, supuse privirii cititorului acestei lucrări: zeci de titluri de publicații periodice evreiești de limbă română — unele, puțin cunoscute chiar și în epocă —, sute de gazetari evrei, dintre care, nu puțini, veritabili „directori de conștiință" la vremea lor, în sfârșit, o varietate impresionantă de date, informații, analize și documente despre emanciparea israeliților în România și participarea lor la viața social-economică, culturală etc. a țării, precum și la propria lor viață comunitară. O pagină de istorie, paralelă și comună totodată, de istorie interetnică, dar și comunitar-iudaică.

Presa de care ne ocupăm stă mărturie — constituind în acest sens și un test semnificativ — pentru voința evreilor de a se integra în

https://biblioteca-digitala.ro

realităţile ţării, de a deveni cetăţenii ei loiali, de a fi totodată, însă, israeliţi *în* şi *din* România. Ca răspuns la aşa-zisa problemă evreiască locală, presa respectivă găzduieşte o varietate de răspunsuri, în principal cele cuprinse de tendinţele integraţioniste, socialiste şi asimiliste, pe de o parte, de cele sioniste şi emigraţioniste, pe de altă parte. În consecinţă, publicistica periodică la care ne referim este, în consensul omogenităţii ei evreieşti, de o varietate atitudinală, uneori, deconcertantă. Pluralitatea unghiurilor de privire exprimate nu contravine, însă, orizontului evreiesc de cuprindere a lucrurilor, păstrând specificul punctelor de vedere exprimate atât în relaţie cu poziţiile xenofobe şi antisemite (din gazetele naţionalist-extremiste), cât şi cu tendinţele de promovare a intereselor specifice etniei.

Faptele fiind de mult consumate, iar paginile gazetelor ce le-au consemnat de mult îngălbenite, s-ar putea să apară nedumerirea: cui mai foloseşte azi „refacerea" unui peisaj publicistic plin de tensiuni şi desfăşurat undeva la „marginea" scenei naţionale? Acest interes, spun unii, este scăzut chiar şi pentru coreligionari. Dacă aşa ar sta lucrurile — fapt de care mă îndoiesc —, abia că va trebui stârnit interesul, fie şi numai ştiinţific, pentru istoria unei minorităţi ca cea evreiască, care, după cum se ştie, a deţinut un loc şi a jucat un rol anume în devenirea României moderne, în dinamica relaţiilor interetnice, cu precădere. Iar presa este „oglindă" şi parte a înseşi acestei istorii.

Cu atare gând am pornit la drum, acum peste o jumătate de deceniu, pe când tematica evreiască era încă suspectă ideologiei oficiale — fapt ce nu m-a împiedicat, însă, să pornesc la drum. Alţii, în acele vremuri, au pornit pe drumul „Alialei"; eu, însă, pe acesta. Ca atare, am început să răscolesc fişierul Bibliotecii Academiei Române, pentru a regăsi titlurile de gazete şi reviste evreieşti de limbă română. A urmat, apoi, anevoioasa cale a despuierii lor. Efortul mi-a fost răsplătit prin depistarea publicaţiilor pe care le căutam şi pe care le consemnez în lucrarea de faţă.

Mulţumesc pe această cale celor care au avut grijă şi de supravieţuirea scrisului periodic evreiesc de altădată, conservându-l în depozitele sale mai abitir decât a făcut-o, într-un anume timp, comunitatea evreiască locală însăşi.

https://biblioteca-digitala.ro

Apariția lucrării de față în Editura „Hasefer" a Federației Comunităților Evreiești din România este o primă și generoasă recunoaștere a necesității conservării și valorificării trecutului presei marii obști evreiești de altădată din România, din Capitala țării în special.

Însă reamintirea acestei prese mai este oportună și ca exemplu de înfruntare curajoasă cu publicistica ostilă evreilor, de altădată, dar la care se mai adapă încă unii condeieri în solda extremismului politic. Demersul mi se pare, de aceea, salutar nu doar pentru cei interesați de propria lor istorie culturală, recte evreii din capitala României, ci și pentru categorii mai largi, cu preocupări privind învățămintele din trecutul relațiilor interetnice pe aceste meleaguri.

Gazetari evrei și gazete evreo-române

Evreii din România — variatele aspecte ale devenirii lor sincronice și diacronice în acest spațiu geografic — au constituit un subiect copios de presă locală, regională, națională și chiar internațională (europeană etc.). În țările române, și apoi în România de după „Unire" și „Marea Unire", tematica evreiască locală se regăsește în majoritatea publicațiilor periodice (gazete etc.) ce apăreau în epocă: firește, în primul rând, în presa evreilor înșiși.

Felul de abordare a „situației" și „chestiunii" evreilor din România diferea, desigur, de la o publicație la alta, de la o categorie de publicații la alta: în funcție de interese, poziții politice și ideologice, adeseori divergente.

Astfel, dacă la o extremă, bibliografia primului secol de presă românească consemnează câteva zeci de titluri de gazete declarat antisemite, deci tendențioase și total lipsite de obiectivitate, la altă extremă nu puține ziare și reviste românești trebuie menționate pentru atitudinea lor *sine ira et studio* față de evrei.

Adeseori, o atare atitudine se datora înșiși publiciștilor evrei, nu reduși la număr, ce populau redacțiile unora dintre cele mai prestigioase publicații românești din Capitală, din capitalele provinciilor istorice sau chiar din orașe mai mici.

https://biblioteca-digitala.ro

Pentru a evoca doar câteva nume prestigioase mai de demult, amintim că la *Adevărul* lui Beldiman erau în redacție evreii Husar și Bolocan, iar printre colaboratori dr. Stâncă și, în fruntea administrației, Sache Petreanu; la *Lupta* lui G. Panu era S. Pauker; la *Timpul* lui Lascăr Catargiu erau S. Rosenthal și Roth; la *Constituționalul* lui P.P. Carp erau Lupu Dichter și Diamandescu; la *L'Indépendance Roumaine*, al lui G. Em. Lahovary, erau Azra Bercovitz, Al. Rubin, Johnson și Marcu; la *Românul* lui C.A. Rosetti era M. Canianu; la *Țara* lui Cristodulo erau H. Streitmann și G. Grosmann, iar la *Evenimentul* lui G.A. Scorțescu era Albert Honigmann.

Apoi, nu trebuie uitat că Ronetti-Roman fusese coleg de redacție cu Eminescu și Caragiale la *Timpul*, că Em.D. Fagure și Steuerman-Rodion, dr. Ghelerter și dr. Ygrec au excelat la *Evenimentul literar* și apoi la *Lumea Nouă* și, alături de ei, S. Sanielevici, A. Verea, Brănișteanu, S. Grosmann, B. Literescu, A. Toma, S. Labin.

Dar câte condeie strălucite de gazetari evrei din presa românească din interbelic nu pot fi evocate? F. Brunea-Fox, de la *Adevărul, Dimineața, Lupta;* Blumenfeld-Spectator și Constantin Graur, de la *Adevărul* și *Dimineața;* Barbu Lăzăreanu, de la *Adevărul, Cuvântul liber, Adevărul literar și artistic* ș.a.; Arthur Bergman (A. Munte), de la *Adevărul;* Dolfi Trost și Gherasim Luca, de la *Cuvântul liber* și *Viața Românească;* Fermo și B. Marian, de la *Universul;* Millian Maximin, J. Melle, de la *Momentul;* Camil Ring, de la *Semnalul;* M. Sebastian și I. Călugăru, de la *Vremea, Cuvântul liber;* B. Brănișteanu, de la *Cotidianul* etc., etc.

Gazetarii evrei din presa română, dar și cei din presa evreiască — câteva sute, dintre care „vârfuri" câteva zeci — se impuseseră întru atât în peisajul mediilor de informare (mass media) din țară, încât adesecri „puterea" lor reală, sau doar presupusă, devenise un cal de bătaie pentru presa antisemită — pusă pe „demascarea" și pe denigrarea a ceea ce ea denumea „a cincea putere în stat" sau „noii mentori ai poporului român". Printre „mentori", firește, personalități de primă mână, ca: S. Rosenthal, directorul *Dimineții*, cu atâtea servicii aduse țării în calitatea sa de reprezentant la Geneva și atașat de presă la Washington (până în 1938); A. Rosenfeld (C. Graur), condei strălucit la *Adevărul* și *Dimineața;* E. Honigmann (Emil Fagure), B. Braunștein

https://biblioteca-digitala.ro

(Brănișteanu), I. Bercovici și Al. Rubin, „tălmacii zilnici — cum îi numeau antisemiții — ai politicii și culturii românești față de străinătate".

Roși de ambiția parvenirii, gazetari mărunți din presa antisemită a deceniilor 2-4 înțelegeau să-și „concureze" confrații evrei prin meschinăria „decodificării pseudonimelor" și denunțarea „trădătorilor" ascunși după aceste pseudonime și care nu erau alții decât marii gazetari: C. Graur, alias „demascatul" Ghidale Gherș Brauner, Al. Graur, alias Alszos Grauer, B. Lăzăreanu, alias Burăh Leizerovici, Al. Gruia, alias Alter Moise sân Ghidale, F. Aderca, alias Froike Adelștein, dr. Ygrec, alias I. Glicksman, L. Sebastian, alias Leon Richter, Ana Canarache, alias Ana Bauer, Miron Grindea, alias Moritz Grunberg ș.a.m.d., până la finele unei liste de câteva zeci, numiți în derâdere „dascăli și mentori ai poporului român". Chiar și un ziar ca „Universul", la rubrica „Cine sunt și ce vor", stigmatiza ziariștii evrei, pe motive asemănătoare.

Alți evrei erau denunțați pentru că: „au acaparat toate afacerile gazetărești", ziare și reviste — de la cele culturale și politice, până la cele fiscale și industriale, financiare și matrimoniale, de mică și mare publicitate etc., etc.; „se aflau în toate redacțiile publicațiilor minoritare", „făceau aproape întreaga presă din provincie", dețineau, prin anii '30, „din 27 agenții de publicitate 3/4, din 204 edituri, mai mult de 50%" ș.a.m.d. „Erau în același timp preponderenți la Agenția Rador (condusă de «Hurtig-evreul»), ca și în toate agențiile de reclame de spectacole și cinema" etc., etc.

Locul și rolul real deținute de evrei în mass media din România — în dinamizarea acestora —, contrar exagerărilor antisemite, nu erau nici „atât de copleșitoare cantitativ" și nici „nefaste calitativ". Marele număr de gazetari evrei din presa românească democrată nu explică decât în parte atitudinea acesteia față de democrație, stat de drept ș.a.m.d., căci această atitudine era deopotrivă susținută de publiciști neevrei care abordau cu mult curaj și, adeseori, cu multă obiectivitate problemele sociale și etnice ale țării. Polemiști români redutabili din presa democrată combăteau șovinismul, xenofobia și antisemitismul (articolele antisemite publicate, ani în șir, de A.C. Cuza la rubrica „Anexe la jidanii în presă" erau combătute în mai multe gazete de prestigiu. Evocăm spre pildă *Cuvântul liber*, *Adevărul* ș.a.).

Din păcate, nu aceasta mai era situația în deceniul ce a premers intrarea țării în cel de-al doilea război mondial, când publicațiile anti-

https://biblioteca-digitala.ro

semite au devenit deosebit de virulente. Gazetele românești (de partid, de organizație sau chiar „independente"), cu excepția celor de stânga sau a ziarelor *Dimineața*, *Adevărul*, *Tempo* sau *Fapta*, nu mai „săreau" — sau o făceau foarte anevoie — în temperarea excesele extremiste.

Cine răsfoiește astăzi, de pildă, colecțiile unor organe de presă ca *Liberalul* (P.N.L.), *Patria* (P.N.Ț.), *Frontul Românesc* (F.R.), *Epoca* (Partidul Conservator), *România* (Frontul Renașterii Naționale, apoi Partidul Națiunii) din ultimii ani ai interbelicului se convinge lesne că nu acestea erau publicațiile în care să fie refăcut adevărul despre evrei, atât de strâmbat de publicațiile de ultra-dreapta din epocă, de felul unor *Țara Noastră*, *Porunca vremii* (Partidul Național-Creștin), *Lumea Nouă* (Liga Național-Corporatistă), *Pământ strămoșesc*, *Buna Vestire*, *Cuvântul* (Partidul „Totul pentru Țară"), *Cruciada românismului* (al partidului omonim înființat în 1935 de M. Stelescu), *Vremea* ș.a. de acest fel.

Cât privește atitudinea față de evrei a publicațiilor oficioase românești, germane ș.a. din perioada ultimului război, nu cred să mai fie cazul să fac vreo mențiune specială. Înfim a fost numărul gazetarilor care să mai strecoare fie și cea mai mică observație favorabilă evreilor, supuși în acei ani atâtor vexațiuni și prigoniri. Ziariștii evrei fuseseră excluși din presă în general, din cea neevreiască în primul rând.

Pentru că intrarea României în cel de-al doilea război mondial a însemnat pentru evrei și suspendarea presei lor libere: unele ziare au fost suspendate, astfel, încă din 1938. La București au fost suprimate, rând pe rând, publicațiile: *Curierul Israelit*, *Ecoul evreiesc*, *Cuvântul evreiesc*, revista *Cultura*, după ce înainte cu puțin timp își încetaseră activitatea celelalte. Doar *Renașterea noastră* și *Neamul evreiesc* au supraviețuit până la finele lui 1941, cu prețul de a nu insera în paginile lor nici cea mai mică informație despre prigoana abătută în anii '40-41 asupra conaționalilor. Ești uluit, răsfoind colecțiile acestor săptămânale din respectivii ani, să trebuiască să faci o asemenea tristă constatare.

În acest fel se punea în mod samavolnic capăt unei prese evreiești de limbă română, idiș, ebraică ș.a., care, în cele peste opt decenii de activitate, însumase circa 500 de titluri de gazete, reviste etc., dintre care circa 200 numai în București.

https://biblioteca-digitala.ro

Obiectul lucrării de față îl constituie, așadar, repertorierea publicațiilor periodice evreiești (ziare, reviste, anuare, almanahuri ș.a.) redactate în evasitotalitatea lor în limba română (câteva la începuturi au fost bilingve), apărute la București, într-un răstimp de peste nouă decenii.

Trebuie subliniată existența unei lucrări de sinteză asupra *Istoriei presei evreiești din România* (S. Podoleanu, I, 1857—1900, Buc., 1938), în care sunt repertoriate: ziarele bilingve apărute între 1857 și 1872; ziarele scrise în întregime în românește (1872—1886); ziarele informative și organe ale feluritelor curente — socialism, asimilare, emancipare —, apărute între 1887 și 1897 și ziarele sioniste dintre 1897 și 1900. Acest lucru înlesnește considerabil sarcina cercetării și descrierii bibliografice a tuturor celor de mai sus și insistența, pe de o parte, pe publicațiile din epocă (reviste, anuare, calendare etc.) nerepertoriate în lucrarea amintită, iar, de altă parte, repertorierea presei evreiești din prima jumătate a secolului actual, asupra căreia nu există decât sumare și incomplete mențiuni bibliografice.

În cele ce urmează vor fi repertoriate de la efemeride, sleite în câteva apariții, până la longevivul cincuagenar *Egalitatea*, de la prima publicație periodică bilingvă, româno-franceză, *Israelitul român*, până la ultima *Gazetă evreiască* (editată de Centrala Evreilor), ce mai apărea în timpul celui de-al doilea război mondial. În mod succint vom face referiri și la publicațiile, nu prea numeroase, apărute între 1944 și 1948, precum și la unica publicație de după 1957 (*Revista Cultului Mozaic*).

În ciuda unei varietăți aproape deconcertante, presa la care urmează să ne referim era, așadar, *evreiască*, întrucât reflecta interese, expectații, opinii și soluții generale împărtășite de evrei, cât și pentru că exprima situația social-economică, administrativă, morală, juridică, civico-spirituală, religioasă a unei entități etnice cu o specificitate și un statut aparte, cu un nivel de spiritualitate ce o făcea în mod special receptivă la fenomenul modern — *„mediatic"*.

Se știe că așa-zisa *„problemă evreiască"* (atât de la „ordinea zilei" până la 1900, apoi, până la primul război mondial, apoi în interbelic și ulterior, pe parcursul anilor celui de-al doilea război) a suscitat

https://biblioteca-digitala.ro

răspunsuri teoretice, dar mai ales practice, din partea tuturor forțelor sociale, politice și naționale ale țării: după cum s-a mai arătat, cele generic denumite „antisemite" (fie că era vorba de presă, cărți, atitudini politice sau măsuri restrictive ori punitive concrete) nu se aflau pe ultimul loc. În acest context, evreii au fost condiționați de împrejurări obiective, asociate, firește, de cele subiective, să se perceapă, în grade și momente variabile, ca o realitate socioetnică a cărei *existență socială* (plină de tensiuni) suscita o conștiință (civică, religioasă, moral-politică, spirituală) pe măsură.

Pentru perioada de care ne ocupăm, *presa* proprie se dovedește deopotrivă a fi pentru evrei ferment și document (de reflectare a acestei conștiințe); calitățile și avatarurile respectivei prese constituie un test al însuși gradului de constituire a unei conștiințe critice, exprimată într-un amestec de neconfundat de obiectivitate și subiectivism în tratarea spinoasei și dureroasei... chestiuni evreiești.

Căci, dacă în alte publicații, ca, de pildă, în cele democratice și progresiste românești, problema și condiția evreo-română comporta abordări făcute cu detașare, *sine ira et studio*, presa evreiască exprima, nemijlocit, o mentalitate evreiască, exprima, de asemenea, un punct de vedere propriu al marginalului militant, cu referire la drepturile și năzuințele — materiale și spirituale —specifice ale unei populații evreiești, atât de diferențiată intra-specific, dar atât de omogenă în revendicările ei socio-etnice generale.

Un cât de sumar excurs istoric întru susținerea tezei de mai sus ar presupune, desigur, o analiză comparativă și paralelă a zeci de publicații: evreiești, pe de o parte, neevreiești, pe de altă parte —ceea ce, firește, nu ne putem permite în spațiul restrâns al repertoriului de față. Ne mulțumim doar să amintim că o seamă de idei, poziții și soluții capitale în problema evreiască („autonomie culturală", „moisidism", „sionism", „integraționism-neasimilist", „reprezentanță politică și civică proprie" ș.a.), precum și întinsa operă de reflectare a vieții și spiritualității cotidiene evreiești (popularizarea creației cultural-evreiești specifice, detalierea altor componente ale conștiinței de sine) nu aveau cum să se regăsească în afara *presei proprii*.

Este, poate, rațiunea majoră și legitimitatea unei *prese etnice proprii* — aceea de a fi inconfundabilă, atât prin partitura socioetnică

https://biblioteca-digitala.ro

ce și-a propus să susțină, cât și prin „coloristica timbrală", ireductibilă, de interpretare.

Răsfoind cele cca 170 de publicații periodice evreiești bucureștene, evident, de relevanță, pregnanță și valoare inegală, în sensurile arătate mai sus, putem spune că sunt infime cazurile în care poziția și „orizontul de conștiință" ale vreunui gazetar sau altul, ale vreunei publicații sau alta, să nu fie tranșant evreiești; aceasta chiar și atunci când „orientările" se numesc poale-zioniste, asimiliste, teritorialiste, iar soluțiile, dovedite în timp „nefolositoare" evreimii.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

CAP. I

ÎNCEPUTURI

1. Gazete bilingve

Israelitul român. Prima publicație evreiască, apărută și în limba română — premiera absolută constituită de bilingvul *Israelitul român* (an. I, nr. 1 — 22.03 (3.04) 1857) — este, poate, pentru teza susținută în introducere, și cea mai simptomatică și concluzivă.

Titlul *Israelitul român* corespunde pe deplin conținutului acestui ziar și este emblematic pentru ceea ce a fost și s-a dorit a fi evreimea română, nu doar la începutul celei de a doua jumătăți a secolului trecut, ci și ulterior.

Cei care redactau prima gazetă evreo-română, ca și mulți dintre coreligionarii lor, se considerau deopotrivă israeliți și români. Ziarul era astfel conceput și redactat, încât să intereseze, să instruiască și să lumineze deopotrivă și pe evrei și pe creștini și să-i informeze pe unii despre ceilalți. Nu întâmplător un foileton despre Mihai Viteazul alternează cu un foileton despre Maimonide în chiar primele numere ale gazetei.

După cum este lesne de observat, prima publicație periodică evreiască din România vede lumina tiparului tocmai în preajma adunării celor două Divanuri ad-hoc de dinaintea Conferinței de pace de la Paris (unde urma să se hotărască autonomia Principatelor românești). *Israelitul român* avea să susțină — achitându-se la un nivel superior de sarcina asumată — necesitatea sincronizării modernizării vieții sociale a Principatelor, în curs de unificare, cu crearea unor noi condiții pentru integrarea și modernizarea evreilor români înșiși.

https://biblioteca-digitala.ro

Israelitul român — prima tribună de revendicări progresiste pentru evreii din cele două Principate — și-a axat, în consecință, întregul conținut pe idei de factură iudaic-modernă (de tipul celor practicate în Occidentul Europei, de orientări ca „Wissenschaft des Judentums"), vădind astfel tendințe sociale și politice favorabile aculturației și integrării evreilor în realitățile românești. Și asta, de așa manieră, încât să dovedească — fără echivoc — simpatia evreilor pentru concetățenii lor și identificarea lor cu soarta țării, purtând convingerea că doar egalitatea înaintea legilor, fără distincțiune de religie sau etnie, corespunde unei stări de civilizație politică.

Inițiatorul și propagatorul unei atare ideologii prin *Israelitul român* a fost ilustrul om de știință pozitivă, iudaistul-luminist, dr. Iuliu Barasch. Reputatul publicist francez Armand Lévy, cu mari merite în clădirea bilingvului *Israelitul român*, l-a secondat în acest sens.

Emanciparea evreilor-români implica, în epocă, un dublu proces: reformarea contextului juridic-social exterior, pentru a îngădui integrarea deplină; reformarea contextului subiectiv de viață și mentalitate, pentru a reduce cât mai mult „coeficientul de străinătate" (și stranietate) al unei populații menite a se moderniza ea în primul rând — dar nu până la punctul în care să fie atins fundamentul religiei și religiozității mozaice.

Dacă sub primele aspecte de mai sus *Israelitul român* a jucat un rol covârșitor, sub cel din urmă acest rol l-au jucat, la începuturi, publicațiile apărute în limbile idiș sau/și ebraică și înrâurite de personalitatea eruditului rabin de orientare conservatoare M.L. Malbim.

Timpul. Periodicul bilingv *Timpul* — al doilea în ordine cronologică —, situat deschis pe poziție luministă, s-a angajat în combaterea multora dintre susținerile ortodoxiste conservatoare, încercând să-și convingă cititorii — atât români, cât și evrei — de importanța progresului în moravuri, mod de viață, mentalitate și cultură. Un articol semnat de N.C. Popper și C. Kahane despre „Vestmintele israeliților poloni", de pildă, elogiază portul modern, iar alte articole demonstrează importanța integrării culturale a evreilor pentru a se putea veni astfel „în ajutorul patriei române comune". *Timpul* — după cum remarcă S. Podoleanu (*op. cit.*) — nu milita, însă, pentru denaționalizarea evreilor și nici pentru atingerea fundamentelor religiei lor mozaice.

https://biblioteca-digitala.ro

Dimpotrivă, chiar în articolul „Ziua jalei de 9 Ab" se exaltă importanța tradiției întru „omogenizarea sufletului popular iudaic".

Este greu de apreciat dacă și care a fost ecoul, în epocă, al primelor manifestări de presă evreiască în general, al celor de limbă română în special. Cert este că ziarele românești ale vremii au elogiat apariția *Israelitului român* și le-au consemnat pe celelalte. Absența unui public cititor constant, cât și alte motive de ordin „intern" au făcut ca durata de apariție a acestor publicații să fie relativ scurtă (*Israelitul român* 24 de numere, apărute între 1857 și 1858; *Timpul:* 6 numere, apărute în 1859).

După dispariția lor s-au scurs câțiva ani buni până la noile încercări de publicistică evreiască în limba română. Căci abia pe la 1867 se va afirma la București o nouă publicație evreo-franceză-română, când evreul de origine polonă S. Carmellin va muta, în acel an, gazeta sa *L'Écho Danubien* din provincie în Capitală. Deși primită nefavorabil de unele cercuri evreiești bucureștene, publicația lui S. Carmellin a realizat într-un răstimp de câțiva ani (1867—1871) oglindirea unor evenimente și stări de spirit evreo-române din etapa respectivă. Nervul demascator al materialelor inserate în gazetă trăda pana unui gazetar profesionist, angajat și favorabil cauzei evreiești.

Gonirea evreilor de la sate, calomniile și insultele la adresa evreilor, atât de la „ordinea zilei" în epocă, erau curent denunțate în noul hebdomadar. Deși *L'Écho Danubien* nu era propriu-zis o tribună pentru apărarea drepturilor civice ale evreilor, ea s-a dovedit, à rebours, o importantă sursă de informații în acest sens. Și nu numai. În periodicul lui Carmellin au fost reluate și prelucrate o seamă de date semnificative pentru situația socială a evreilor, folosindu-se ca izvor abia apărutele *Anale statistice pentru cunoașterea părții muntene din România* (1860—1864) și *Anale economice pentru cunoștința părții moldovene din România* (1860—1864), inițiate de Dionisie Pop-Marțian.

L'Écho Danubien — deși n-a fost un ziar evreiesc în stricta accepțiune a cuvântului (rubricile acestui hebdomadar îmbrățișând o tematică comercială, agricolă, industrială și culturală general românească) —, prin numeroasele materiale referitoare la evrei, pe care le-a produs, va constitui atât în epocă, cât și ulterior un izvor documentar ce nu trebuie subestimat. Dovadă stă faptul că la el au recurs, în timp, mulți istorici ai colectivității evreo-române: de la premergătorul I.

https://biblioteca-digitala.ro

Psantir până la M. Braunștein-Mebașan (vezi: *Anuar pentru Israeliți*. XI, București, 1888).

A fost, poate, un destin al începuturilor presei evreiești din România ca ea să se bucure de aportul unor evrei străini: francezi, germani etc., sosiți pe aceste meleaguri și pentru a ajuta confrații să dobândească libertăți și drepturi pe măsura celor de care se bucurau israeliții în occidentul Europei burgheze și democratice. Căci, iată, imediat după inițiativa lui A. Lévy, urmează cea a lui Carmellin, iar apoi un alt francez, de astă dată rabin, Antoine Lévy, sosit la București, pornește, cu ajutorul financiar al unor evrei-români de mare greutate în epocă (Iacob Löbel, Halfon, Jaques Cohen, Weinberg ș.a.), să editeze, în vara anului 1867, mai întâi *Viitorul* („jurnal hebdomadar, politic, moral, religios, comercial și artistic", bilingv român-francez de foarte scurtă durată, câteva numere) și apoi *L'Espérance* (efemerid și acesta), despre care, neputându-le cerceta *de visu*, nu voi face decât trimiteri la presa vremii (vezi *Perseverența*, 20.03.1867; *La Roumanie*, 1 și 19 sept. 1873 ș.a.), în care ele apar recenzate.

Ca publicații strict evreiești, atât *L'Écho Danubien*, cât și *Viitorul* și *L'Espérance* au fost adânc umbrite de meritele seriei secunde a *Israelitului român* (reapărut la 7 august 1868).

Israelitul român (seria a doua). În Programa politică și Platforma de idei, exprimată cu patos, încă de la primul număr al noii serii, se scria: „Reîncepem opera de acum 12 ani... Știm că numai prin săvârșirea datoriei ajungem la consfințirea drepturilor... Nu sunt străini într-o națiune cei care o locuiesc din tată în fiu... Vă rechemăm pe voi, oameni de la 1848, la principiile de la '48... Atunci ne-ați proclamat liberi și egali și ne-ați recunoscut de frații voștri. Avem conștiința că n-am demeritat...

Dar să nu uităm că libertatea ca și cerul trebuiesc cucerite. Să îndoim dar silințele noastre și să nu încetăm de a bate la poarta cetății române până ni se va deschide..." (seria II, nr. 1).

Drept pentru care în numerele celei de a doua serii vor fi descrise cu amănunte și analizate toate obstacolele (de la cele economice până la cele spirituale) aflate în calea dinamicii sociale firești a unei populații dornice să se integreze în toate sferele vieții materiale și spirituale a țării.

https://biblioteca-digitala.ro

În noua serie a *Israelitului român* vor fi amplu descrise: goniriile evreilor de la sate, dărâmarea în mod barbar a abia începutului edificiu al Templului Coral ș.a. Problema naturalizării masei evreilor-români, amânarea *sine die* a rezolvării ei vor fi amplu analizate de încercatul gazetar Armand Lévy.

Obosit însă de o bătălie publicistică inegală cu forțele antievreiești, Armand Lévy își va înceta activitatea la *Israelitul român* (odată cu el dispărând și gazeta).

Presa evreiască, odată demarată și reluată, a cunoscut la București un nou hiatus, după dispariția ultimei serii a *Israelitului român*. Această pauză a fost întreruptă doar de încă un ultim periodic bilingv (germano-român), cu un profil extrem de larg, dar și cu materiale dedicate chestiunilor ce frământau viața evreilor din România. Este vorba de *Rumänische Post*, publicație de format mare, tip gazetă, al cărei prim număr poartă data de 28 aprilie 1871, iar ultimul număr, apărut doar în limba germană, data de 29 decembrie 1872 (deci un an și opt luni de apariție doar în limba germană și un total de 143 de numere).

Rumänische Post, varianta primă, germană, insera doar unele anunțuri și reclame în limba română și cuprindea foarte succinte referiri la situația evreilor din România. O schimbare radicală va surveni în conținutul acestei gazete din momentul în care la conducerea ei va fi numit tânărul doctor în filozofie Leopold Stern. Acesta decide să dubleze varianta germană a publicației cu una românească, astfel că de la nr. 143 (15 dec. 1872) încolo se tipărește în opt pagini, patru scrise în limba germană și alte patru în limba română, sub titlul *Poșta Română*. Problematica evreiască umple conținutul (identic în ambele limbi ale gazetei), rubricile publicației fiind foarte variate. În prima ei variantă, *Rumänische Post* fusese condusă de Benjamin Franklin Peixotto, primul consul al Statelor Unite în România, și de către Adolf Stern, secretarul acestuia; publicația era axată, cu precădere, pe dezbaterea unor chestiuni general culturale sau pe traduceri de lucrări politice, literare, științifice și economice (de exemplu, T. Buckle, *Istoria civilizațiunei în Anglia* ș.a.).

Poșta Română (Rumänische Post) apare până în iunie 1873 și cuprinde în paginile ei (românești și germane) o seamă de informații și analize pertinente, rezultate din cunoașterea nemijlocită a situației

https://biblioteca-digitala.ro

evreilor moldoveni și munteni (Peixotto însuși inițiase o anchetă de teren, specială, în acest sens), precum și schițarea unor soluții (ca, de pildă, emigrarea în masă a evreilor moldoveni spre America), care păreau realiste la acel timp, dar n-au fost îmbrățișate de cei vizați (dat fiind, poate, atașamentul ce-l vădeau evreii moldoveni pentru locurile lor natale).

Se poate, oare, vorbi de un corp de cititori de presă evreiască în general, de limbă română în special, constituit prin și după consumarea primelor periodice evreiești bucureștene: de regulă, bilingve, în care se expun într-o formă „prototipală" atât laitmotivele luministe, cât și cele ortodoxiste? Greu de apreciat, deoarece, pe de o parte, pătura cultă, luministă, evreiască — care prin deceniile 5—6 se mai adăpa încă la *Allgemeine Zeitung des Judentums*, ce apărea la Leipzig și cuprindea și informații despre evreii din ținuturile românești — făcea, cu precădere, doar lecturi „haskalice" în limbile germană, franceză etc., în timp ce pătura mai nevoiașă se satisfăcea — preponderent — cu lecturi semiortodoxiste, cu precădere în idiș, parțial și în ebraică. Ambele categorii începeau, însă, să devină, totuși, un public virtual pentru presa internă — nu doar cea evreiască, ci și cea românească de mai târziu. Acest public de cititori își va afirma, însă, masiv prezența începând cu ultimele decenii ale secolului.

Presa era scrisă, firește, pentru cititori avizați: se adresa acelui public care știa carte sau cel puțin era apt și interesat să facă lectură... gazetărească. Importanța cititorilor evrei de presă nu era de subestimat, mai ales la cumpăna secolelor XIX—XX.

Evreii, ca populație preponderent urbană, relativ alfabetizată și sensibilă la cele „sociale", devin crescând (din păcate, cercetarea nu va putea opera cu cifre absolute în acest sens) țintă și „subiect" nu doar pentru presa lor proprie de limbă română, ci și pentru cea românească propriu-zisă.

Dovadă, în acest sens, stă faptul că nu doar până la primul război mondial (dar mai ales până atunci), o seamă de gazete românești — și nu dintre cele de mâna a doua — ce vroiau să se lanseze dezvoltau și variate rubrici pe o tematică evreiască scrise dintr-un unghi de privire pe cât posibil obiectiv.

https://biblioteca-digitala.ro

Răsfoirea unor colecții de ziare românești, chiar de la începuturi, face peremptoriu faptul că atare orientare poate fi pusă în evidență la multe din publicațiile românești, amintite deja: de la *Concordia* și până la marile cotidiene de imediat după primul război mondial. Aici și acum nu interesează însă decât evidențierea existenței unui public de cititori pentru presa evreiască de limbă română - fapt indisociabil, desigur, de însăși lărgirea cercului de cititori evrei de presă română, în general. Că un atare „public" apăruse și se extindea în deceniile ultime ale veacului trecut este de presupus nu numai după înmulțirea și diversificarea publicațiilor evreiești ale vremii (cca 10 titluri, printre care „străluceau" gazetele *Fraternitatea* și *Egalitatea*, precum și revistele: *Analele Societății Istorice I. Barasch*, *Anuarul pentru Israeliți*, *Revista israelită*), ci și după calitatea lor, uneori de excepție. De observat „dimensiunea" tirajelor, ce poate fi aproximată, în cazul primelor două amintite, la câteva mii de exemplare; cifră „fabuloasă" la vremea aceea.

2. Gazete și reviste în limba română

Apariția presei evreiești bucureștene de „mare tiraj", și editată doar în limba română, este marcată prin ivirea, în 1879, a hebdomadarului, de puternic impact în masa evreiască, *Fraternitatea* (an I, nr. 1, 29 iunie 1879). Noua gazetă a supraviețuit prin lărgirea cercului de cititori, mai întâi, în seria primă, 6 ani, apoi, în seria secundă, condițiile înrăutățindu-se, doar aproximativ un an (5 mai 1889 — 9 februarie 1890).

Fraternitatea. Isac Auerbach, ebraist de seamă și A.S. Gold, autor de manuale didactice pentru școlile evreiești, fac să apară, la 29 iunie 1879, săptămânalul *Fraternitatea*, organ de presă cu un rol important în dezvoltarea la evreii-români a „conștiinței lor naționale". Ceea ce însemna: militarea pentru respectarea legilor și autorității; formarea de cetățeni buni, constitutivi „societății civile", apți să lupte pentru

https://biblioteca-digitala.ro

țară (așa cum o dovediseră la '77) și pregătiți să lupte pentru propriile drepturi „binemeritate de evrei de la această țară". „Programul" gazetei, tipărit cu anticipație pe o foaie volantă și reprodus apoi la apariția *Fraternității*, detalia toate aceste deziderate.

În acel an 1879, lupta evreilor pentru propriile drepturi însemna: revendicarea, în spiritul Tratatului de Pace de la Berlin din 1878, a naturalizării; dreptul la cetățenie al oricărui evreu-român; fundamentarea îndreptățirii evreilor născuți în țară, la acest drept; denunțarea primejdiei naturalizării individuale („...care ar însemna transformarea unei chestii mari și unice în atâtea mii de chestii mici și personale", după cum se exprima în paginile gazetei publicistul Armand Rubin).

Poziția fermă a redactorilor gazetei (pe lângă Auerbach și Gold, publiciști talentați ca E. Schwarzfeld, A. Rubin, L. Schein (Șăineanu), M. Beck, M. Schwarzfeld, I. Kaufman, N. C. Popper, A. L. Brociner, N. Frankel, A. Turcu, I. Ch. Corn, B. Labin ș.a.), s-a impus în „conștiința evreiască" și a impus chiar și unor „directori ai conștiinței publice" de la *Timpul*, *Românul* ș.a.

Acțiunea *Fraternității*, după cum se știe, contracarată fiind de politicieni reacționari — dar și de unele notabilități din rândul evreilor înșiși, care păreau să se mulțumească cu aplicarea prevederilor naturalizării individuale — nu a putut obține câștig de cauză în împiedicarea adoptării de către guvern a faimosului nou articol 7 din Constituție prin care se respingea naturalizarea în masă a evreilor pământeni.

Bătălia pierdută de *Fraternitatea* în chestiunea încetățenirii neindividuale — apreciază S. Podoleanu — a fost însă în același timp o luptă câștigată, deoarece evreii au putut evalua pe viu cine le apără drepturile lor „colective"

Prin preluarea conducerii gazetei, în vara anului 1881, de către Elias Schwarzfeld, *Fraternitatea* cunoaște o nouă tinerețe, devine „mai vioaie și mai energică" — o adevărată foaie de luptă. Se dau în vileag: consecințele și aplicările art. 7, modificat; instituirea prevederilor privind așa-zisul vagabondaj al evreilor; acțiunile barbare ale unor antisemiți notorii (faimosul caz Radu Porumbaru de la Bacău) ș.a.m.d.

Este rațiunea pentru care combativul și neînfricatul Elias Schwarzfeld va fi cel dintâi pe lista publiciștilor „străini" (deși era născut și crescut în țară), neconvenabil stăpânirii de atunci și expulzat, laolaltă cu alții, în nefastul an 1885. Dar, până atunci, și chiar în acel

https://biblioteca-digitala.ro

moment (cel expulzat va publica în chiar momentul plecării sale un protest viguros la actul samavolnic comis de autorități), E. Schwarzfeld și *Fraternitatea* vor sta în fruntea bătăliei pentru dreptatea și egalitatea necesare masei evreilor-români.

Sumarele numerelor gazetei, conținutul rubricilor permanente (de la articole de fond dedicate... „iluminării situațiunei politice, sociale și culturale ale israeliților români" ...până la... „corespondențe particulare din toate comunitățile țării", „revista internă" și „cronica zilei", „revista externă" și „ecoul evenimentelor", „buletinul bibliografic" și „tribuna liberă", dar mai ales „convorbiri literare", studii, cronici literare, schițe biografice și istorice, „toate privitoare la iudaism", stau mărturie în acest sens. Foiletonul *Fraternității* inserează, în timp, un număr de romane și nuvele originale și traduceri (din L. Kompert, Sacher Masoch, G. Weil, E. Franzos, E. Renan, I. Loeb ș.a.), reportaje și schițe istorice ale comunităților (semnate de Ploeșteanu, alias M. Schwarzfeld, I. Kaufmann, I. Psantir ș.a.) și, la urmă, dar prime azi ca importanță, felurite documente și izvoare privitoare la vechimea tricentenară a evreilor din România (de pildă, hrisoavele domnești de recunoaștere a hahambașilor, publicate și comentate de E. Schwarzfeld în numerele 4, 5, 9, 11, 15, 17/1882 și nr. 3/1885).

Fraternitatea, seria primă, apare fără întrerupere, în răspărul unor avataruri (cearta Auerbach-Gold și părăsirea conducerii gazetei de către acesta din urmă, care, înființând în 1881 o nouă gazetă, *Apărătorul*, va iniția în coloanele acesteia o acerbă polemică împotriva lui Auerbach și a *Fraternității*), între iunie 1879 și octombrie 1885, însumând o colecție de peste 200 de numere de o deosebită varietate și de un real interes documentar până în zilele noastre.

Seria secundă a acestei publicați apare între 5 mai 1889 și 5 ianuarie 1890, de astă dată având ca proprietar pe Janeta I. Auerbach, soția defunctului fost proprietar, iar ca redactori pe publiciștii Adolphe Steinberg (gazetar de seamă la *Apărătorul* și, sub pseudonimul Al. Stănceanu, redactor la mai multe gazete neevreiești, printre care *Trebuinciosul*, *Fraternitatea italo-română* și, peste ani, chiar la *Universul*) și M. I. Ipcar. Rubrica numită *Foița Fraternității*, dintre cele mai interesante în noua serie, este susținută de E. San-Cerbu și dedicată culegerii de date istorice referitoare la emanciparea evreilor în Europa.

https://biblioteca-digitala.ro

Deși *Fraternitatea*, seria primă, a acoperit aproape în întregime — prin prestigiu și impact — prima jumătate a deceniului IX din presa evreiască de limbă română, totuși, nu poate fi trecut cu vederea faptul că alături de această gazetă, și oarecum în polemică acerbă cu ea, s-a afirmat și o altă publicație, *Apărătorul* (săptămânal apărut la 12 ianuarie 1881, din inițiativa aceluiași A. S. Gold care fusese coproprietar și la *Fraternitatea*), nu lipsită de interes pentru cercetătorul de azi. Pentru că polemica violentă dintre cele două hebdomadare, concurente, reflectă nu numai adversitatea dintre cei doi proprietari, până de curând tovarăși, ci și anumite deosebiri de vederi, reflectând poziții reale din sânul evreimii românești. În timp ce A. S. Gold se dovedea deosebit de receptiv la ideea plecării în Palestina și la mișcarea națională și culturală, ce avea apoi să fie cunoscută sub numele de Chowewe Sion, în *Fraternitatea* lui I. Auerbach, și apoi a lui M. Beck, o bună bucată de vreme — până la venirea lui E. Schwarzfeld — aceste tendințe nu erau susținute. Este de aceea poate meritul *Apărătorului* de a fi dovedit clarviziune, prin situarea deschisă de partea curentului de plecare spre Palestina, ce începea să se înfiripe în diferite orașe ale țării și chiar în Capitală. *Apărătorul*, după o consemnare ulterioară făcută de însuși A.S. Gold: „...a fost singurul organ care a luptat fără preget, încă de la prima sa apariție, pentru ridicarea sentimentului național evreiesc, propagând cu sinceritate și devotament ideea colonizării Palestinei". Apăsând pe orientarea de mai sus, *Apărătorul* nu a neglijat, firește, nici dezbaterea chestiei evreo-române, în multe din aspectele ei interne nevralgice și nici acțiunea de ridicare culturală a coreligionarilor în vederea emancipării lor interne. Toate aceste sarcini erau duse la îndeplinire de o redacție a ziarului alcătuită din condeie încercate, și oarecum profesionalizate încă la alte publicații, ca dr. K. Lippe, A. Steinberg, M. Brociner, M. Stăureanu, Emil Critzman, D. Critzman, Eliezer Benmoșe (alias L. Șăineanu), M. Rosenfeld, I. Rubin (alias T. Rubinștein, devenit apoi Sache Pietreanu), Isidor Cohen, Iosif Bolocan ș.a. și de colaboratori ocazionali, printre care: O. Neuschatz (din Iași), I. M. Viertel, N. C. Popper și, din străinătate, S. Carmellin.

Rubricile curente ale *Apărătorului* erau: editorialul; carnetul Bucureștilor; foiletonul; de toate și de pretutindeni; reclame și anunțuri. Dintre editoriale sunt de menționat: „Legea comerțului ambulant" (nr. 3), „Judaism și creștinism" (C. Berlin, nr. 3), „Congresul economic

https://biblioteca-digitala.ro

de la Iași" (nr. 5); iar dintre foiletoane și traduceri (deosebit de numeroase): *Albert Wolf* (nr. 22—26); *O seară de nuntă*, de I. Cohn; *Fuga*, de M. Jokai; *Sinucideri și orfani*, de I. Bolocan ș.a. Partea literară și traducerile dețineau un loc important în *Apărătorul*. Neabordând, de regulă, o tematică strict evreiască, ele se adresau și unui cerc de cititori neevrei.

Apărătorul apare în 1881 și 1882, săptămânal; în 1883, parțial bisăptămânal și chiar cotidian; în 1883, cu 52 de numere, iar în 1884, cu 12 numere. Meritul lui A. S. Gold în editarea gazetei, prin biruirea unor mari dificultăți, nu poate fi și nu trebuie subestimat.

Atât *Fraternitatea*, cât și *Apărătorul* au constituit, în prima jumătate a deceniului IX, întâile publicații evreiești bucureștene: scrise în întregime în limba română; redactate la un nivel ziaristic ce atesta profesionalitatea; situate pe poziții de real impact cu trebuințele masei de evrei din România. Pentru curajul lor deosebit, unii dintre gazetarii de frunte ai acestor publicații au fost expulzați în acel nefast an 1885; în afară de personalitățile expulzate, de la *Fraternitatea*, la *Apărătorul* a împărtășit aceeași soartă M. Rosenfeld, ziarist de mare talent și polemist redutabil.

În cea de-a doua parte a deceniului IX al secolului trecut, apăreau la București gazetele: *Vocea dreptății*, *Înfrățirea*, *Lumina*, *Fraternitatea* — seria secundă —, *Înainte*, *Asimilarea* și revistele: *Revista israelită*, *Analele Societății Istorice I. Barasch*, *Calendarul ziarului Vocea dreptății* și — la urmă, dar de primă importanță — acel de neînlocuit *Anuar pentru Israeliți*, care a debutat prin *Calendarul pentru Israeliți pe anul 5638 (1877—1878)*, apărut la Bacău, și a continuat apoi prin seria celor 18 „Anuare" ce au apărut la București între 1879 și 1899. Prin caracterul său de excepție în presa evreiască bucureșteană, *Anuarul pentru Israeliți* și-ar fi binemeritat demult o monografie în exclusivitate. Întâmplarea a făcut ca *Anuarul*, ca și *Analele* și *Revista israelită* ș.a., nefiind gazete, să nu fi fost consemnate nici măcar în unica sinteză existentă asupra presei evreiești din România. Rândurile de față și infimul spațiu afectat aici *Anuarului* nu pot elimina, desigur, această gravă carență ce va trebui cât mai curând curmată. Voi încerca, totuși, să ofer o imagine de ansamblu asupra celor 19 volume (includem aici și pe cel dintâi, apărut la Bacău) alcătuind laolaltă un „Corpus" de o importanță deosebită pentru iudaismul românesc.

https://biblioteca-digitala.ro

Anuarul pentru Israeliți este prima și, deocamdată, unica „enciclopedie" a evreilor români; în același timp, unicul lor „lexicon", dat fiind că instrumente de referință de acest fel (cu excepția unor timide și incipiente încercări) nu au apărut în România. Publicației de care ne ocupăm îi este conferit caracterul enciclopedic de varietatea tematică și de pluralitatea disciplinelor iudaistice și generale la care trimite, iar caracterul de lexicon de numeroasele documente, biobibliografii și micromonografii (de instituții, localități ș.a.) ce cuprinde. Enumerarea tuturor acestora ar putea constitui obiectul unui repertoriu special. Aici și acum încercăm doar o primă taxonomizare a principalelor texte cuprinse în cele 19 volume ale *Anuarului pentru Israeliți*.

Categoria primă. Iudaism și mozaism în general: istoria universală a evreilor. Israeliții după primul exil (E. Schwarzfeld, an I), Talmudul (K. Lippe, *ibid.*), Originea judaismului (A. S. Gold, an II), Misiunea judaismului (K. Lippe, an III); Reprezentanții școalei judaico-alexandrine (L. Schein, an III); Însemnătatea judaismului în istoria civilizațiunii (K. Lippe, an IV); Corifeii rabinismului antic (L. Schein, *ibid.*); Israel în evul mediu (L. Schein, an V); Hilel, studiu biografic (M. Beck, an VI), Cabbala (M. Gaster, *ibid.*); Caraiții (M. Gaster, an VII), Istoria israeliților de H. Graetz (L. Schein, *ibid.*), I. Caro și Șulhan Aruch (S. Rosanis, *ibid.*), Literatura ebraică de la începuturi până azi (M. Gaster, an VIII), Sufletul după moarte în moisidism (K. Lippe, an XII), Sabatianii din Ungaria (M. Gaster, an XIII), Evreii în Anglia (I. H. Fior, an XIV), Vecinica existență a evreilor (M. Frankel, *ibid.*), Circumcizia la evrei (H. Melchior, *ibid.*), Elenism și iudaism (H. Frankel, an XV), Grozăviile cazacilor sub Hmelnițki (M. Gaster, an XVI), Tăierea rituală la evrei (M. Hârsu, *ibid.*), Limbile semitice (M. Șăineanu, an XVII), Templul din Ierusalim (A. Maltewski, an XVIII), Chazarii (M. Schwarzfeld, *ibid.*), Falașii (M. Șăineanu, an XIX), Originile credinței în demoni la evrei (A. Dux, *ibid.*) ș.a.

Categoria secundă: Evreii din România: istorie, documente, informații, sinteze: Literatura poporană israelită (M. Schwarzfeld, an I), Israeliții noștri spanioli (I. Barasch, *ibid.*), Bibliografia israelită-română (M. Schwarzfeld, an IV), Evreii din Moldova și Valahia (I. Barasch, an IV), Evreii sub zaveră (E. Schwarzfeld, an VII), Situația evreilor

https://biblioteca-digitala.ro

din România (*ibid.*), Un evreu în scaunul Moldovei la 1591 (*ibid.*), Așezămintele evreilor în Moldova în veacul 18 și jumătatea celui de-al 19-lea (E. Schwarzfeld, an VIII), Vlad Țepeș și evreii (M. Gaster, *ibid.*), Descrieri de comunități (an IX), Ochire asupra istoriei evreilor în România (M. Schwarzfeld, an X), Un sul de amintiri datat Roman 1574 (M. Schwarzfeld, an XIII), Învățați și scriitori evrei din Iași (W. Schwarzfeld, *ibid.*), Evreii sub Regulamentul organic (E. Schwarzfeld, *ibid.*), Evreii în literatura populară română (M. Schwarzfeld, an XIV), Evreii în Moldova și Vlachia (I. Barasch, an XVI), Cercetări epigrafice (W. Schwarzfeld, an XVII), Evreii în legislația lui Matei Basarab al Munteniei (E. Schwarzfeld, *ibid.*), Din istoria evreilor în România (E. Schwarzfeld, an XIX), Evreii în literatura lor populară (M. Schwarzfeld, an XIX) ș.a.

Categoria terță. Traduceri din literatura iudaică și comentarii. Categoria cvartă. Literatură beletristică și eseistică originală. Categoria cvintă. Probleme lingvistice, istorice și literare generale și speciale.

Categoria sextă. Societăți, instituții, programe ș.a.

Categoria septimă. Personalități ale iudaismului mondial și românesc.

Categorie ultimă. Notițe diverse: evenimente, bibliografie, varia, miscellanea.

Din rațiuni de economie de spațiu, nu mai detaliem conținutul acestor din urmă șase categorii prin texte de referință și dătătoare de seamă asupra nivelului publicației.

Început cu modestie, sub forma unui *Calendar pentru Israeliți pe anul 5638* (o încercare de asemenea Calendar mai făcuse, la 1874, Elias Schwarzfeld, dar publicația și-a încetat apariția după primul ei tom), *Anuarul pentru Israeliți* va căpăta amploare, adâncime și periodicitate, ce l-au impus nu numai în țară, ci și peste hotare: prestigiul colaboratorilor era o chezășie în acest sens. *Anuarul* a grupat în jurul său cele mai autentice forțe intelectuale evreiești din epocă, mulți dintre ei fiind, totodată, străluciți reprezentanți ai unor discipline umanistice (antropologie, folclor, istorie, știința iudaismului, lingvistică, filosofie ș.a.) ce-și croiau drum ori se impuseseră chiar în cultura românească a vremii.

Varietatea tematică a *Anuarului* este concludentă pentru întinderea preocupărilor acestei publicații. Ideatica dezbătută și spiri-

https://biblioteca-digitala.ro

tul de soluționare a problemelor se arătau decisive pentru orientarea și situarea ei deschisă pe coordonatele acelei „Wissenschaft des Judentums", tot mai asiduu cultivată în cadrul iudaismului modern și al luminismului.

În acest spirit: problematica moisidismului și a Tanahului prilejuiește o hermeneutică modernă, cu ample deschideri spre abordări antropologice, ontologice și istoriografice și trimite la cercetările, recente în epocă, de istorie a religiei și religiologie comparată; studierea limbii și literaturii ebraice se face în lumina unei analize de text filologice și literare multidisciplinare; studierea istoriei evreilor din România este concepută în spiritul unui pozitiv și amplu recurs la toate felurile de documente (epigrafice, numismatice, hrisoave, memorialistică ș.a.), utilizate îndeobște de istoriologie.

Prin traducerile publicate — din literatura iudaică a tuturor timpurilor, de la cele tanahice până la cele moderne — s-au introdus în circuitul culturii de limbă română o seamă de texte de referință, necunoscute de mulți.

Literatura beletristică, originală și tradusă, publicată în *Anuar* a apropiat cititorul evreu de limba română de autori și opere de prestigiu.

Sumarele celor 19 volume ale *Anuarului* fac pregnantă deschiderea publicației spre probleme lingvistice, literare, istorice, folclorice. În acest din urmă sens sunt de menționat fie și numai contribuțiile lui M. Gaster sau M. Schwarzfeld, precum și materialul folcloristic (evreiesc sau evreo-român) la care trimite. Pentru faptul că problematica folcloristică a constituit o dominantă a *Anuarului* — încă de la primul său număr — este grăitor însuși „Programul" *Calendarului*, în care M. Schwarzfeld, părintele și spiritul rector al publicației, pleda pentru necesitatea publicării unei literaturi evreiești poporane (proverbe, anecdote, legende, povești, cântece ș.a.) semnificativă pentru etnopsihologia evreului în general, a evreului din România în special. În directă legătură cu folclorul evreiesc, *Anuarul* dezbate și chestiuni referitoare la importanța idișului — ca mamelușăn (limbă maternă) pentru masa evreiască — limbă prin care au fost exprimate cele mai intime gânduri, simțăminte, vreri și credințe ale evreilor de pe aceste meleaguri.

https://biblioteca-digitala.ro

În clasificarea tematică făcută anterior, cu privire la conținutul *Anuarului*, inseram o clasă de materiale — referitoare la societăți, instituții, programe de asistență, școli ș.a. — bogat reprezentată; numeroase texte de acest fel constituie azi surse de primă mână pentru caracterizarea respectivelor așezăminte, acțiuni etc.

Mutatis mutandis, cele arătate se referă și la caracterizarea unor personalități ale iudaismului mondial și românesc, mai ales dintre acelea a căror biografie sau activitate (cu reverberație doar în epocă) nu a mai fost ulterior reiterată de presa evreiască curentă.

Ultima clasă de materiale din *Anuar*, desprinsă în taxonomia făcută, nu este și cea din urmă ca importanță: notițele diverse ale *Anuarului*, în care se fac referiri și comentarii asupra unor evenimente și cărți, revista presei — cu atitudinile polemice ce suscita mișcarea de idei urmărită etc. — refac, pentru analistul de azi, un climat de viață civică și intelectuală, altminteri de nesesizat. Or, tocmai perceperea *atmosferei* ideatice, teoretice și ideologice, produsă de falanga de intelectuali ce au construit edificiul celor 19 volume ale *Anuarului*, îngăduie, à rebours, înțelegerea stilului de presă și de iudaism modern intenționate prin prodigioasa activitate a zecilor de colaboratori ai publicației, în frunte cu spiritul ei rector, Moses Schwarzfeld.

Impactul cultural al *Anuarului* s-a întins nu doar pe parcursul celor două decenii de apariție, ci și mult mai târziu, în timp, prin nenumăratele „reluări" de texte în presa evreiască curentă. În acest fel, *Anuarul* a constituit cea mai de durată și mai multilaterală manifestare de știință a iudaismului românesc de la finele secolului trecut și începutul secolului actual.

Împrejurări fericite au făcut ca această publicație cultural-teoretică să nu fie singulară în epocă. Astfel, spre finele deceniului al IX-lea, se impune, emblematică pentru performanțele ei investigatorii, și o altă publicație, care, deși doar cu o apariție de numai trei ani, a lăsat pentru posteritate un adevărat monument publicistic. Este vorba de *Analele Societății Istorice Dr. I. Barasch*.

Analele Societății Istorice Dr. I. Barasch. „Societatea Istorică Dr. Iuliu Barasch" a reunit o pleiadă de cercetători încercați — într-ale „răscolirii" trecutului evreilor-români — și care și-au propus, ca prim obiectiv, adunarea de documente *ad-hoc* și analizarea lor științifică.

https://biblioteca-digitala.ro

Categoriile de documente căutate se refereau la: consultații halahice rabinice (responsa), inscripții de pe pietrele funerare, cronici despre comunitățile evreiești, pinkasim (catastife) — de Hevra Kedoșa ș.a. —, memorate — materiale de viu grai —, documente dialectale pentru studierea limbii vorbite ș.a.

Membrii marcanți ai Societății, a cărei denumire îl evoca pe ilustrul luminist evreo-român dr. Iuliu Barasch, erau: M. Schwarzfeld, din inițiativa căruia „Societatea" s-a constituit; M. Taubes, președintele societății; Elias Schwarzfeld, W. Schwarzfeld; Iacob Psantir, cunoscut cronicar și cel care a participat la descifrarea pietrelor funerare din București; H. Bedjarano; L. Șăineanu; M. Gaster; I. Kaufman; M. Braunștein-Mibașan ș.a. Dintre cei mai puțin cunoscuți astăzi menționăm pe: A. Avram; A. D. Birnberg; I. Șapira; rabinii A. Schor și A. Cassvan; I. D. Baly; L. Cassvan; I. Weisberg; G. Crișan; A. Turcu etc., etc.

Societatea întrunea în ședințele ei de lucru circa 100 de membri — bucureșteni și colaboratori din provincie (vezi în acest sens reproduse în *Anale* procesele verbale — de la constituire, în 1886, până la ultima ședință, din 1889). Cauzele care au dus la încetarea activității „Societății", ca și cauzele care au ivit-o și urmele adânci lăsate de cele trei volume consistente intitulate: *Analele Societății Istorice Dr. Iuliu Barasch* și în care se oglindește țelul Societății și truda membrilor săi (redactor M. Schwarzfeld) pot constitui un capitol special de investigație.

În *Anale* sunt publicate, după cum arătam, ample dări de seamă ale referatelor și dezbaterilor Societății. *Darea de seamă* pe 1887, de pildă, reiterează stadiul cercetărilor realizate până atunci de I. Psantir; repertoriază „documentele" publicate anterior de *Fraternitatea* (în 1882—1885); trimite la existentele monografii asupra colectivităților evreiești din Nămoloasa (de Osias Kohl), Neamț (de I. Kaufman), Măcin (de Rosanis) și Târgoviște (de A. Turcu). Deoarece la celelalte „dări de seamă" nu mă voi mai referi, fac trimiterea cuvenită la același „Repertoriu" evocat mai înainte, și în care acestea să fie detaliate.

În volumul prim din *Anale* apare amplul studiu „Vechimea evreilor din Moldova și Valahia", de M. Schwarzfeld, ca și o listă de registre și cópii de documente primite de societate. De asemenea, un interesant medalion despre I. Psantir.

https://biblioteca-digitala.ro

Volumul secund al *Analelor* cuprinde un deosebit de prețios și amplu studiu, datorat lui M. Schwarzfeld și intitulat: „Originea evreilor români" (opt capitole, tratând: vechimea, imigrațiunile, datinile, starea morală, materială și culturală, rolul social și politic, îndeletnicirile, regimul legilor și al obiceiurilor, restriștile), precum și o anexă de „Amintiri din trecut cu privire la evreii din Moldova și Valahia" („memorate" culese de A. Abraham, M. Asiel, D.H. Paves, W. Schwarzfeld), concepută, am zice azi, în spiritul unei moderne orientări mentaliste din cercetările istoriografice.

Al treilea volum și ultimul al *Analelor* (an III, București, 1889) cuprinde: „Istoricul Comunității din Ploiești, după izvoare scrise și transmise oral, cu un apendice cuprinzând documente inedite", de Israel Șapira. Acest studiu, de amploare deosebită, se referă la: vechimea evreilor din Ploiești; organizarea Comunității locale; ocupații; starea morală, materială, culturală; port, datini, obiceiuri; evenimente. O anexă reproduce zapise și documente din perioada 1818—1829. Așadar o monografie locală făcută după toate exigențele unei cercetări sociologice complexe și multidisciplinare, cum puține se realizau la acea vreme. De altfel, monografia a fost concepută, ca și cea anterioară a lui M. Schwarzfeld, după un plan elaborat de *Societate* și publicat tot în primul volum al *Analelor*.

„Societatea Istorică Dr. Iuliu Barasch" și *Analele*, în care a fost consemnată activitatea ei ne apar azi, după scurgerea de atunci a unui secol de istorie a evreilor din România, ca două edificii spirituale cu care evreimea română se poate mândri, date fiind nu numai performanțele științifice și publicistice ce au realizat în epocă, ci și materialele de referință ce au produs, pentru dovedirea vechimii și identității evreo-române — și de la care trebuie pornit în eforturile actuale de a reconstitui devenirea materială și spirituală a generațiilor de evrei de pe aceste meleaguri.

Cinstire deosebită merită toți acei cercetători harnici, intrepizi, care cu imaginație și metodă științifică-umanistă au știut să recolteze la vremea aceea aproape tot ce era mărturie a trecutului și să pună bazele unei arhive și biblioteci a *Societății*, luate apoi, după desființarea acesteia, în custodie, de fermentul ei viu, alias Moses Schwarzfeld, cel care

https://biblioteca-digitala.ro

avea să le folosească creator ulterior, atât în periodicul idiș *Haioetz*, cât și, mai cu seamă, în *Anuarul pentru Israeliți* și în *Egalitatea*.

Dacă avem în vedere că atât constituirea *Societății*, cât și apariția *Analelor*, *Anuarului*, *Egalității* — și câte alte manifestări de publicistică și viață evreiască din România — se datorează inițiativelor, muncii asidue și uimitoarei perseverențe ale lui Moses Schwarzfeld, cu greu am putea evalua ce-i datorează istoriografia evreilor din România acestui omuleț pe cât de mic de stat, pe atât de mare în inimă, elanuri și generozitate!

Câtă vreme *Arhiva* și Biblioteca „Societății Istorice Dr. Iuliu Barasch" s-au mai aflat pe mâinile sigure ale lui M. Schwarzfeld, au constituit un tezaur viu și accesibil pentru orice cercetător. După moartea acestuia, ele au fost preluate de fiica sa Angela, soția scriitorului Steuerman-Rodion, de unde un vrednic cercetător ca I. Kara le-a mai putut — după propriile mărturisiri ale acestuia — consulta imediat după război. Dar ulterior... li s-a pierdut urma: ca și, după cum vom vedea mai târziu, a minunatei Arhive și Biblioteci a Institutului Templului Coral. Asemenea pierderi sunt, desigur, ireparabile pentru cercetătorul actual al trecutului evreilor din România, care, adesecri, este pus în situația de a nu regăsi la Biblioteca Academiei — unicul izvor bucureștean rămas pentru atare scopuri — documente sau publicații pe care cercetătorii evrei de la finele veacului trecut le adunaseră cu atâta grijă.

Așadar, deceniul IX al secolului trecut, dar mai cu seamă cea de a doua parte a acestuia, au evidențiat, mai ales prin existența *Anuarului* și *Analelor*, dar și prin *Fraternitatea* și *Revista israelită*, o angajare cu totul remarcabilă în cercetarea trecutului evreo-român, în depistarea și valorificarea publicistică a oricăror izvoare și mărturii ce puteau să ateste vechimea, continuitatea — cel puțin tricentenară — și „funcționalitatea" evreimii pe aceste meleaguri numite, în epocă, „danubiene". Scopul unor asemenea eforturi și angajări era, firește, politic și științifico-umanist, deopotrivă.

Situația obiectivă și subiectivă a „tribului" evreo-român reclamă, pentru refacerea imago-ului despre acesta, *pe de o parte*, o angajare, cu toate mijloacele intelectuale, în circumscrierea adevărului istoric cu privire la o populație care nu a năvălit pe aceste meleaguri, ci a venit în virtutea unor „legi" obiective de dinamică a înseși țărilor

https://biblioteca-digitala.ro

române (care păşeau pe calea dezvoltării capitaliste şi defeudalizării) — şi care, în timp, era îndreptăţită să se considere împământenită —, iar *pe de altă parte*, o afirmare tot mai sigură a valorilor moral-spirituale şi existenţiale evreo-române. Minoritatea naţională evreiască era dornică să se integreze în societatea română, în curs de formare, şi să-şi dovedească „funcţionalitatea", atât prin activităţile economice şi spirituale pentru care avea anumite aptitudini, cât şi prin cele civico-sociale la care aspira în virtutea modernizării locurilor noi de aşezare devenite... de baştină.

Adevărul istoric trebuie, aşadar, construit, iar imago-ul amintit, refăcut, în pofida unei anume publicistici neevreieşti şi antievreieşti „specializate", în epocă, în prezentarea evreilor din România ca fiind nişte „străini" recent „năvăliţi" pe aceste meleaguri şi, ce-i mai grav, total „nefuncţionali" şi „destructuranţi" în procesul afirmării structurilor noi ale ţării. „Probele" istorice şi „argumentele" intelectuale antisemite aduse în acest sens trebuiau astfel demontate şi dezvăluite în netemeinicia lor. Operaţiunea şi-au asumat-o, desigur, în primul rând gazetele evreieşti. Revistele au constituit „artileria grea" — în acest demers — de care ne-am ocupat. Ele au produs — folosind o tehnică de analiză irefutabilă — o meritorie documentare pregnantă şi decisivă.

În istoria presei evreieşti din România, în speţă a celei bucureştene, afirmarea unor reviste, care să-şi asume sarcini de felul celor la care ne-am referit, se va repeta ori de câte ori starea social-civică a evreilor-români va repune grav în discuţie drepturile la integrare şi identitate ale „tribului" evreo-român. Asemenea „momente", după cum va rezulta din cele ce voi arăta, au fost reliefate de primul război mondial, apoi de criza economică din anii '29 şi, în cele din urmă, de al doilea război mondial. Sunt *momentele* în care publicistica evreiască se va apleca cu deosebită grijă asupra studierii trecutului evreo-român, inclusiv prin revalorificarea preţuitelor contribuţii aduse de „înaintaşi" la finele secolului anterior. În acest demers vor fi folosite —prin reeditare sau prelucrare — înseşi achiziţiile documentare şi teoretice ale înaintaşilor din deceniul al IX-lea al secolului precedent, dovedite, în timp, de o valoare crescândă şi, după opinia noastră, negalată.

Revista israelită. Un alt periodic care a acoperit prin existenţa sa aproape un deceniu la finele secolului trecut şi care s-a afirmat ca

https://biblioteca-digitala.ro

un puternic stimulent al „emancipării interioare" evreo-române a fost *Revista israelită*. Ivită la 1 februarie 1886, a cunoscut o existență bilunară cvasiregulată și a continuat să apară până la 15 decembrie 1892, sub redacția lui M. Beck. O serie secundă a acestei publicații, de astă dată sub redacția lui I. Grossman, va reapărea între 1 ianuarie 1908 și 15 iunie 1910.

Programa mărturisită a acestei reviste:

„Suntem de credință că israeliții din România au să dobândească desăvârșita lor emancipare prin propriile lor puteri și că ei sunt datori a lucra prin propriile lor puteri spre acest scop necontenit și nestrămutat... Pe când pene neisraelite dovedesc... că este chiar în interesul națiunei române de a pune capăt sistemului de exclusivism, practicat în privința evreilor de vreo 15 ani, e bine ca și pene israelite să arate ce pot și ce trebuie să contribuie israeliții pentru ca să se bucure de aceleași drepturi cu compatrioții lor de altă confesiune.

Aceste considerațiuni au dat naștere *Revistei israelite* de față, care-și va lua de model revistele analoage din străinătate, ce urmăresc scopuri asemănate cu ale noastre...

Revista israelită vrea să fie înainte de toate un repertoriu de informațiuni și de instrucțiune. Ea va trata cestiunile referitoare la cultul israelit, la așezămintele noastre de învățământ și de binefacere și va înregistra și încuraja toate faptele caritabile și patriotice... Astfel *Revista israelită* va îndemna pe coreligionarii noștri la progres civil..." (an I, nr. 1).

Accentul apăsat pus în această *Programă* pe necesitatea ca evreii să producă „dovezi aievea", cât mai evidente, de „emancipare interioară" și de patriotism, dovedindu-și funcționalitatea crescândă în corpul națiunii, exprima de aproape poziția celor ce militau pentru o integrare evreo-română deplină și o emancipare multilaterală.

Deși în *Programa* seriei secunde a *Revistei israelite* vor interveni oarecare schimbări de accent, condiționate de mutațiile din colectivitatea evreiască — în primul rând, noua orientare spre sionism —, poziția adoptată în soluționarea chestiei evreiești va continua să fie în principal integraționistă.

„Luptând pentru limpezirea și ameliorarea situației politice și sociale a coreligionarilor noștri — se scrie în această secundă *Programă* — și combătând pe partizanii stării actuale insuportabile, nu ne vom putea opri a apăra la un moment dat și judaismul, credința noastră religioasă... În intervalul de la încetarea apariției *Revistei israelite* până astăzi, s-a născut în sânul

https://biblioteca-digitala.ro

judaismului o mișcare puternică, sionismul. Declarăm fără înconjur că simpatizăm cu tendințele și scopurile ei și dorim din suflet ca ele să se poată realiza cât mai curând". *Programa* mai menționează că revista se vrea un ecou al stării reale a evreilor din România și reiterează o dorință dovedită nestrămutată: „Voim în sfârșit să săvârșim și o operă de educație internă..." (1 ian. 1908).

Apariția bilunară, relativ regulată, în intervalul acoperit de cele două serii ale publicației a făcut ca *Revista israelită* să cumuleze în timp, în cei cca nouă ani însumați, peste 200 de numere de revistă (format 24x17) și câteva mii de pagini. Simpla bibliografiere a sumarelor totalizează câteva zeci de pagini: răsfoirea lor conturează profilul unei publicații în ale cărei rubrici permanente și mereu aceleași „de la primul până la ultimul număr" erau inserate dezbateri pe probleme economice, juridice și administrative (în editoriale și articole de fond), articole despre iudaism (tratate într-o viziune liberală și modernă), despre evreitatea iudeo-română și coordonatele emancipării. Manifestările de antisemitism, interne și din străinătate, sunt urmărite cu atenție, fără să condiționeze însă polemici virulente și reacții pătimașe. Un variat material informativ comunitar-evreiesc este găzduit la „Cronica internă" (societăți filantropice ș.a., școli, așezăminte cultual-culturale ș.a.), iar „Cronica externă" prezintă știri evreiești din toată lumea. Ambele rubrici găzduiesc și materiale analitice, privind variate probleme sociale (familie, comunități etc.), drepturile omului, fapte diverse. *Revista israelită* publică, din când în când, și documente istorice, fără însă să-și facă din aceasta o preocupare exclusivă, ca, de pildă, *Analele* ori *Anuarul*, la care ne-am referit mai înainte.

O rubrică deosebit de bine redactată și de mare interes, chiar și peste arcul timpului, este cea bibliografică, în care sunt consemnate și comentate publicații și tipărituri demne de a figura în orice „Bibliografia Iudaica", românească ori străină. Orientarea culturală a *Revistei* se oglindea, poate în modul cel mai sugestiv, în această rubrică. Ceea ce nu însemnează că revista, după cum arătam, nu avea și alte scopuri, bine servite de redactorii ei ori de colaboratori prestigioși, de felul lui H. Bedjarano, M. Braunștein-Mebașan, E. F. Braunștein, L. Dichter, E. I. Critzman, B. Israel, A. Kanner, E. Kanner, I. Kaufman, E. Mitrani, I. de Neuschatz, R.D. Paves, Rabin dr. L. Rabinovici, L. Șăineanu, I. Sterian, A. Stern, R. Stern, A. I. Torceanu, A. Turcu, H. L. Zelțer și atâția alții. În fruntea primei serii a revistei se afla, ca

https://biblioteca-digitala.ro

redactor, rabinul și iudaistul de prestigiu M. Beck (ajutat și de fiul acestuia, A. M. Beck), iar la seria secundă de I. Grossman, care a dat o extindere deosebită unora dintre rubricile seriei prime, prin restrângerea altora (ca, de pildă, „varietăți", „calendar" și „anunțuri").

Viața revistelor este mai lungă decât a gazetelor, fapt probat și de actualitatea celor trei reviste (*Anuarul*, *Analele*. *Revista israelită*) la care ne-am referit. Astăzi, când, atât în țară, cât și în Israel și în alte centre de cultură iudaică, se depun atâtea eforturi pentru valorificarea izvoarelor privind trecutul populației evreiești din România, se dezvăluie parcă și mai bine comoara documentară constituită de aceste reviste, valoarea lor deosebită. Multe din documentele, studiile, articolele etc. apărute în *Anuar. Anale*, *Revista israelită* o atestă. De aceea au și fost, pe drept, reluate în presa evreiască și chiar în cea română din perioada interbelică și ar binemerita să fie și azi reluate în antologii, consacrate *ad-hoc*.

3. Gazete „problemă"

Deși rostul și rolul gazetelor evreiești apărute în acea epocă era oarecum diferit de al revistelor (căci — după cum se zice — o gazetă nu e făcută decât pentru o zi sau cel mult o săptămână), ele „respirând" (trăind) prin *prezență*, totuși, ca reflex al vremii, prin însăși caducitatea lor, vădesc, paradoxal, perenitate: istoricul trecutului nu numai că nu se poate astfel lipsi de studierea gazetelor vremii, dar găsește în ele tocmai „liantul" cu care evenimentele trecutului, consemnate în fel și chip, sunt „structurate" ca self-imago și mentalitate.

Gazetele evreiești apărute în epocă nu fac excepție în acest sens: ele exprimă ipostaze ale felului evreo-român de raportare la societatea înconjurătoare și la evenimentele ei.

O ipostază oarecum insolită de reflectare evreiască a împrejurărilor a realizat, la finele secolului trecut și începutul celui actual, în răstimpul

https://biblioteca-digitala.ro

primului ei deceniu (dar cu mari intermitențe), o gazetă, considerată de unii „bizară" (chiar neevreiască), intitulată *Vocea Dreptății*.

Vocea Dreptății își face apariția la 7 iunie 1885, ca săptămânal, format mare (48x32), având-l mai întâi pe M. Schwartz ca proprietar, apoi coproprietar (asociat cu un anume Macri). Din 1886 apărea sub conducerea unor comitete de redacție, iar pe la 1906 din nou a lui M. Schwartz. Ca redactori principali, când E. San-Cerbu (1890—1891), când Carol H. Agatștein (1908—1909) ș.a.

Apărând, deși cu mari intermitențe, pe o întindere mare de timp (aproape trei decenii), numărul colaboratorilor a fost deosebit de mare, iar aceștia, desigur, de valoare diferită. Amintim, fără vreo ordine de preferință: I. Abramovici, I. Abzug, C. H. Agatștein, D. Alexandrescu, D. Almogen, A. Antonescu, S. Arabiu, A. Aron, C. Aron, dr. Aronovici, M. Arti, Moscu Ascher, G. Aurel, A. Axelrad, S. Barasch, J. Beldner, I. Bercovici, A. Berman, L. Bernstein, I. Binder, E. F. Braunstein, I. B. Brociner, H. Caizerman, L. Calmi, N. Cernescu, A. Chișinevski, C. N. Constantinescu, C. Costa-Foru, L. Deutsch, C. Drimmer, A. Elmann, Max Făinar, A. Finkelștein, M. Frankel, A. Gold, J. Goldștein, C. Graur, J. Guttman, E. Herovanu, M. I. Ipcar, C.S. Carniol, I. Kaufman, I. Kofler, O. Neuschatz, Al. Nour, Al. Macedonski, D. Ornștein, I. Peltz, D. Rosen, I. Rosenbaum, L. Șăineanu, M. Sărățeanu, M. Schwartz, S. Sternberg, N. I. Suchor, A. Zilberman, S. Wasermann, A. B. Weinberg și încă mulți alții.

Am reprodus lunga listă de colaboratori, unii dintre ei neevrei, pentru a sugera formula relativ inedită de presă pe care *Vocea Dreptății* intenționa s-o promoveze, respectiv cea de unire a forțelor evreiești și românești în vederea realizării unei „tribune a liberei cugetări", a unui „organ pentru apărarea celor asupriți" (era chiar subtitlul gazetei), a unei gazete care să îngăduie curente și năzuințe plurale, reunite doar de „ținta luministă și umanistă urmărită" și exprimată în motto-uri ca: „Toți pentru lumină, lumină pentru toți"; „Nici datorii fără drepturi, nici drepturi fără datorii" ș.a.

„Suntem un ziar cu totul imparțial... Ziarul nostru va lupta fără preget pentru înfrățirea popoarelor, pentru solidaritatea țărei... Vom cere guvernului ca ovreii din țara noastră să fie asimilați românilor, să aibă aceleași drepturi și aceleași datorii... Vom cere respectul religiunei fiecărui popor. Vom lupta să fim și noi ce sunt celelalte țări civilizate..." (an I, nr. 1).

https://biblioteca-digitala.ro

Vocea Dreptății propagă, așadar, *asimilarea*, fără a fi însă expres... asimilistă; propagă *integrarea*, fără a cere renunțarea la propriul specific religios. Firește, în timp, poziția gazetei va cunoaște oscilații și ezitări în privința relației dintre „specific" și „general-național", între ceea ce trebuia să fie cultură evreo-română și cultură română propriu-zisă.

În răstimpul conducerii revistei de către poetul Al. Macedonski (1909) sau de către C. N. Constantinescu (1910, an în care ziarul se intitulează „organ politic al evreilor din țară"), aceste delimitări devin și mai firave, pentru ca peste un timp, însă, prin anii postbelici (1920), în paginile gazetei să fie inserate ample texte herzliene sau susținătoare ale mișcării sioniste.

Aici și acum evocăm, însă, doar activitatea gazetei în deceniile ultime ale secolului trecut, în speță în primii și imediat următorii ani de apariție (1885—1887; 1889—1896; 1897—1899). După 1900 gazeta apare intermitent la 1906, 1916 și de la 19.01.1919 până la 1920.

În primii ani de apariție, și în răspărul unor grave polemici dresate de alte organe evreiești împotriva ei, *Vocea Dreptății* va da la iveală articole pline de conținut cu privire la chestiunile ce preocupau pe acele timpuri evreii din România. Poziția de pe care erau analizate probleme ca emigrările, persecuțiile, nedreptățile, abuzurile ș.a., deși nu era zgomotos antiguvernamentală, era totuși de partea evreilor oropsiți. Dreptatea, revendicată cu obiectivitate pentru evrei, urma, în viziunea celor de la *Vocea Dreptății*, să se realizeze deopotrivă printr-o amplă reeducare civică a maselor românești, cât și a celor evreiești: ridicarea culturală și luminarea poporului urma să joace un rol de seamă în acest sens. Gazeta include, încă de la primul ei număr, ample rubrici culturale (beletristică — traduceri și originale), rubrici de revistă teatrală, revistă politică, note telegrafice, cronica externă, informații culturale ș.a.

Ca supliment al gazetei apare, încă din primii ani, *Calendarul ziarului Vocea Dreptății pe anul 1886 (5646)* (40 pagini, format 20x15), cu un variat și atractiv conținut.

După expulzarea celor cinci gazetari evrei de frunte, la 1885, și după încetarea apariției *Fraternității*, gazeta *Vocea Dreptății*, cu toată deschiderea și supletea dovedite atât față de români (inclusiv față de guvernanți, pe care nu-i ataca în maniera *Fraternității*), cât și față de diferitele tabere evreiești, nu a putut acoperi, totuși, expectațiile tuturor

https://biblioteca-digitala.ro

categoriilor de cititori evrei, dintre care unele complet ostile acestei publicații „centriste" și oarecum asimiliste — aflată la egală distanță atât față de extrema filosemită, cât și de cea antisemită. De aceea, când, la 17 octombrie 1886, apare la București săptămânalul redactat de un comitet și intitulat *Înfrățirea*, mulți evrei văd în acesta un continuator al combativelor *Fraternitatea* și *Apărătorul*, nu de mult dispărute. Noul hebdomadar nu era însă nici pe departe atât de combativ ca cele precedente: dimpotrivă, excela prin moderație și nu-și propunea, nici chiar în *Programa* din primul număr, decât „...a dovedi că nu merităm (noi, evreii -*n.n.*) această grea poziție, a ridica moralul coreligionarilor noștri...". Un oportunism bine clamat, deci! Trebuie să recunoaștem, însă, că noile condiții, grele pentru evrei, cereau o atare atitudine moderată.

Înfrățirea nu excela ca nivel ziaristic și vădea o orientare integraționistă și totodată de sprijinire a emigrărilor (în speță spre America). Problematica comunitară se afla printre cele mai importante și suscita de regulă soluții pertinente.

Importanța *Înfrățirii* în epocă, deși nu prea marcată de publicațiile vremii, și nici subliniată ulterior de presa evreiască însăși, trebuie totuși relevată întrucât, apărută într-o perioadă de restriște și involuție a gazetăriei evreiești bucureștene, a încercat totuși să se mențină la „linia de plutire" prin gesturi de relativă relevanță politică sau, ceea ce este mai de valorificat în perspectiva timpului, prin substituirea acestora cu preocupări culturale iudaice. Gazeta va insera astfel curent în cele patru pagini ale ei (de format 40x28), dar mai ales în pagina secundă, studii și cercetări de comentare a literaturii iudaice și, de remarcat, va publica cu regularitate comunicările „Societății Istorice Dr. Iuliu Barasch" (vezi nr. 12, 13, 17 ș.a.).

Alte rubrici de menționat sunt cele intitulate: „Cronica Bucurescilor", „Din tabăra antisemiților", „Bilanțuri și dări de seamă ale comunităților", „Ecouri din țară" ș.a.

În paginile gazetei a apărut, în serial, „Adevărul asupra chestiunei israeliților din România", de Marco Antonio Canini (traducere din franceză), în care se face o istorie a evreilor din România de la 1860 până la zi.

Lumina. O notă oarecum deosebită, în presa sfârșitului de deceniu și veac, o aduce publicația evreiască *Lumina*, organ al tinerimii israelito-române, apărut la 21 decembrie 1887, din inițiativa și prin stră-

https://biblioteca-digitala.ro

dania lui St. Stâncă, cel ce avea să imprime publicației, din păcate efemeridă — n-au apărut decât cinci numere săptămânale — o orientare de stânga, plasând „chestia evreiască"... în contextul luptei de clasă.

Conținutul acestui hebdomadar, „redactat de un comitet", cum era trecut pe generic ul publicației (format mare, cu 4 pagini interesant rubricate), nu lasă nici un dubiu asupra orientării sale: articolul program precizează, în acest sens, că „trebuie operat o tranșantă disociere a chestiei israelite, așa cum se pune ea pentru masa celor oropsiți, de o parte, și pentru cei înstăriți și îndestulați, de altă parte". Tinerii evrei culți și energici sunt „chemați la luptă de partea celor dintâi", pentru a-și pune în slujba lor atât condeiul („prin redactarea ziarului exclusiv de elementul cult al tineretului nostru"), cât și capacitatea organizatorică și resursele politice („inclusiv prin cooperarea activă cu intelectualitatea românească progresistă"). Se preconiza „o amplă izolare a celor zișI fruntași evrei care de fapt nu reprezentau decât interesele celor înstăriți".

„Programa" specifica: „Vom lupta numai pentru acei din neamul nostru care merită sacrificiul tinerimei, pentru cei ce cu sudoare câștigă pâinea zilnică...". Articolele, publicate de tineri intelectuali curajoși și cu darul vervei polemice, ca: St. Stâncă, S. Pauker, I. Hussar ș.a., ilustrează cu brio acest deziderat.

Firește că în cazul unei publicații care n-a trăit decât cinci numere, apărute într-un răstimp de nici două luni, nu se poate vorbi de un impact notabil cu o masă de cititori; ecoul efemerei gazete a fost totuși real. Cu *Lumina* lui Stâncă au polemizat vehement ziare evreiești ca *Vocea Dreptății* și *Haiocetz* și, nu în ultimul rând, *Înfrățirea*. Prea erau pozițiile tranșant „de stânga" ale *Luminei* în răspărul orientării publicațiilor de mai sus, pentru a nu stârni săgețile acestora împotriva încercărilor tinerimii culte marxiste sau marxizante de a condiționa soluționarea problemei evreiești în România de rezolvarea chestiei sociale în general!

Datorită celor de mai sus, *Lumina* marchează, în peisajul epocii, cea dintâi gazetă evreiască — și poate unica — de orientare evreiesc-socialistă. Gazeta aborda însă chestiunea socialismului din perspectiva intereselor evreimii truditoare și nu chestiunea evreiască de pe poziția mișcării sociale și muncitorești generale, ca în publicațiile socialiste ale vremii.

https://biblioteca-digitala.ro

Orientarea inaugurată de *Lumina* înlăuntrul presei evreiești din România a fost, din păcate, continuată fie de publicații general-socialiste — care acordau problemei evreiești o atenție redusă —, fie de gazete zise evreiești care, în fapt, împingeau ideea integrării până la cotele asimilării depline evreo-române și dizolvării specificității iudee.

Este tocmai ceea ce s-a întâmplat, în primii ani ai ultimului deceniu al veacului trecut și chiar la începutul noului secol: ampla deschidere spre asimilism a evreilor bucureșteni (a tineretului studios din țară și străinătate, mai cu seamă) este oglindită în două publicații mai ales: gazetele *Înainte* (bilunar, mai 1890 — august 1891) și *Asimilarea* (iulie — noiembrie 1890).

Înainte, cu subtitlul „organ al unui grup de tineri israeliți" (de la al doilea număr „israeliți", se scoate din subtitlu), apare sub egida unui comitet de redacție, proprietar fiind J. Petraureanu. Redactate fiind de începători, mai ales tineri aflați la studii în străinătate (Ignace Segall — Berlin ș.a.), dar și de colaboratori prestigioși, printre care și neevrei, ca: Gr. Filiti, I. Elianu ș.a., materialele gazetei sunt inegale ca stil și valoare publicistică.

Un obiectiv permanent al acestei gazete efemere (cca 30 de numere) s-a dovedit a fi: răfuiala constantă cu presa evreiască ostilă asimilării; răfuiala concomitentă cu variatele manifestări de presă antisemită; racordări la marile gazete românești ce denunță antisemitismul și, bineînțeles, susținerea curentului de asimilare atât din păturile culte, cât și din cele „de jos" (întrucât gazeta se orienta oarecum și pe coordonate socialiste).

Asimilarea. Subestimând, întrucâtva, acțiunea factorului obiectiv (antisemitismul ș.a.) în stăvilirea curentului asimilist, oricât de puternic să fi fost el în rândul unei părți a evreimii culte, cea de a doua publicație la care ne referim, intitulată expres *Asimilarea*, va promova necesitatea teoretică și practică a dezetnicizării iudaice. Acest deziderat se exprima în articolul de fond al primului număr (an I, nr. 1, 27 iulie 1890) în termenii:

„...Suntem convinși că elementul evreiesc, în actualele împrejurări economico-sociale, nu mai poate subsista păstrându-și individualitatea sa etnică, că pus în atingere cu alt element autohton mai numeros și mai viguros — în cazul nostru cu elementul român — nu poate și nu trebuie să continue a-și păstra o organizațiune și o viață deosebită...

https://biblioteca-digitala.ro

Organizațiunea comunităților ar fi după noi o prelungire a unei stări bolnăvicioase... care vatămă foarte mult interesele statului, națiunei din care ei pretind că fac parte...".

Apreciată fiind doar după acest articol de fond, ne-am putea întreba dacă o atare publicație este legitimă să fie înscrisă în șirul celor evreiești.

Dar tocmai sinceritatea acestor intenții și ecoul stârnit în rândul tineretului studios român (printr-un „Manifest al studenților români", semnat printre alții de: S. Mehedinți, P. Negulescu, M. Dragomirescu, se exprimă o solidarizare deplină cu atare intenții), cât și al presei (vezi articole de bună primire a ideilor asimilaționiste în: *Telegraful român*, *Poporul*, în care — pe temeiul unei aprecieri evident greșite a realităților și anume că emanciparea ar fi deja un fapt — se preconiza dezetnicizarea evreilor) ne fac să considerăm *Asimilarea* ca un simptom paroxistic al unei prese evreiești menită să parcurgă și o atare experiență în mișcarea ei de idei.

Am evocat *Asimilarea* pentru a marca deci acel moment unic, și irepetabil sub această formă, din devenirea presei evreiești din România, când un prim grup de tineri intelectuali evrei, trecuți prin școlile românești din țară sau veniți de la studii făcute în străinătate (și interesați în a practica profesiile liberale pentru care s-au pregătit, cot la cot cu colegii lor români), considerau că asimilarea deplină este dezirabilă și posibilă atât „de jure", cât și „de facto".

Promotorii acestei orientări în gazeta *Asimilarea* erau, mai întâi, cei din conducerea publicației (S. Petreanu, I. Hussar, H. Birman, S. Zelinger); apoi, un număr de colaboratori evrei, ca: E. Segalea, M. Rosenfeld, precum și tineri români de bună credință și chiar somități științifice, precum C. Istrati, V.V. Sion ș.a.

Asimilarea marchează, în acest fel, o primă încercare de fuziune între intelectuali evrei și români, între cei animați sincer de dorința biruirii handicapului rezistenței și manifestărilor antiasimilaționiste atât din partea evreilor, cât și a românilor; de unde și excesele în conținutul și limbajul folosit atât împotriva gazetelor evreiești neasimilaționiste (de felul *Egalității*, *Revistei israelite* ș.a.), cât și a celor antisemite.

Orientări în sensul „asimilării integrale" vor mai vădi unele categorii culte sau mic-burgheze evreiești, înstărite sau proletare, pe tot parcursul primelor decenii ale veacului XX, dar nici una dintre acestea nu se va exhiba atât de răspicat și cu atâta virulență ca aceea de la *Asi-*

https://biblioteca-digitala.ro

milarea. Mai mult chiar, în Bucureștii de după stingerea „vâlvătăii tinerilor asimiliști" de la *Asimilarea*, vor apărea primii muguri ai presei sioniste.

4. Gazete sioniste

Inexistența până la ora actuală a unei sinteze complete asupra istoriei sionismului românesc îngreunează întrucâtva și analizarea, în contextele ei firești și funcționale, a presei ivite de această nouă și crescândă mișcare în rândurile populației evreiești. Se știe că primul Congres Mondial sionist de la Basel, din 1897, la care Karpel Lippe — unul dintre primii choweve-sioniști din România — rostise cuvântarea de deschidere, a avut un ecou deosebit printre evreii-români, mai ales din provincie.

Sionismul herzlian nu numai că adăuga o nouă perspectivă pentru soluționarea chestiunii evreiești (pe lângă perspectivele anterioare: lupta pentru emancipare; emigrările spre America; integraționismul; asimilismul ș.a.), dar dădea contur unor străvechi năzuințe ale poporului evreu (de la mesianism până la... choweve-sionism) și producea o resensibilizare a evreilor față de țara lor sfântă, ceea ce constituia un nou-vechi punct de reper în definirea identității iudaice și a relației sale cu parametrul „teritoriu" (țară).

Cauze sociale și culturale explică de ce sionismul herzlian românesc a cunoscut un traseu care mai întâi începe în orașe de provincie, ca Brăila (unde în 1897 apare primul ziar sionist, cu simbolicul titlu „Zion"), Galați (unde în 1898 apare cea de a doua publicație sionistă românească, cu titlul ebraic *Ahawath Zion* — Dragostea de Sion), Ploiești (unde în 1898—1899 apare *Vocea Sionului)*, Iași (unde mai întâi apare efemeridul *Darabana*, în iulie 1898, iar apoi, prestigiosul *Răsăritul*, între 1899 și 1901), Bârlad (unde apare săptămânalul *Aurora*, în 1899) — localități de care sunt asociate și unele momente importante din primele manifestări organizatorice (conferințe, pregătirea pentru marile congrese ale sionismului românesc ș.a.).

https://biblioteca-digitala.ro

Viitorul. Presa sionistă bucureșteană se afirmă târziu (începând cu 28 octombrie 1899), când apare firavul „organ zionist săptămânal" *Viitorul*. Existența sa efemeră (câteva luni doar) și forma sa publicistică mult inferioară situează *Viitorul* cu mult în urma unor gazete sioniste din provincie. Situația se explică, în parte, și prin creșterea valului emigrărilor locale spre America (vezi în acest sens numeroasele „foi volante" apărute în Capitală, cât și prin relativ slabul impact al herzlianismului politic cu evreii din Muntenia, în speță cu cei din Capitală.

La *Viitorul*, prima gazetă sionistă din București, colaborează printre alții: M. Botoșăneanu, Samuel Cohen, A. B. Goldenberg-Focșani ș.a.

Colecția publicației, care întrunește doar câteva numere, nu se impune în mod deosebit prin rubrici sau articole anume. Subintitulat „organ zionist săptămânal" (de format mare, 48x33), principalele rubrici ale *Viitorului* cuprind: material informativ despre organizări sioniste din țară (pagina de informații interne); schițe literare și versificări, de nivel foarte scăzut; rubrica literară; articole de fond semnate mai ales de M. Botoșăneanu (expulzatul de la 1897), de cuprindere mai amplă a fenomenului sionist conturat la congresele externe și la conferințele interne ce aveau loc în țară.

Dorul Sionului. O a doua publicație sionistă bucureșteană — și mai efemeră decât cea dintâi — a fost *Dorul Sionului*, apărută la 23 decembrie 1899, cu primul ei număr (format mare 58x40), iar la 30 decembrie cu al doilea și ultimul număr.

Dorul Sionului, în ambele numere, nu cuprinde altceva decât articole firave semnate cu pseudonime biblice și unele informații sioniste.

Tribuna Israelită. Prin *Tribuna Israelită*, apărută, ce-i drept, nu mai mult de 10 numere (între ianuarie și martie 1900), se impune o primă publicație sionistă bucureșteană de oarecare prestigiu, cu un conținut cultural și sionist bine închegat. Momentul apariției gazetei se dovedea însă total nepertinent: valul emigrărilor spre America sufoca în întregime noua idee sionistă.

În toată țara apar zeci de gazete ale... pedeștrilor, ale valului de emigranți pedeștri ce urmau să se îmbarce spre America.

Asemenea gazete efemeride apar și la București: este vorba de foile volante de numai 2 pagini, format mic — intitulate *Apel*, *Der*

https://biblioteca-digitala.ro

Auswanderer, *Pietonii*, *Vocea Canadei* ș.a. și având drept unic conținut îndemnul la plecare și încercarea de a persuada în vederea obținerii sprijinului necesar pe parcursul desfășurării acestei acțiuni disperate.

Presiunea acțiunii pedeștrilor, resimțită și la București, era atât de mare, încât nici o gazetă a vremii nu putea să n-o oglindească.

Tribuna Israelită a fost deci nevoită și ea să se preocupe de emigrarea evreilor din România spre America, trecând chiar preocuparea sionistă din ultimele numere ale publicației pe planul al doilea. Oarecum descentrată în profilul ei de ultimă oră, publicația, editată în principal de S. Grosman, secondat de I. Grossman, este nevoită să-și înceteze apariția la 11 martie 1900.

Așadar noul secol, al XX-lea, nu va impune nici el, de la început, publicații sioniste de durată și anvergură. Capitala nu se dovedea locul cel mai potrivit pentru atare demersuri publicistice. De n-ar fi să amintesc în acest sens decât de efemerida publicație *Macabeul*, periodic tip buletin, de format mic (40x29) și pagini puține, neglijent redactat (cu o existență de doar patru luni (septembrie 1900 — ianuarie 1901) și din care apar doar opt numere bisăptămânale. Cele patru pagini ale publicației găzduiesc: pe pagina primă articole de orientare (propagandă sionistă, palestinografie ș.a.): pe pagina secundă: literatură; pe pagina a treia: variate informații culturale și politice, iar pe ultima pagină: reclame. Majoritatea textelor sunt semnate cu pseudonime greu de identificat. Semnează însă, sub numele lor, colaboratori ca: N. M. Bloch, E. F. Braunștein, I. M. Finchelstein, I. Goldring, I. Kraidman, H. Meltinescu, M. Osian ș.a., unii dintre ei bine cunoscuți în lumea evreiască.

Prin informațiile ce a publicat despre mișcarea sionistă, prin corespondențele din țară și străinătate inserate în paginile ei, prin unele studii, cât și prin materialul literar apărut, *Macabeul*, în ciuda nivelului mediocru sub care se prezintă, conține și texte ce pot interesa peste vremuri.

Se adevărește, și în cazul concret al acestei mici și efemeride publicații, că orice manifestare de presă, oricât de firavă, reverberează ceva din starea vremii în care s-a manifestat, oferind astfel „resurse documentare" altminteri greu de ... reconstituit.

https://biblioteca-digitala.ro

Și *Macabeul* reprezintă astfel un document atât pentru avatarurile mișcării sioniste românești de început, cât și, mai cu seamă, pentru slăbiciunea primelor manifestări sioniste din capitala României.

Situația de mai sus se va ameliora însă substanțial, după un interval relativ scurt, de numai doi-trei ani, iar acest lucru va deveni evident prin apariția unor noi și interesante publicații sioniste, cu o existență mai îndelungată și cu un număr lărgit de colaboratori prestigioși. Am în vedere revista studențească *Kadimah* (1902) și gazetele: *Mevasereth Zion* (1900—1902), *Curierul Zionului* (1904), *Palestina* (1904) și, mai ales, *Zionul* (1907—1914).

Kadimah. Evoc mai întâi *Kadimah* (publicație efemeră, apărută între 10 martie și 25 decembrie 1902) — organ al Cercului studențesc „Kadimah" din București, de orientare expres sionistă.

Deși nu au apărut decât trei numere festive din această revistă, conținutul lor — expus într-o ținută aleasă — este notabil. Prin această publicație, adresată tineretului studios de orientare sionistă, se marchează, pe de o parte, apariția unor atare preocupări în rândul studenților evrei (fapt ce indică biruirea pozițiilor asimiliste din lăuntrul tineretului studios), iar, pe de altă parte, o înțelegere matură a noilor sensuri pe care le conferă sionismul vieții evreiești și iudaismului.

În cele trei numere ale revistei găsim texte, redactate cu acuratețe și eleganță intelectuală, despre: concepția socială a iudaismului (autor Grümberg-Galian); sionismul herzlian; individualitatea economică și psihologică a poporului evreu (S. Baruch); sionismul în România (P. S. Hornștein) ș.a.

Mevasereth Zion debutează ca „ziar de propagandă sionistă" (între octombrie 1901 și august 1904), pentru ca din octombrie 1904 să devină *Revistă Zionistă*. Directorul publicației, pe tot parcursul ei, a fost Horia Carp.

Orientarea ziarului este formulată în termenii: „Există până acum două jurnale evreiești scrise în limba română... căci a fi încă o cronică a mizeriilor evreilor din România ar fi de prisos, două sunt prea deajuns. Direcția noastră va fi una din cele mai bine hotărâte... suntem zioniști și ziarul nostru va fi organul de propagandă al acestui mândru ideal... vom urmări mișcarea noastră în toate manifestările sale, ...literatura zionistă și în general copierea fidelă a vieții coreligionarilor

https://biblioteca-digitala.ro

noștri, sub formă de schițe, scenete, nuvele și studii critice și istorice, vor forma una din grijile principale ale redacției noastre...".

Printre colaboratorii noului săptămânal bucureștean figurează: A. Axelrad, I. Fr. Botoșăneanu, M. Braunstein, H. Carp (cu articole de fond și încă unul sau două din corpul revistei), W. Daniel, I. Frisch, L. Grill, S. Grossman, Grümberg-Galian, A. Ivri, I. Kunovici, I. Leon, M. Rozenfeld, Sal. Segall.

De durată ceva mai lungă decât suratele ei anterioare, *Mevasereth Zion* va insera printre temele dezbătute cu precădere: indigenatele, problemele filantropice, problemele sioniste curente interne și externe, mai ales congresele sioniste (al V-lea și al VI-lea), vizitele unor fruntași sioniști în România, aspecte ale culturii evreiești, emigrările, situația internă. Menționăm, pentru valoarea lor documentară, următoarele: racursiurile activității sioniste pe anii 1902—1904; combaterea lui I. B. Brociner (care formulase o poziție de desconsiderare a mișcării sioniste); panoramicul „Săptămânii sioniste din țară" (rubrică permanentă); combaterea evreilor antisioniști (an I, nr. 4); valoarea culturală a naționalismului *(ibid.)*; momente din istoria evreilor; I.C.A. și emigrările în Argentina; Afacerea Dreyfus la reluarea procesului; comentarea pe larg a lucrării *Altneuland*, de Th. Herzl (an II, nr. 43).

Problematica culturală se bucură de o atenție deosebită în corpul publicației, mai ales după transformarea ei în revistă: traduceri din Max Nordau, Achad Haam, colaborări ale lui I. L. Peretz, I. Zangwil, poezii în idiș (cu caractere latine, publicate de Sal. Segall).

În corpul celor patru pagini ale săptămânalului, rubrica intitulată „Foița noastră" își propunea, prin materialele inserate, după o expresie a lui H. Carp, să trateze „chestia culturală" în așa fel încât „să împrietenească poporul nostru cu istoria, literatura și arta evreiască". În corpul publicației se acorda atenția cuvenită limbii idiș, transcrisă cu caractere latine.

Mevasereth Zion s-a dovedit — în ciuda caracterului ei de publicație nu de foarte lungă durată — a fi una dintre gazetele sioniste în care tematica tinerei mișcări, abia înființată la București, să se prezinte corespunzător tratată și la un nivel relativ ridicat.

Curierul Zionului, deși cu o apariție săptămânală de numai o jumătate de an (1 ianuarie — 6 iunie 1904), prezintă importanța sa pentru tânăra mișcare sionistă din Capitală; se cuvine evidențiată în

https://biblioteca-digitala.ro

mod special atât pentru performanțele publicistice ale gazetei, cât și pentru faptul că în jurul acestui săptămânal sionist s-a creat un centru de propagandă deosebit de activ și eficient.

Publicația are patru pagini (format mare, 50x30), iar în corpul ei o rubrică (Unser Luşen) în idiș, cu caractere latine. Pagina a doua este dedicată problemelor culturale (iudaistică, religie, cultură sionistă, personalități), pagina a treia informațiilor sioniste, iar ultima, reclamelor.

Dintre colaboratori menționăm: M. Benvenisti, I. Brănișteanu, E. F. Braunștein (editorialistul „en titre" al gazetei), L. Finkel, H. Libanon (Leon Feraru), dr. M. Malz, O. Nimrod, L. Segall, dr. Sotec, I. Waisel, Gherson Weiss.

Publicația se prezintă, încă de la primul ei număr, după cum urmează: „...o asociațiune de tineri, înregimentați sub sfântul stindard al Zionului. Cu dorul de a agita veșnic acest ideal".

Curierul Zionului este exclusiv un organ de propagandă sionistă „ce urmează mișcarea în toate manifestațiunile sale și nu va lăsa să treacă nici cel mai mic eveniment din viața acestei mișcări fără a-l discuta și a-i arăta adevărata sa importanță".

În consens cu țelul propus, publicația dezbate o tematică variată și suculentă sub raportul informației; un serial intitulat „Uganda-Palestina" (semnat de E. F. Braunstein) contrapune idealul Sionului oricărui fel de teritorialism; sunt urmărite și prezentate pe larg manifestările sioniste din țară (a VII-a conferință de la Galați); se dezbat coordonatele colonizării Palestinei și implicarea lumii sioniste în acest demers (apel pentru colectarea Sekelului ș.a.).

Problemele culturale (importanța evocării unor figuri biblice ș.a.) și comunitare sunt tratate ocazional și semnate aproape în exclusivitate de E. F. Braunstein.

După încetarea apariției *Curierului...*, după un răstimp de două luni (iulie-august 1904), o nouă publicație, intitulată *Palestina* (generic ce o și recomandă ca orientare), izbutește să apară lunar doar cu primele două numere.

Efemerida publicație, în evasitotalitatea ei cu caracter literar, de popularizare a beletristicii de orientare sionistă, este de menționat pentru instructivele recenzări de publicații evreiești vieneze și bucureștene, cât și pentru unele texte lirice avântate.

https://biblioteca-digitala.ro

Închei grupajul de publicații sioniste bucureștene de la finele secolului trecut și de la începutul noului secol (până la primul război mondial) cu cea mai importantă dintre acestea, revista sionistă *Zionul*. Apare între 1906 și 1916, cu intermitențe și cu multe modificări de orientare: când *Revistă populară* (1907—1909), când *Revistă populară zionistă* (1910—1912), când *Revistă populară națională* (1913—1915), când *Revistă național-evreiască* (1916).

Programul inițial era axat doar pe culturalizare: „Să dorim a înălța pe cei de jos și a-i apropia de noi. Să scrim frumos și limpede... câte o povestire din viața părinților, câte o poezie zugrăvind icoane străbune sau colțuri din preajma casei, o traducere din scriitori de frunte, un articol informativ asupra mișcării — toate acestea vor fi tributul moral ce ni-l vom da o dată pe lună".

„Mișcarea noastră a dat naștere în străinătate unui nou curent în domeniul artei și literaturii ...acel «judenstaat» visat într-o vreme de grea cumpănă, plămădit în clipa de restriște... a deșteptat nu numai lupta politică... ci și cea culturală".

În 1912 (an VI), în perioada redactorilor E. F. Braunștein și M. Bernfeld, se proclama crezul: „Suntem o revistă zionistă... vom da o deosebită atenție trecutului nostru. Vom scrie istoria lui Israel. Istoria noastră națională este o mare necunoscută în România... Voim să fim și îndrumătorii prezentului... Viața și activitatea ce domnește în Eretz Israel, descrisă în coloanele revistei noastre, va arăta că zionismul a intrat în perioada lucrului real, va dovedi că dacă știm să visăm, știm însă să și zidim...".

Publicația era lunară și avea ca director în 1910 pe D. Schragher, iar colaboratori pe I. Dragon, A. Finkelstein, I. Francis, A. Freund, A. Z. Idelson, Ben Israel, M. Landau, S. Lazar, L. Leventer, D. Levi, I. Loeb, A. Magder, I. Marcus, dr. A. Marmorec, A. Mebașan-Berlin, A. Nora, H. Pekelman, M. Rosenfeld, S. Rosenfeld, dr. Artur Ruppin, I. S. Schapira, D. Schragher, M. Schweig, S. Segall, dr. I. Sotec, D. Wolf, H. Zelter etc. etc.

*

Prin grupajul de publicații sioniste făcut mai sus, ne-am abătut întrucâtva de la principiul cronologic, adoptat în expunerea și analiza

https://biblioteca-digitala.ro

devenirii presei evreiești bucureștene de limbă română. Abaterea menționată mi s-a părut însă justificată de necesitatea unei priviri de ansamblu asupra „momentului sionist", inițial, al acestei prese, fie și numai pentru a putea evalua ponderea acestui grup de gazete în raport cu marile gazete etc. evreiești de limbă română care, în deschiderea lor largă față de problematica evreiască, nu puteau să nu găzduiască și preocupări sioniste.

Marele și longevivul periodic *Egalitatea*, ivit încă de la începuturile ultimului deceniu al secolului trecut, sau nu mai puțin longevivul *Curierul Israelit* stau mărturie în acest sens.

Înainte de a intra în prezentarea acestor două publicații pe toată întinderea lor — fapt ce implică din nou o abatere de la principiul strictei cronologii —, voi zăbovi asupra câtorva considerații generale, privind însăși valoarea respectivului principiu.

https://biblioteca-digitala.ro

CAP. II

MARILE GAZETE

Generalități. Etapizarea presei evreiești bucureștene de limbă română implică luarea în considerare a numeroase „variabile", respectiv cele de care atârnă atât apariția unei publicații, cât și conținutul ei, orientarea ei generală. Aceste „variabile" pot privi factori „externi", de ordinul evoluției de ansamblu a țării (de pildă: Unirea Principatelor; Războiul de Independență; primul și al doilea război mondial etc.), fie factori intrinseci devenirii populației evreiești autohtone (sau relațiilor ei cu populația majoritară). Sunt posibile și pure etapizări formale: pe unități de timp (decenii etc.) sau/și pe tipuri de publicații.

Etapizarea adoptată în acest material este hibridă: cronologico-sistematică, parțial de conținut și parțial formală. Această „concesie" s-a dovedit necesară pentru însăși cursivitatea expunerii materialului, pentru evitarea reveniriilor și repetărilor.

Astfel, de pildă, deși anul 1900 anunța începutul unui nou veac, el n-a prezentat — ca pură dată calendaristică — o schimbare notabilă în cursul devenirii presei evreiești. *Egalitatea*, principal ziar evreiesc în deceniul ultim al veacului trecut, continuă să fie și principala publicație a deceniilor 1-4 din veacul ce a urmat (mai ales a primelor două decenii). Conținutul acestei pubicații este însă dependent de mai toate evenimentele țării, în care evreii, deveniți tot mai numeroși, își desfășurau activitatea, în domenii din ce în ce mai variate. Aceste evenimente vor fi reflectate de asemenea și în cealaltă publicație evreiască majoră de limbă română, apărută după 1900, și anume *Curierul Israelit*, ziar editat — cu întreruperi mai mari sau mai mici — cu începere din 1906 până în 1946.

https://biblioteca-digitala.ro

Or, România parcurge mai întâi, între 1900 și 1919, apoi în perioara interbelică, o „materie" istorică și devenire politică ce conturează pentru acest interval de timp perioade distincte. Este vorba, de pildă, pentru prima etapă amintită, de un răstimp istoric care debutează prin: consacrarea așa-zisei „involuții socialiste" și lărgirea rândurilor partidului liberal; relativa involuție a mișcării muncitorești-progresiste; succedarea la cârma țării a unor guverne conservatoare; angajarea dezvoltării economice a țării pe făgașul capitalist-monopolist, cu puternice imixtiuni ale capitalului străin; răscoalele țărănești din 1907, prefigurate de cele anterioare; guvernările liberale; războaiele balcanice (debutate în 1912); intrarea României în primul război mondial (1916), desfășurarea războiului și consecințele sale, care au condus la formarea României Mari.

Toate aceste evenimente nu puteau să nu implice și populația evreiască, condiționându-i dinamica sub variate aspecte. Unele dintre aceste „aspecte" sunt tratate de mai toate gazetele românești ale vremii — de pe poziții obiective sau părtinitoare. Maniera în care este însă abordată „condiția evreo-română" de către publicațiile evreiești denotă un specific marcat atât de trăsăturile generale ale etapei istorice parcurse, cât și de dinamica internă a colectivității evreiești din România, care, în acest răstimp, a cunoscut: o alertare a tendințelor integraționiste (și uneori chiar rețuturi asimilaționiste), în paralel cu extinderea și intensificarea preocupărilor sioniste sau de afirmare a identității iudaice, oglindite de înseși publicațiile sioniste sau cvasi-sioniste. Pe de altă parte însă, se afirmă publicațiile ce au exprimat orientarea unor înjghebări politice evreo-române, de felul Uniunii Evreilor Pământeni (1910) ș.a.

Este rațiunea pentru care considerăm că perioada 1900—1919 poate marca o etapă distinctă și în devenirea presei evreiești de limbă română din România. De aceea, vom grupa publicațiile care au apărut în acest răstimp în capitolul special ce urmează. Dar numai după ce vom face o excepție cu *Egalitatea*, *Curierul Israelit* și *Neamul evreiesc*, pe care le vom analiza sistematic, pe toată întinderea apariției lor, marcând însă, cronologic, și etapele corespunzătoare disociate mai înainte.

1. *Egalitatea* apare la 15 aprilie 1890: o apariție regulată (hebdomadară, iar din iulie 1931 bilunară) de cea cinci decenii, până în

https://biblioteca-digitala.ro

1940, cu mici intermitențe (întreruperi doar în răstimpul primului război mondial). Publicația este o prezență vie până la 3 iulie 1940, când va fi suprimată de către guvernul Gigurtu. Așadar, 47 de ani de apariție care, în timp, au zidit o colecție de cca 2 500 de numere de gazetă, cu peste 10 000 de pagini mari (format 37x27), redactate într-o frumoasă și colorată limbă românească și cu un conținut greu subsumabil unei clasificări rigide. În fruntea publicației s-a aflat, în tot acest răstimp, ca director (de la 1907, director și proprietar), M. Schwarzfeld; ca prim-redactor a funcționat la începuturi dr. E. Schwarzfeld, aflat la Paris după expulzarea sa din 1885.

Numărul colaboratorilor ziarului, într-un răstimp atât de lung, este, desigur, deosebit de mare (câteva sute), dintre care personalități marcante în epocă, multe zeci. Vom pomeni pe parcurs doar pe cei repertoriați în însuși corpul revistei, cu prilejul jubilării semicentenarului.

În fruntea tuturor acestora și în tot răstimpul de apariție a *Egalității*, un singur om: Moses Schwarzfeld, cel de la *Anuarul pentru Israeliți* și de la *Analele Societății Istorice Dr. Iuliu Barasch*, cel de la atâtea alte publicații evreiești de limbă română în răstimpul a peste șase decenii — într-un cuvânt, decanul de fapt și de vârstă al presei evreiești bucureștene de limbă română.

Materialele, purtând în *Egalitatea* semnătura lui M. Schwarzfeld (sau pseudonimele: Ploieșteanu, Ben Bril, M. S., ș.a. sau nici o semnătură, deși scrise de același), însumează, credem, peste 1/5 din miile de foi ale publicației cincvagenare.

Sub raportul conținutului, *Egalitatea* a îmbrățișat, de la primul până la ultimul ei număr, toate preocupările vieții evreiești: lupta pentru emancipare și progres cultural („servite" și prin traduceri din mari scriitori evrei ori prin lucrări originale menite „să facă educația și să îndrumeze în limba cunoscută și vorbită de popor"); lupta politică evreiască dusă de U.E.P. (ulterior U.E.R.), Partidul Evreiesc ș.a.; ideologia sionistă, adoptată mai întâi cu rezerve și oarecum limitat, apoi cu o deschidere foarte largă și necondiționată; combaterea antisemitismului (mai ales în intervalul dintre cele două războaie mondiale, când antievreismul căpăta noi forme, mai rafinate și mai dure în același timp); ideologia comunitară și iudaică; formele de practicare a vieții comunitare și iudaice în conformitate cu interesele celor mulți.

https://biblioteca-digitala.ro

Gazeta, pe tot parcursul său, a marcat „momentele" importante din viața evreilor din România: prigoana din anul 1897; emigrările pedeștrilor de la 1900; efectele răscoalei din 1907; înceățenirea evreilor; întărirea nazismului în Europa; manifestările tot mai vădite ale „dreptei" în România interbelică.

Timp de 15 ani, ziarul *Egalitatea* a pus la dispoziție, în mod gratuit, coloanele sale pentru publicarea colectelor „Fondului Național Evreiesc", pentru colectele altor societăți (Societatea „Izkor" ș.a.), precum și pentru comentarea tuturor marilor evenimente de organizație și politice din rândul feluritelor înjghebări sioniste sau pur iudaice (așezăminte ș.a.). Numeroase rubrici au fost afectate descrierii situației sociale, culturale, de învățământ și sănătate, juridice și economice, religioase și moral-administrative a feluritelor categorii de evrei, în principal a celor din mica burghezie evreiască, fie ea de la oraș sau de la sat.

Răsfoind colecția *Egalității* — adevărată oglindă a evreimii românești —, în care se află consemnate de la balurile, nunțile, logodnele, ofrandele, înmormântările și petrecerea sărbătorilor evreiești și până la comentarea dezbaterilor parlamentare și legilor referitoare la evrei —, ai sentimentul că miile de pagini ale publicației abia își așteaptă azi cercetătorii, care să extragă atât substanța, cât și culoarea (atmosfera) unei jumătăți de veac de existență evreiască pe meleagurile României. Ziarul *Egalitatea* — cronică a unei jumătăți de veac (ce se cuvine și ea etapizată în funcție de comandamentele vremurilor schimbătoare, de dinamica vie a zbuciumului evreiesc, de condițiile obiective și subiective) — și-a structurat și ierarhizat, astfel, diferențiat, atât problemele la ordinea zilei (anului, deceniului etc.), cât și soluțiile îmbrățișate de diverse categorii de evrei.

Luând în considerare criterii variate, printre care structura și ponderea tematică a fiecărui număr a stat la loc central, ne-am gândit a fi posibilă, *grosso modo*, „etapizarea" *Egalității* după cum urmează: primul deceniu (1890—1900); 1901—1916; 1919—1931; 1932—1940.

Egalitatea, ivită odată cu ultimul deceniu al veacului trecut (an I, nr. 1, 15 aprilie 1890), își anunță liniamentele ei programatice — care se vor dovedi a nu fi de scurtă durată — încă de la primul număr, printr-o „Explicație" dată de Elias Schwarzfeld, cât și printr-un „Către cititori",

https://biblioteca-digitala.ro

semnat deopotrivă de Elias și Moses Schwarzfeld. În „Explicație" va fi reiterat angajamentul luat față de evreii români de „a denunța situația lor socială și politică, comunitară și culturală, ce lasă de dorit în multe privințe", în primul rând „denunțarea dezbinării din rândul evreilor înșiși, dezbinare ce îngreunează lupta pentru emanciparea civică și spirituală".

În „Către cititori" se anunță rubricile permanente ale noii publicații (asemănătoare, dar și deosebitoare de cele ale excelentei *Fraternitatea*), care sunt: „articole de fond"; „cronica săptămânei"; „de-ale comunității"; „știri societare"; „revista internă" (polemici, corespondențe ș.a.); „din străinătate" („știri ce ne pot interesa ca evrei"); „spice" (bucăți picante și hazlii); „partea literară" (studii, schițe, biografii, recenzii ș.a.); „foileton" (romane, nuvele, istorioare traduse și originale).

Relativ constante, aceste rubrici vor găzdui pe parcursul anilor atâtea titluri, subiecte și informații, încât s-ar putea constitui pe baza lor numeroase antologii sau... almanahuri ale *Egalității*.

În primii ani ai deceniului IX, Elias Schwarzfeld va trata —în articole pline de nerv — starea politică, culturală, socială și economică a evreilor din principate, starea comunităților și a școlilor evreiești din țară, va susține „cicluri" — de schițe, povestiri, nuvele și romane istorice, traduse, dar și originale —, va întreprinde o seamă de analize pertinente asupra identității spirituale iudaice.

M. Schwarzfeld redacta în acest răstimp, și aproape în întregime, o bună parte din rubricile de informație, larg găzduite de cele opt pagini ale gazetei (abia din 1931 gazeta va apărea doar în patru pagini săptămânal sau opt pagini bilunar), care va conține „la zi" polemicile suscitate de ziarele antisemite sau chiar de cele evreiești... asimiliste.

Directorul *Egalității* s-a angajat, rând pe rând, în dezbateri (folosind argumente logico-istorice pertinente) privind: viciile asimilismului; handicapurile mișcării de integrare; echivocurile, dar și măreția idealurilor sioniste; catastrofa emigrării pedeștrilor; necesitatea organizației politice evreiești sub forma „Reprezentanței evreilor pământeni" sau, ulterior, a U.E.P.

Datorită eșichierului larg tematic, caracterului ei „popular", materialelor redactate într-un stil îngrijit și cu o logică solidă, *Egalitatea*

https://biblioteca-digitala.ro

a ajuns, curând după apariție, gazeta evreiască cea mai răspândită (chiar și la sate, unde abia că mijea un virtual public de cititori), făcând educație civică evreiască și, la nevoie, învățându-i chiar slovă românească pe cei aflați la primele buchii literare și civice. Acest lucru a fost observat și consemnat de numeroase publicații ale vremii.

O panoramă bibliografică a *Egalității* ar totaliza, pentru cele câteva mii de pagini ale colecției, mai multe sute de fișe de materiale.

Aici și acum, pentru a marca deosebirile de conținut (și doar în mică măsură de orientare) din diversele etape de devenire ale *Egalității*, ne vom îngădui doar o sumară trecere în revistă.

Pe parcursul primului deceniu de apariție a *Egalității*, numărul editorialelor și articolelor de fond este de cca 1 000; serialele de popularizare (momente importante din istoria evreilor în general, a celor din România în special) sunt câteva zeci, iar studiile axate pe trecutul și prezentul evreilor-români sunt peste 100. Acesta este doar un aspect al profilului *Egalității*, în primul său deceniu de apariție.

Deși anul 1900 marca trecerea la un nou veac, el n-a prezentat — ca pură dată calendaristică —, după cum mai arătam, o schimbare notabilă în cursul devenirii presei evreiești. *Egalitatea*, principal ziar evreiesc în deceniul ultim al veacului trecut, continuă să fie și principala publicație a deceniilor 1—2 din veacul ce a urmat, parțial și a următoarelor două decenii interbelice.

Urmărirea conținutului *Egalității*, de astă dată din noua perioadă (intervalul 1900—1919), relevă drept teme majore: politica internă și externă a țării; legislația antievreiască; răscoala din 1907; probleme comunitare; polemica cu promotorii campaniilor antisemite; chestiuni interne (religioase, domestice ș.a.) ale vieții evreiești; lupta politică (U.E.R. etc.).

În etapa interbelică, *Egalitatea* rămâne consecventă marilor ei angajamente politice, vădind o cuprindere mai amplă a fenomenului sionist, evreiesc-european și palestinian. În această nouă etapă, pagina primă a *Egalității* este dedicată, de regulă: polemicilor cu politicienii și cu ideile lor ostile evreilor; evenimentelor antievreiești „la zi"; în pagina a II-a: activități sociale și politice ale evreilor; în pagina a III-a: activități sioniste din largul lumii, informații; cronica săptămânii (mici cartușe, extrase din scrieri, polemici etc. pro și contra

https://biblioteca-digitala.ro

evreilor): în pagina a IV-a: din Eretz Israel; probleme sioniste — mondiale ș.a.: vești privind manifestări antisemite în țară; polemici cu ziare adverse și cu antisemiți.

Nu mai intrăm în detaliile de conținut ale tuturor acestor rubrici, susținute de condeie remarcabile și adeseori cu un patos deosebit. Enumerăm, în încheiere, principalii colaboratori ai *Egalității*, pe întreaga întindere a apariției ei, și direcțiile esențiale ale contribuțiilor lor: *Elias Schwarzfeld*, silit să ia drumul exilului, devine la Paris colaborator al baronului Moritz de Hirsch și apoi secretar al I.C.A., pe care acesta a fondat-o. Este la început director al *Egalității* și colaborează cu articole politice. Apoi, de la Paris, continuă colaborarea cu materiale științifice, istorice, literare (nuvele etc.). *Dr. K. Lippe:* polemist viguros, ale cărui articole punctate de bogate surse talmudice și post-talmudice se urmăreau cu lăcomie. *M. Braunstein-Mibashan:* scriitor de elită, colaborator la mari ziare ebraice, germane; înflăcărat sionist, s-a stabilit în Palestina, de unde trimite revistei articole și îndemnuri. *Dr. Niemirower:* din 1896 devine rabin la Iași și colaborează la *Egalitatea* cu articole savante și înviorătoare; descrie mari sărbători, personaje biblice, hasidismul și diverse curente filozofice. *Dr. A. Steuerman (Rodion)*, cu intervenții culturale pertinente. *B. Lauby (Herșcovici)*, pseudonim *Ben Her*, dobrogean: colaborează cu articole politice. *A.D. Rosen*, cu articole doctrinare, juridice. *D. Lauby:* fost „mâna dreaptă" a conducerii ziarului, editorialist ș.a. *Beniamin Labin*, din Botoșani: redactează rubrica de fapte și documente. *I. H. Fior:* cu știri din țară. *Moritz Bujes:* ebraist, sionist, cu articole festive de marile sărbători. *Carol Drimer:* schițe și studii iudaice, traduceri. *Sharony:* ebraist. *David Paves:* beletristică, traduceri din limba ebraică. *Lazăr Cassvan:* cu texte din activitatea sa de scriitor, orator, dascăl.

Noul „val" de colaboratori: *A. L. Zissu:* polemici, schițe, nuvele, romane. *Leon Feraru* (profesor la Universitatea din New York): poezii. *S. Ianovici-Tributo:* schițe din viața militară. *Tuli Weissbuch* publică și el schițe din viața militară. *Iosef Marcus-Ami:* schițe umoristice. *B. Luca:* versuri. *Adolph Stern:* cu texte din activitatea sa de orator, scriitor, traducător („gazetar de primă strălucire din generația veche"). *Adolphe Wahrmann*, din Botoșani: iudaist. *Adolf Netzler:* cu contribuții în subsolul ziarului. *Wilhelm Schwarzfeld:* secund la

https://biblioteca-digitala.ro

Egalitatea, a publicat studii de epigrafie ș.a. *Isidore Cohen:* susținea rubrica „Din largul lumii", care ocupa un spațiu important în *Egalitatea*, la fel și „știri din străinătate". *Emil I. Critzman:* schițe biografice. *A. Nora Rosen:* completa rubrica „Impresii". *E. San-Cerbu (fost Hirsch)*, a dirijat un timp *Emanciparea*, pe care a fuzionat-o cu *Egalitatea*, unde a publicat apoi articole ocazionale ș.a. *Benedict Rechler*, din Bacău, este autorul a două studii critice importante, editate de Comunitatea din Bacău. *Iosif Sufrin* (P.-Neamț): studii asupra presei evreiești. *Lascăr Șaraga:* articole de fond. *Dr. Sigmond:* colaborator ocazional, director al revistei *Sănătatea*. *Enric Furtună (dr. Pekelmann):* poezii. *Dr. S. Reicher:* rabin în Capitală, colaborează cu întinse articole despre Malbim și alți reprezentanți proeminenți ai științei iudaice. *Iosef Kaufmann* (P.-Neamț): comunică documente pentru istoria evreiască, adunate timp de 60 de ani la îndemnul lui E. și M. Schwarzfeld. *Iancu Gros* (Roman): articole și corespondențe. *Andrei Mihăilescu* și *Iosef Balter* (Bacău): iudaism.

Egalitatea interbelică, bogată în rubrici, s-a bucurat de mulți și distinși corespondenți: M. Heinrich Schein, N. Tipel (Galați); Iosef M. Brociner, A. Mandelbaum, H. O. Rolvig (Brăila); H. Löbel (Craiova); D. Soliger (Bârlad); I. Herm Rosenberg (Focșani); Leon Morgenstern (Craiova); I. Grumberg (Brăila).

Cuvântul *Egalitatea*, de pe frontispiciul ziarului la care au trudit atâția colaboratori, semnifica însăși *cheia* de deschidere a zăvorâtei probleme evreiești: egalitatea deplină a evreilor cu toți cetățenii țării.

Egalitatea s-a achitat magistral, timp de aproape 50 de ani, de menirea denunțării statutului de inegalitate al evreilor, statut perpetuat și în primele decenii ale secolului XX, iar, mai apoi, cu unele modificări, și în perioada interbelică.

2. *Curierul Israelit.* Organ săptămânal pentru apărarea intereselor evreiești, an I, nr. 1, 25 decembrie 1906.

În editorialul primului număr, intitulat: „Cine suntem și ce vroim", se precizează: „...Suntem câțiva din bunii evrei, care au înțeles... starea precară a evreului, făcând să apară *Curierul Israelit*, prin graiul căruia vor să dovedească că spaimele anti-evreilor sunt pătimașe și mincinoase, că evreul pământean își iubește Patria Mumă, își face datoria față de dânsa în mod conștiincios și e mult mai patriot decât așa-zișii

https://biblioteca-digitala.ro

patrioți, care, mânați de interesele personale, se ascund sub masca antisemitismului...". De aceea „Programul" noii publicații prevede: demascarea „bandelor antisemite"; redeșteptarea entității evreo-române; unirea evreilor într-un singur gând: făurirea dreptății și adevărului și pentru evrei.

Concepută ca o gazetă de tip modern, prima pagină cuprindea: editorialul; anchete; polemici. În pagina secundă: informațiile. Rubrica numită „Foița Curierului Israelit" cuprindea literatură. În pagina a treia: cronica externă; știri evreiești din lume; cronica internă, iar în ultima pagină, reclame.

Editorialele de pe prima pagină se axau, în primii ani de apariție, pe: evenimente antisemite curente, „la zi", din Capitală și din țară; asimilarea și consecințele ei; așa-zisele „științe" antisemite (promovate de *Neamul Românesc* ș.a.); cetățenia română pentru evrei; expulzările; problema reprezentanței evreiești ș.a.

Atitudinea ziarului e evasisocialistă, evasisionistă: în fapt... obiectivă, „de partea grosului populației evreiești și nu a bogătașilor". Cu trecerea anilor, *Curierul Israelit* este considerat a fi „datoria fiecărui sionist" (vezi nr. 101/1909). Este abordată o tematică sionistă „cu precădere". Colaboratori: E. F. Braunstein-Paris, A. Hornștein, H. Carp, Th. I. Rabinovici, A. Axelrad, M. Brociner. De la anul IV, nr. 2 (1 ianuarie 1910), sub titlul ziarului apare, în chenar, numele colaboratorilor și în acel an gazeta „Se bucură de colaborarea dlor: N. Sokolow, dr. N. Slonschi, dr. M. Nordau, dr. Al. Marmorek, dr. L. Reich, dr. D. Pasmovik, dr. M. Brociner, dr. Phil A. Berkovitz, dr. J. Nacht, dr. K. Lippe, dr. J. Niemirower, dr. theol. L. Rabinovici, dr. H. Alperin, H. Bedjarano, dr. S. Taubes, dr. H. Moskovitz, dr. S. Baruch, dr. H. Paves, dr. I. Leon, H. Carp, J. B. Brociner, dr. Fröhling, S. Labin, H. L. Zelțer, E.F.Braunștein, A.L. Ivela, S. Spear, dr. B. Kanner, Sammuel Pineles, A. Axelrad, dna El. B. Kanner, dșoara R. Stern etc. etc.". Mulți dintre acești colaboratori vor putea fi regăsiți până în 1916 și mai încolo.

De la anul VI, nr. 11 (246), 16 decembrie 1911, în manșeta gazetei mai sunt specificați colaboratori noi, ca: Abr. Braunștein, A.L. Zissu, R. Lupu, R. Șaraga. Și teme noi: adunările generale ale U.E.R.; evreii în războiul din Balcani; evreii în armată. Se continuă „clasicele" subiecte referitoare la: antisemitism și sionism. Crezul

https://biblioteca-digitala.ro

sionist rămâne constant; la anul X, nr. 43-44 (471—472) — 4 noiembrie 1916, apariția gazetei se întrerupe.

Curierul Israelit reapare la 6 septembrie 1918, după o întrerupere de doi ani, cu menirea „...de a apăra interesele evreilor din România". Noua-veche tematică: încetățenire, sionism, evreii din România, Palestina ș.a. În special multe informații despre Palestina, dar și informații interne, externe, evreii în lume, organizarea comunității israelite din țară ș.a. O preocupare și îngrijorare deosebite pentru „situația evreilor din Rusia Sovietică". După Marea Unire, subiectele referitoare la Unire, „alipirea ținuturilor dezrobite la Patria Mumă", abundă („Noi, evreii-români, salutăm cu sinceră bucurie acest eveniment..." — nr. 541/1920).

Începând cu anul XII, nr. 26 (548), 26 martie 1920, *Curierul Israelit* devine organ al U.E.P., „sub conducerea unui Comitet". Vor predomina materialele de agitație: „Către evreii din Capitală", „Pentru alegerea Comitetului Comunității Evreilor din București" ș.a. Sunt evocate instituțiile și organizațiile evreiești ce au de luat parte la constituirea noii Comunități: temple și sinagogi; școli; organizații și asociații; societăți filantropice și de cult; societăți de ajutor reciproc. După bătălia pentru constituirea Comunității, gazeta reinserează pe larg în paginile ei materiale de: politică internă și alegeri; activitatea U.E.P.; „Pagina culturală" ș.a.

Ani în șir se acordă o atenție deosebită urmăririi activității Universității Populare U.E.P., în cadrul căreia se țineau prelegeri de prestigiu.

Criza economică din anii 1929—1933 este amplu reflectată în paginile *Curierului:* la fel și „evenimentele antisemite" ce au însoțit acest fenomen. Fascizarea țării și agravarea fenomenului antisemit (nazist, fascist, cuzist, legionar etc.) devin preocuparea majoră în deceniul IV.

În 1938, apar articole analitice, în serial, despre: cauzele antisemitismului; antisemitismul și Germania etc. O rubrică specială, pe pagina 1, se intitulează expres: „Unde duce antisemitismul". În paralel, devin tot mai consistente materialele culturale, tratarea problemelor de cultură iudaică ș.a. Se dau informații detaliate despre activitatea Institutului de Cultură al Templului Coral. Problema emigrării evreiești constituie obiectivul unui documentar în serial în mai multe

https://biblioteca-digitala.ro

numere din 1939. Congresul Uniunii Comunităților Evreiești și alegerea noului Șef Rabin, Al. Șafran, sunt dezbătute pe larg în nr. 4/1940.

Din seria numerelor apărute în ultimii ani, mai menționăm abordarea unor teme ca: românizarea; legea pentru revizuirea cetățeniei evreilor; lanțul ilegalităților față de evrei; legile antisemite. Gazetarii *Curierului* sunt într-o polemică continuă cu presa antisemită.

La moartea doctorului Niemirower, unul dintre principalii colaboratori ai gazetei, un număr special (nr. 37—26 noiembrie 1939) consacrat defunctului reține atenția prin următorul sumar: A murit dr. I. Niemirower (semnează: Zelțer, Carp, Halevy, E. Pekelman — Iași, B. Lăzăreanu). Cuvântări: W. Filderman, I. L. Sternbach, M. Schud, G. Cohen. O evocare: Dr. Niemirower și *Curierul Israelit*.

Ultimul număr, din 30 noiembrie 1940, al *Curierului Israelit* va fi dedicat, simbolic, „trecerii proprietăților evreiești în patrimoniul statului".

După cel de-al doilea război mondial, *Curierul Israelit* va reapărea într-o serie, a II-a, începând cu nr. 1 (17 septembrie 1944) și-și va înceta definitiv activitatea în 1946.

Într-o „retrospectivă" asupra acestei longevive și combative publicații, cred că ar trebui relevat că ea a fost de la început, și a continuat să fie timp de peste trei decenii, îndrumătorul vieții evreiești din țară, secondând *Egalitatea* în tot acest demers. Treizeci de ani, ziarul a înregistrat toate manifestările vieții evreiești. *Curierul* a închinat vieții culturale evreiești toată atenția. Mișcarea sionistă a găsit în *Curierul Israelit* cel mai puternic sprijin. În colecția ziarului strălucesc numerele festive pe care M. Schweig le închina idealului sionist și străduințelor organizației sioniste. Numerele acestea s-au bucurat de colaborarea unor mari fruntași sioniști din țară și din străinătate. Citățm pe: dr. Max Nordau, N. Sokolov, dr. Al. Marmorek, dr. D. Pasmonik, care au fost cei mai de seamă colaboratori sioniști ai acestui ziar. În 1908, a apărut în ziar polemica dintre M. Nordau și K. Lippe în jurul îndrumărilor privind mișcarea sionistă.

A fost premergător în multe cele: înainte de înființarea U.E.P., ziarul a propagat ideea unei organizații având ca scop lupta pentru emanciparea evreilor români; după înființarea acestei organizați, i s-a dedicat în întregime, devenind oficiosul ei; înainte de înființarea

https://biblioteca-digitala.ro

Comunității Evreiești din București, a propagat ideea înființării acestei comunități ș.a.

M. Schweig, artizanul gazetei, a fost de altfel și fondatorul și secretarul Comunității. Înainte de a se organiza opera școlară și de asistență socială evreo-română, ziarul a militat pentru acestea. *Curierul Israelit* n-a fost numai un ziar de informație și de polemică. El a fost mult mai mult: „un îndrumător și învățător în viața publică evreiască".

De la început, emanciparea evreilor-români a format obiectul *Curierului*. Și în timpurile când U.E.P. a avut o gazetă proprie, *Curierul* a fost, dacă nu oficialul, desigur însă, oficiosul luptătorilor pentru emanciparea evreilor.

În timpul războiului balcanic, al războiului mondial și al elaborării Constituției din 1923, ca și după ce evreii au devenit cetățeni prin consfințirea Constituției, ziarul s-a situat la înălțimea misiunii sale.

Dovedindu-se, într-un răstimp atât de mare, a fi o gazetă cu vederi largi, *Curierul Israelit*, deși oficios politic al Uniunii Evreilor Români, a îmbrățișat variate curente din viața evreiască, a apărat interesele tuturor categoriilor de evrei.

Fondatorul acestei publicații a fost M. Schweig, iar directorul ei M. Zelțer-Sărățeanu (redactor principal H. Carp, iar sufletul publicației dr. Friedman).

Numărul colaboratorilor a fost de câteva zeci, dintre care amintim: I. Algazi, St. Antim, A. Axelrad, H. Bedjarano, A. Berkowitz, L. Bittman, B. Brănișteanu, E. F. Braunstein, I. B. Brociner, I. Brucăr, F. Brunea-Fox, M. Cajal, L. Deleanu, I. Dichter, C. Drimer. A. Feller, E. Furtună, S. Grossman, dr. Grümberg-Sache, S. Ipcar, E. B. Kanner, I. Kaufman, S. Lazăr, B. Lăzăreanu, K. Lippe, I. Ludo, I. Nacht, I. Niemirower, M. Paves, S. Pineles, S. Rivenson, M. Rottenberg, D. Rottman, Sotec-Leteanu, Al. Șafran, Al. Westfried, E. Wolf, A. L. Zissu, B. Zommer și atâția alții. La *Curierul Israelit* au colaborat și strălucite condeie românești, ca: T. Arghezi, S. Callimachi, Gala Galaction ș.a.

Curierul Israelit a fost un exemplu de atitudine rectilinie, de constantă înțelegere a nevoilor obștii evreiești.

3. *Neamul evreiesc*. Și *Neamul evreiesc* aparține gazetelor ce se întind pe mai multe etape. Ivită în octombrie 1908, această gazetă

https://biblioteca-digitala.ro

săptămânală va fi o prezență în publicistica evreiască mai întâi între 1908—1916, apoi în 1918—1923, în 1930, în 1933—1934, în 1936—1937, în 1939—1940 și chiar după război, între 1944—1948.

Orientarea acestui intermitent, dar longeviv săptămânal rezultă — oarecum — din înseși subtitlurile gazetei: „pentru apărarea intereselor evreiești" (1909—1910); „organ popular săptămânal" (1911); „organ popular independent" (1912); „pentru înfrățirea între evrei și creștini" (1912—1916) ș.a.

În fapt, orientarea imprimată gazetei de J. Leister, director și proprietar, la începuturi, a fost prosionistă; mai apoi, prin N. Schwartz, favorabilă Partidului Evreiesc. În ultimul ei an de apariție, după 1944, exprimă chiar un punct de vedere antisionist, propriu C.D.E.-ului, de după 1948.

Dintre numeroșii colaboratori, în acest lung răstimp, îi amintim doar pe cei mai cunoscuți: C. H. Agatștein, A. Axelrad, A. Beck, E. F. Braunștein, J. Kaufmann, B. Leister, K. Lippe, L. Segall.

În primii ani de apariție, și încă mulți după, *Neamul evreiesc* se va delimita strict de o seamă de „Curente și Directive" cu acțiune în epocă: socialism; asimilism; treceri la alte confesiuni; sionism; itaism (Zangwil lansase ideea altor teritorii decât Palestina); teritorialism; poale-zionism ș.a.

Pe la 1911, gazeta devine favorabilă Uniunii Evreilor Pământeni, considerată a fi „O asociație folositoare cauzei evreilor din România. Evreii trebuie să se înroleze și s-o susțină".

Evreii și războiul balcanic constituie tema majoră a anului 1912.

După războiul mondial, apar noi colaboratori: I. Brucăr, I. Ziliar, I. Peltz, I. L. Bucureșteanu. Tematica culturală se extinde. I. Peltz devine editorialist. Alți colaboratori: V. Moscovici, I. Albin.

Noi teme și colaboratori: „Sufletul ebraic" (Al. Macedonski): „Mișcarea evreiască internațională" (rubrică în serial) (xxx); „Moise" (Al. Macedonski); „Trotki și evreii" (I. L.); „Ilie Moscovici" (I. Peltz); „De la Rabinul dr. Grünwald la Bela Kuhn" (xxx); „Evreii în cultura românească", „1848—1918" (E. Critzman); „Pogrom în Rusia bolșevică"; „Partidul evreiesc?" (L.C.); „Marele Congres Sionist din București" (xxx).

https://biblioteca-digitala.ro

Între 1924 și 1929, predomină temele: antisemitism — intern, internațional; sionism; evenimente la zi; Partidul Evreilor Români.

Iar între 1933 și 1940, temele: situația din Germania; critica antisemitismului; comunitare; Partidul Evreiesc; înfrățirea evreo-creștină.

De remarcat, cu tristețe, că în anii prigoanei legionare și ai începutului guvernării antonesciene — când persecuțiile împotriva evreilor căpătaseră forme paroxistice —, gazeta, supusă cenzurii, n-a putut relata nimic din acestea, abordând doar teme... apolitice și culturale.

https://biblioteca-digitala.ro

CAP. III

ALTE PUBLICAȚII LA ÎNCEPUT DE VEAC XX (-1918)

1. Gazete

Apariția *Egalității* și, ulterior, a *Curierului Israelit* — deși acoperea în mare măsură disponibilitatea pentru o presă proprie a evreilor din România începutului de veac — nu a inhibat afirmarea în epocă a *Neamului evreiesc* și a altor câtorva gazete mai puțin însemnate, cât și a unor reviste cărora li se cuvine toată atenția. Vom zăbovi mai îndelung doar asupra revistelor și anuarelor prezente în epocă.

Presa Israelită. Începem cu *Presa Israelită*, organ săptămânal, apărut la 9 iunie 1907 (an I, nr. 1) și dispărut în același an, după numai opt numere. Orientarea publicației, fiind declarată „de stânga", apare firească aplecarea ei spre analizarea fenomenului „răscoalei țărănești" din acel an și relevarea rolului arendașilor evrei în declanșarea evenimentelor.

Gazeta, condusă de un „comitet de redacție", publică de regulă materiale nesemnate, în care se critică deopotrivă; burghezia, de orice națiune; antisemitismul; „trusturile" evreiești; „burghezia sionistă" ș.a.

De nivel mediu, fără calități publicistice deosebite, *Presa Israelită* interesează, peste arcul timpului, doar pentru poziția „de stânga", oarecum inedită în peisajul evreiesc.

Cronica Israelită. De o întindere mai mare în timp, dar cu meandre și oscilații — în titlul ei, chiar — a fost *Cronica Israelită*, apărută cu mari întreruperi, răstimp de un deceniu, între 1901 și octombrie 1916.

https://biblioteca-digitala.ro

Și-a schimbat titlul de câteva ori într-un singur an numai: de la 15 februarie 1910, apare cu titlul: *Progresul* și subtitlul: „Organ politic independent al românilor de confesiune mozaică"; de la 16—20 februarie 1910, înlocuiește cuvântul „politic" din subtitlu cu cuvântul „zilnic"; de la 25 februarie la 25 mai 1910, apare cu titlul *Cronica Israelită* („Progresul") și subtitlul: „Organ politic al evreilor din România"; de la 1 aprilie 1910, cu titlul: *Progresul* și cu subtitlul: (până la 6 mai 1910): „Organ săptămânal"; de la 13 mai 1910 revine la subtitlul: „Organ independent al românilor de confesiune mozaică"; de la 15—20 februarie 1910, zilnic; de la 25 februarie 1910, iarăși săptămânal.

Director-proprietar, iar de la 15 februarie 1910 numai director: Iosif R. Petreanu.

Acesta motivează desele schimbări de titlu ale publicației în termeni ca: „Ziarul *Progresul* a trebuit să-și înceteze apariția după prea puține zile de viață...

Am fost silit acum să depun steagul... și să reiau publicarea săptămânală a *Cronicii Israelite*. Dar steagul acesta, pe care este scris: «Emanciparea evreilor prin țară, în țară și prin noi înșine», va mai fi ridicat într-o zi. Și atunci va continua să fâlfâie în ciuda tuturor gloanțelor".

Cronica Israelită s-a vrut „un organ relativ independent": articolele de fond par însă a fi scrise de pe poziția „evreilor pământeni neîncetățeniți". Gazeta oferă: multe informații culturale, mai ales din lumea evreiască europeană; polemici cu publiciștii români, care îi denigrează pe evrei; informații evreiești interne; seriale nuvelistice. Iată câteva teme spicuite din editoriale: Pâine și dreptate; Naționalizarea comerțului; Chestiunea indigenatelor; Deciziuni împotriva evreilor; Legenda cu puterea Cahalului; Noul pericol antisemit; Propaganda naționalistă; Demascarea antisemiților de la publicațiile „Liga antisemită" și „Neamul românesc".

Progresul, organ zilnic, independent al românilor de confesiune mozaică. În 1910, *Progresul* a funcționat un timp foarte scurt ca un cotidian, cu următorul scop mărturisit: „Două motive puternice, printre multe altele, ne-au hotărât să facem să apară ziarul cotidian *Progresul:* 1) Nevoia de a arăta — pe calea legală a publicității — toate suferin-

https://biblioteca-digitala.ro

țele ce îndurăm. 2) Necesitatea de a lumina toate cercurile populațiunii asupra adevăratei înfățișări a chestiunii evreiești...". Ecoul redus al acestui cotidian l-a făcut să dispară foarte curând.

Tematica publicației în anii 1912—1916 a fost cu precădere: războiul; viața politică; viața evreiască; activitatea pregătitoare a noii înjghebări politice, recte a „Reprezentanței"; eroismul evreilor în război ș.a. O rubrică specială și interesantă era dedicată fruntașilor evrei din toată lumea.

I. R. Petreanu polemiza cu întreaga presă evreiască, dar se dovedea totodată foarte critic și la adresa politicienilor români antisemiți. A scris broșura *1879*, în care a atacat „trădarea" lui Ad. Stern ș.a. „care sacrifică încetățenirea globală pentru încetățenirea celor trei mii din marea burghezie". Cei atacați au dovedit netemeinicia criticii acestuia.

Viața israelită, organul junimei intelectuale, își face apariția în septembrie 1909, avându-l ca director-proprietar pe C. H. Agatștein și propunându-și să fie „...un ziar cultural tendențios..." (an I, nr. 1) și să răspândească cultura evreiască în toate straturile sociale. Printre colaboratori sunt de menționat: I. B. Brociner, A. Nora-Rosen și, firește, directorul-proprietar.

Gazeta, cu apariție săptămânală, nu a supraviețuit mai mult de o jumătate de an, răstimp în care a inserat în colecția ei câteva articole, bine redactate, despre: „Școala zionistă" și „Alte organizații zioniste"; „Arta și naționalismul"; „Asimilismul evreu" ș.a.

Polemicile împotriva unor antisemiți sunt virulente. Gazeta a publicat, în serial, câteva texte literare (chiar și un roman), dar a excelat prin publicarea unor interviuri cu mari personalități europene și românești (în chestiunea egalității civice expectate de evreii-români), cât și prin unele medalioane biobibliografice de „mari evrei din România".

Înfrățirea apare între 1913 și 1916, ca „organ săptămânal al Uniunii Evreilor Pământeni". În comitetul de redacție: H. Erdreich, I. Hussar, I. Negreanu, S. Labin. Colaboratori numeroși și diverși. Programa noii publicații exprimă o adâncă și sinceră vibrație patriotică: „...Dorim să vedem realizată înfrățirea tuturor fiilor României... sinceri, căci, cu toate loviturile directe și piezișe pe care le-am primit de atâta amar de vreme, nu s-a clintit în noi adânca dragoste ce ne leagă de această țară...

https://biblioteca-digitala.ro

Avem aliați, care ne vor fi de mare ajutor: bunul simț al poporului român și solidaritatea noastră de interese cu marea majoritate a națiunii române. Avem însă dușmani primejdioși: inerția unora, frica de discuție asupra chestiunej evreiești, arătată de majoritatea oamenilor politici ai țării și necunoștința chestiunii în masa mare a populației românești...".

„...Sub pretextul neîntemeiat că evreii sunt un pericol național, s-a inaugurat împotriva lor o politică de excludere și reducere care a dat rezultate dezastruoase, și pe care înșiși autorii lor încep s-o regrete...

Vom lua rând pe rând aceste învinovățiri și le vom dovedi netemeinicia: vom demonstra că evreii nu sunt un pericol național...; nu evreii sunt cauza mizeriei țăranului...; vom dovedi că evreii, îndată ce li s-a dat putința, s-au asimilat... ne simțim români, și voim ca să ne recunoască toți ca români" (an I, nr. 1).

Deși cu un crez aparent asimilist, *Înfrățirea* s-a dovedit un ziar de luptă politică și de combatere a oricăror poziții teoretice sau practice antievreiești. Rubrici permanente: politice, sociale, culturale, de organizație (activitatea U.E.P.), polemici — cu personalități, ziare etc., cu partide (de la stânga la dreapta). Succinte documentare în toate problemele evreiești văzute prin prisma politică a Uniunii Evreilor Pământeni (prima organizație politică evreiască, înființată în 1910).

Tradiția „cercurilor culturale" de la finele secolului trecut s-a continuat, și extins chiar, la începuturile noului veac. Orientarea acestor cercuri era foarte diferită și aproape imposibil de reconstituit în absența unor mărturii exprese lăsate în presă sau în publicații scoase uneori de edituri proprii. Într-o atare editură, numită a Cercului Cultural „Ieremia", s-a scos, în ianuarie 1906, periodicul *Judenland*, cu numai două numere apărute, dar semnificativ pentru orientarea sa. Atât „Cercul", cât și publicația propovăduiau o variantă de emigrationism numită impropriu... „sionism teritorialist". „Sionismul teritorialist" — se scrie în articolul de fond al primului număr din *Judenland* — consistă în ideea că „până la obținerea Palestinei, dacă lucrurile continuă a rămâne aceleași, vai! trebuie s-o spunem, n-o să mai fie cine s-o ocupe, n-o să putem rezista... Să întrebuințăm toate forțele de care dispunem pentru obținerea unui teritoriu, oricare ar fi el, iar

https://biblioteca-digitala.ro

în urmă să ne gândim dacă e timpul sau dacă e necesar de a întemeia un stat în Palestina".

Deși idei teritorialiste mai circulaseră în publicistica evreiască dinainte, exprimarea lor atât de categorică constituie o... premieră în presa evreiască a noului secol, fapt pentru care am și consemnat această episodică, dar semnificativă, publicație.

2. Reviste

Cu toate că marile reviste ale evreilor români au atins o cotă nepereche la finele secolului trecut — prin *Anuar*, *Anale* și *Revista israelită* — sau poate tocmai pentru aceasta, și începutul noului secol va impune, în prim plan, mai curând revistele decât gazetele!

Firește, și alte cauze au condiționat această situație: în primul rând, poate, dificultățile într-ale subvenționării. O revistă — de regulă, lunară — era mai lesne de editat. Până și abonații, în mod paradoxal, erau mai ușor de atras: mai ales atunci când sumarele revistelor se arătau fie „enciclopedice", fie axate pe interesul strict al unei anume categorii de intelectuali. Prima revistă evreiască de acest fel, în noua etapă, a fost *Lumea israelită*, apărută între octombrie 1902 și septembrie 1903, subtitrată „Revistă pentru cultura poporului evreu", și condusă fiind de S. Grosman. Țelul programatic al revistei este exprimat în termenii: „...apare cu năzuința de a contribui la dezvoltarea intelectuală a evreilor din România și în special la trezirea conștiinței lor naționale" (an I, nr. 1). Din cele 12 numere apărute, spicuim următoarele texte semnificative pentru orientarea publicației: Legenda omorului ritual în România (I. Kaufmann); Cronica lumei; Știri și fapte; Din lumea publicistică; Supliment muzical, Col Nidre (aranjat pentru piano) de Ivela; sau: M. Schwarzfeld: Situația culturală a evreilor din România; I. Niemirower: Pe teme istorico-culturale; dr. W. Filderman: Misiunea studențimii evree; dr. H. Moscovitz: Sionismul și încetățenirea evreilor; xxx: Evreii sub raportul patologiei

https://biblioteca-digitala.ro

generale; dr. B. H. Lauby: Economiștii și sociologii evrei (ample referiri la economiștii: D. Ricardo, F. Lassalle, K. Marx, la Spinoza, Disraeli, Bamberger, Foult, Luzatti, G. Cohn, Oppenheimer, Rappaport, Wormst, Waissengrun, K. Grünberg — ultimii doi din România. Cât privește importanța avută de evrei pe tărâmul socialismului, este semnificativă o observație din B. H. Lauby: „Israeliții au fost aproape pretutindeni inițiatorii sau propagatorii socialismului"; E. I. Kritzman: Reflexiuni asupra iudaismului; dr. B.H. Lauby: Substratul antijudaismului; dr. K. Lippe: Spinoza și Rabinii; dr. I. Niemirower: Din viața Chassidimilor; E. I. Kritzman: Moses Mendelssohn; I. Kaufmann: Portul evreilor din România; A. S. Gold: Situația culturală a evreilor din România; dr. K. Lippe: Morala mozaică și Morala creștină.

Socotim că simpla înșirare a unora dintre temele abordate și a autorilor lor este relevantă cu privire la deschiderea teoretică a publicației, cât și la ținuta ei notabilă.

Almanahul Israelit ilustrat pe anul 5664 (1903—1904), deși se înscria oarecum pe firul tradiției „Calendarului Israelit" din veacul trecut, este inedit prin noua formulă de magazin — semipopular, semielevat — ce tindea să lanseze. Cititorul evreu din epocă s-a dovedit, după cum rezultă din ecouri, sensibil la acest gen de lectură.

În plan programatic, scopul mărturisit al acestui Almanah, de un interes deosebit prin acuratețea, concizia, percutanța, varietatea conținutului și stilul alert, ca să nu mai vorbim de valoarea sa documentară, era precizat în „Prefață" după cum urmează: „Almanahul nu are... altă pretențiune decât de a fi instructiv, lesne inteligibil pentru popor... Almanahul nu publică lucrări științifice grele și lungi, pentru că scopul acestei publicațiuni... este... a vulgariza știința și gândirea evreiască și a o pune la dispoziția evreilor români sub o formă accesibilă tuturor ... o lucrare făcută pentru popor, cu scopul de a-l instrui și familiariza cu toate problemele mari care frământă iudaismul din toate țările, cu toate chestiunile publice, sociale și științifice, cu toate creațiunile literare și artistice superioare... recurgând totodată la bogate ilustrațiuni artistice...".

Tabla de materii a primului almanah de acest fel nu dezminte angajamentul făcut. Dintre textele de mai mare greutate, menționăm: dr. S. Bernfeld: Firea judaismului; dr. I. Niemirower: Evrei celebri; dr. A. Thon: Problema științei judaismului; M. Schwarzfeld: Cevi

https://biblioteca-digitala.ro

despre literatura populară israelită (Considerații generale. Observații speciale. Proverbele — o colecție inedită. Idei despre: sărăcia unor genuri folclorice — ca basmul, legenda, cântecul — la evrei; bogăția unor genuri ca: proverbul, zicala, anecdota, ghicitoarea. Referire la colecția lui M. Schwarzfeld, inedită și alcătuită din 9 000 de proverbe, adunate între 1873 și 1880); dr. A. Stern: Instituțiuni și societăți evreiești (enumerarea instituțiunilor și societăților din București; o sinteză bine întocmită și „la zi"); S. Labin: Babel-Bibel; N.I.: Evreii în economia țării; Măsuri pentru ridicarea economică a evreilor; dr. Lowe: România și tabloul comunităților (Date statistice: Meseriași evrei în Moldova la 1902; Tabloul emigrărilor 1901 — 1902; Pământuri arendate în Moldova de evrei — pe județe; Școli subvenționate de I.C.A., pe orașe); N. Sirkin: Jargonul (studiu amplu asupra problemei, traducere din germană); Tabelul comunităților evreiești din întreaga țară (un bogat și variat izvor de informație privind toate localitățile cu evrei din țară, cu următoarele „capete de coloană": gabela, instituții filantropice, aziluri, societăți, școli, cler, Chevra-Kedoșa, observații generale).

Pe parcursul *Almanahului* găsim o sumedenie de ilustrații sugestive, precum și numeroase motto-uri și expresii simptomatice. Dintre acestea din urmă, citățm doar: „Rămâne evreu chiar și acel care se leapădă de religiunea evreiască"; „După concepția Talmudului... iudaismul înseamnă naționalitate și nu religiune"; „Iudaismul este suma vieții noastre intelectuale și sufletești. El nu stă în contradicție cu concepțiile noastre științifice, etnice și estetice"; „Iudaismul n-a cunoscut în timpurile vechi și fericite credința într-o viață viitoare după moarte".

În etapa de care ne ocupăm aici, nu a existat o comunitate a evreilor în Capitală. A existat însă o Comunitate a Israeliților de rit spaniol, cu o activitate notabilă și care, printre altele, edita și o publicație periodică intitulată *Buletinul Consiliului Reprezentanților*, cu genericul „Buletinul Consiliului Comunității Israeliților de rit spaniol".

Buletinul Consiliului Comunității Israeliților de rit spaniol. Comunitatea Israeliților de rit spaniol din București editează „Buletinul Consiliului Reprezentanților", în care sunt reunite dările de seamă anuale, începând din 1901 și până în 1922. Apariție anuală. Primul număr, existent la Biblioteca Academiei Române, apărea în 1903, iar

https://biblioteca-digitala.ro

ultimul număr, al XV-lea, în 1923. Fiecare dare de seamă cuprinde de regulă: bilanțul și fondurile instituțiilor (cu o detaliere a fiecărei instituții); bilanțul și fondurile pe secțiuni; lista cu demnitarii și membrii comunității (nominalizați alfabetic; din numele înșirate rezultă, pe de o parte, o veritabilă onomastică a evreilor sefarzi, iar pe de altă parte, un repertoriu al fruntașilor și enoriașilor acestei comunități); Rapoarte pe secțiuni (Școli — Școala de băieți; Școala de fete. Casa de pensii a Corpului didactic); Liste de donațiuni.

Publicația are valoare documentară pentru cunoașterea Comunității Evreilor Sefarzi din București.

Institutorul evreu: Revistă școlară, martie 1906 —20 aprilie 1906, București; mai 1906 — decembrie 1909, Botoșani.

Programul, așa cum rezultă din „Cuvântul înainte" semnat „Comitetul" (nr. 1), arată că publicația — de ținută pedagogică excelentă — se va ocupa de „institutorul evreu din toate punctele de vedere: moral, material, al organizării, pentru a-i îmbunătăți situația morală și materială; problemele care trebuie să intereseze în special pe institutorul evreu ca evreu și ca educator de viitori evrei... cărora le este încredințată școala tinerelor generații evreiești din această țară".

În nr. 1, an III, S. Albrecht anunță că publicația încetează a mai fi a „Uniunii culturale a Evreilor din România", încât *Institutorul* devine o revistă de specialitate a întregului corp didactic evreiesc, propunându-și să lupte „în prima linie pentru consolidarea asociației institutorilor evrei", acționând ca „tribune de luminare și cultivare reciprocă prin studiile speciale de pedagogie și metodică, spre a ridica nivelul cultural în școala evreiască".

Colaboratori: Rab. Abeleș S., Leon Abramovici, Scarlat Albrecht, I. D. Bally, I. S. Baroner, A. Braunstein, M. Braunstein-Mebașan, Ephraim Cohen, Sabina Chiva, Mina Cusiner, Fainsilber-Rusu, L. Gaigher, dr. M. Gaster, Rev. J. K. Goldbloom, S. Goldenbaum, H. Goldenkron, S. Grümberg, Mayer Herșcovici, Emil Iacoby, I.E.R.— institutor, Janette Kahane, dr. J. Katznelsohn, S. Labin, I. D. Leizerovici, Isac Leon, Leon Leventer, A. Levy-Ivela, dr. K. Lippe, H. Nacht, dr. I. Nacht, dr. I. Niemirower, dr. Olivenbaum, dr. theol. L. Rabinovici, A. D. Rosen, B. Samsony, M. Schächter, Gustave Scheid, Schor, I. Schwefelberg, Moritz W. Selten, Albert Spaier, prof. Sigmond Springer, dr. E. Sterian, R. Stein, Iosef Sufrin, S. Sufrin, Ana

https://biblioteca-digitala.ro

Wechsler, Augustine Wechsler. Sunt nume cărora le-a fost în acea epocă încredințată școala tinerelor generații evreiești din țară.

Nivelul deosebit al colaboratorilor la această publicație rezultă fie și numai din sumarele ce vom reproduce. M. Braunstein-Mebașan: Institutorii și învățământul (se discută pozițiile teoretice pedagogice și doctrinele privind învățământul religios și de limbă ebraică în școlile israelite române); dr. I. Niemirower: La congresul profesoral; S. Labin: Activitatea post-școlară; A. D. Rosen: Școala, dascălul și elevul; Isac Leon: Pentru congresul didactic; Chestionar (în vederea culegerii de informații din toată țara despre școlile evreiești în funcțiune: nr. elevi, clase, program, relații cu hederul, activități extrașcolare ale elevilor, cantine, institutori, baza materială a școlii ș.a.).

Tinerimea israelită, bilunar, a apărut șapte numere pe parcursul anului 1915 și a reapărut, apoi, sub alt titlu *(Buletinul Societății Tinerimea Israelită)*, în anii postbelici.

Tinerimea israelită era organul Societății cu același nume, înființată în ianuarie 1915. Scopul declarat al Societății și al publicației era: „A strânge legăturile de prietenie, a ridica nivelul intelectual și moral al membrilor săi, a propaga printre membri sentimentele cele mai pure de umanitate, a uni sufletește pe toți pentru a conduce la tot ce e bun și la tot ce e nobil și, mai presus, a înflăcăra în inimile și gândurile tuturor sentimentul pentru evrei" (p. 3).

Buletinul Societății Tinerimea Israelită, ce va fi editat abia în ianuarie 1920, deci după o întrerupere de patru ani, și-a concretizat întreg avântul reluat — întru „menținerea caracterului etnic al populației evree" — doar într-un unic număr (an VI, nr. 1, ianuarie 1920), nu lipsit de interes însă, pentru informațiile furnizate despre conferențiarii și conferințele „Cercului" (organizate atât în trecut, cât și la zi). Sunt evocați: E. Relgis, I. Presser, H. Haimovich (filozofia lui Nietzsche), René Marcovici (Despre fericire), H. Sanielevici (Chestiunea evreiască), A. Lehrmann (Dezvoltarea felului modern de producție în lumina materialismului istoric), N. D. Cocea (Sentimentul de revoltă).

Se dă lista tuturor membrilor Tinerimii Israelite (cca 100); a Comitetului de conducere și Comisiilor (pentru interese intelectuale: S. Kempner, E. Relgis; pentru Comisia de cercetare și petreceri — L. Samuel ș.a.).

https://biblioteca-digitala.ro

Noua publicație va vădi o orientare laică și de stânga, mai accentuată decât vechea *Tinerime israelită*.

B'nei Brith. În etapa de care ne ocupăm, „Loja Noua Fraternitate", I, nr. 38 a editat, cu începere din 15 aprilie 1914, o publicație bimensuală denumită *B'nei Brith*. Scopul acestei reviste era definit de vicepreședintele Lojei, dr. W. Filderman, în termenii: „Ordinul reprezintă maximul de civilizație la care tinde omenirea, sub raportul sociabilității și nu este dat decât sufletelor alese ca să se poată urca până la asemenea înălțimi...". „Un Ben Brith trebuie să fie o binecuvântare: o binecuvântare pentru sine însuși și pentru aproapele său... Revista îl va ajuta și ea să devină astfel".

Trebuie să mărturisesc că din parcurgerea acestei publicații se pot „intui" doar cărările ce conduc un „Ben Brith" pentru a atinge asemenea preformanțe. Căci din partea ei „exoterică" (în care nu găsim decât documente de organizare; dări de seamă; recenzii de cărți; activitățile caritabile ale organizației; riturile speciale ale Ordinului la înmormântări etc.) nu derivă, *tale quale*, ideologia solidarității interne a Ordinului ș.a.

Din *Lumea israelită ilustrată*, subtitrată „Socială, Literară, Științifică", nu a apărut decât nr. 1, la 15 ianuarie 1914. Am fi putut, poate, s-o lăsăm nemenționată; *primo*, dacă n-ar fi avut valoare de unicat, *secundo*, dacă prin sumarul ei bogat și deosebit de îngrijit nu ne-ar permite o percepere a forțelor intelectuale evreiești, disponibile pentru o elevată activitate publicistică (refuzată lor de presa românească), dar nefolosită deplin. C. H. Agatștein, redactorul revistei, în „Cuvântul nostru" arăta că: „Vroim deci, să contribuim... la îmbogățirea literaturii evreiești... prin publicarea tuturor scrierilor frumoase. Vroim, în fine, să dăm poeților, literaților și artiștilor evrei mijlocul de a se manifesta...".

Pentru profunzimea unor gânduri găzduite de revistă, nu vom cita decât studiul datorat d-rului I. Niemirower și intitulat: „Lassalle și lassalleanismul etico-spiritual", în care, printre altele, se scrie: „Suntem datori să căutăm ceea ce e evreiesc și în ceea ce nu pare evreiesc, ba chiar în ceea ce ni se arată ca antievreiesc ... să ne revendicăm figurile mari, care, conștient sau inconștient, voluntar sau involuntar, au rămas în atingere cu terenul etnic al neamului nostru". Se consideră a fi elemente iudaice în lassalleanism următoarele gânduri: rolul

https://biblioteca-digitala.ro

statului de a ajuta clasele sărace — idee inspirată de la Profeți; necesitatea ca muncitorii să se înfrupte din știință; necesitatea popularizării științei; inteligența ca factor hotărâtor în istorie; rolul factorilor spirituali pe lângă cei economici; rolul factorilor morali; rolul personalității. Găsim analiza de mai sus ca fiind paradigmatică pentru o anumită manieră de a disocia „evreismul" la evreii celebri asimilați.

Israelitul. Același Carol H. Agatștein, care a editat în 1914 *Lumea Israelită ilustrată*, iar mai înainte alte publicații, face să apară între octombrie 1915 și aprilie 1916 bilunarul *Israelitul*, de „orientare literar-artistică socială". Mai longevivă decât antecesoarea ei, noua revistă va însuma 14 numere și va încorpora în fiecare număr un supliment intitulat semnificativ „Albumul israelit ilustrat", cu un profil inedit: biografii, monografii, ilustrații, desene ș.a.

Noua revistă conține: articole, studii, poezii, comentarii, recenzii cu o tematică variată: învățământ, religie, înecetățenire, iudaism, antisemitism, informații de la Cercul *Libertatea* ș.a. Colaboratori numeroși și de prestigiu. Se evidențiază: dr. I. Niemirower: *Însemnătatea judaismului*, nr. 3; L. Goldenberg: *Cum se poate rezolva chestia evreiască*, nr. 4; M. Schwarzfeld: *Din trecutul evreilor în Principatele Unite*, nr. 6—7. O bogată colecție de ilustrații de: H. Mendel, M. Wachtel, L. Krestin, C. Cuțescu-Stork, Sanielevici constituie podoaba acestei frumoase reviste.

Am lăsat din nou la urmă o revistă de prestigiu, dar intermitentă și subsumabilă unor etape diferite.

*

Cultura — „revistă ilustrată pentru arta și literatura renașterii evreiești" — face parte dintre acele publicații care, după o apariție meteorică, înainte de primul război mondial, vor reveni, după mulți ani, în publicistica evreiască de limbă română, atât cu gloria unui trecut și ecouri îndepărtate, cât și cu un prestigiu recent binemeritat.

Apărută în ianuarie 1911 (an I, nr. 1), revista *Cultura*, deși redusă în prima serie la numai șapte numere, s-a deosebit de toate celelalte reviste de scurtă durată, printr-o ținută cu totul deosebită.

https://biblioteca-digitala.ro

În editorialul primului număr, se exprima deziderатul, nu lipsit de patetism; „...voim să convingem... pe ai noștri înșiși, că există o uriașă mișcare artistică și literară evreiască de care putem fi mândri, și în care găsim lucrări de o reală valoare intrinsecă și de o frumusețe artistică neasemuită, adevărate comori de stil și gândire...". În ultimul număr al revistei se evalua: „Aceasta a fost menirea pe care o dăm revistei noastre. Cultivarea sufletului și educarea inimei evreiești prin arta și literatura evreiască...".

Trebuie să recunoaștem că asemenea deziderate au fost onorate din plin de către revista *Cultura* și servite de o echipă de colaboratori de primă mână în frunte cu mentorul ei, Horia Carp. Se realizau traduceri din: I.L. Peretz, B. Lessing, Ș. Alehem, Th. Herzl, M. Nordau, Achad Haam, E. von Hesse. Aduceau contribuții originale A. Axelrad, H. Carp, M. Schweig și... I. Niemirower.

Sămânța răspândită de *Cultura*, în prima ei serie din 1911, va mai da încă roade și după un sfert de veac, prin seria ei secundă, asupra căreia vom poposi tot aici, deși a văzut lumina zilei cu un sfert de veac mai încolo. Ne permitem această derogare, tot în virtutea principiului tratării sistematice a publicațiilor ce au reapărut în etape și la intervale diferite în timp.

Parcurgerea sumarelor și conținutului unei reviste de felul aceleia intitulate expres, dar fără ostentație, *Cultura* ilustrează modul în care evreii unui spațiu geografic și timp istoric dat — în acest caz, evreii-români de pe la 1911, dar și din preajma lui 1940 — au dovedit preocupări și îndeletniciri culturale tradiționale și inovaționale, generale și specifice de o reală valoare intrinsecă și înscrise pe un continuum etnic, de neconfundat.

Revista *Cultura*, enciclopedică prin orizontul ei — artistic, științific, literar —, modern-iudaică în substanța ei, s-a afirmat ca o „tribună" de cercetare și de muncă culturală constructivă, axată pe un dublu scop, exprimat astfel de editorialul primului număr al serici secunde: „Voim ca oamenii, ca cei în mijlocul cărora trăim să ne cunoască așa cum suntem. Și înainte de toate să ne cercetăm și să ne cunoaștem noi singuri: evident, sub aspectul avânturilor generoase și ideale, al priceperii pentru frumusețile artei, al gustului pentru literatură, al simțului pentru adâncimile unei cugetări mai înalte". Demon-

https://biblioteca-digitala.ro

straţia propensiunilor de acest fel îşi avea în epocă, şi nu numai, tăişul ei polemic împotriva tuturor denigratorilor ce vroiau să-i prezinte pe evrei doar ca slujitori... ai monedei calpe şi insensibili la înaltele valori.

Or, *Cultura* şi-a propus şi a realizat, în răspărul celor doar câţiva ani de apariţie, o demonstraţie *a contrario*. Revista semnalează şi comentează în paginile ei: priorităţi evreieşti absolute în ştiinţă (fizică, chimie, medicină, tehnică ş.a.m.d.), unele voit trecute cu vederea de cei interesaţi (cum a fost cazul cu neglijarea inventării „Zepelin"-ului de către un anume Schwartz, ori a inventării primei trăsuri cu motor pe benzină de către Siegfrid Marcus); revista aduce la lumină identitatea evreo-românească a cunoscutului filozof francez Albert Spaier, nimeni altul decât fostul critic literar A. Spiru, originar din Bacău, şi devenit, după aprecieri unanime, „una din minţile cele mai luminate pe care le-au dăruit filozofiei evreii din România".

Ample comentarii la opera lui Achad Haam relevă esenţa etică, cultural-axiologică a iudaismului.

Evidenţierea valorilor literaturii şi folclorului evreiesc reprezintă o constantă în numerele revistei *Cultura*. Beletristică originală şi traduceri (proză, poezie ş.a.) semnează cu regularitate condeie încercate, ca: H. Carp, A. Axelrad, G. Schaefer, E. Furtună, Bel Ami, E. Dorian, U. Benador, J. Grossman, L. Deleanu, S. Lazăr, Al. Dominic, E. Relgis, E. Hauser, B. Nemţeanu, B. Snabl, B. Lăzăreanu, I. Peltz, A. Verea ş.a. Apar excelente traduceri din scriitori de limbă idiş şi ebraică, precum şi — după cum arătam la început — din marii scriitori moderni ai lumii.

Eseistica inserată în revistă este de calitate şi vădeşte o diversitate surprinzătoare: de la analiza relaţiei dintre Nietzsche şi naţional-socialism (S. George, an I, nr. 7, seria a II-a) până la reputata dezbatere a specificităţii şi esenţei iudaismului. Teze antiiudaice, ca acelea susţinute de filozoful francez E. Renan, prilejuiesc o hermeneutică la fel de atentă ca şi cele proiudaice ale unui Th. Ribot, potrivit căruia „... populaţia evreiască este muncitoare, inteligentă, economică — uneori până la avariţie —, dar caritabilă, puţin dispusă la violenţă, la crime şi în special foarte puţin alcoolică... ca are calităţile şi defectele popoarelor extrem de civilizate, prin urmare calităţi excelente şi defecte suportabile...".

https://biblioteca-digitala.ro

De mare actualitate ni se par articolele și studiile, valorificabile și azi în demersurile istoriografice asupra evreilor din România, ca, de pildă: „Academia Română și evreii"; „Librari și editori evrei"; „Rolul evreilor financiari din România"; „Cum vorbeau odinioară evreii din țările române"; „Folclorul și muzica sinagogală"; „Reflecții asupra istoriografiei evreiești".

Tematica modernă a revistei (mai ales seria a II-a) se exprimă printr-o multitudine de subiecte, implicând și relaționând iudaismul (în speță cel românesc) la cele mai variate domenii de știință, artă, literatură și filozofie contemporană.

De o valoare documentară și informativă deosebită este spațiul afectat de revistă (cu începere din anul II, 1939) prezentării activității Institutului de Cultură al Templului Coral: dări de seamă detaliate privind ședințele Institutului; sesiunile științifice și comunicările susținute; creșterea fondurilor arhivei și bibliotecii Institutului ș.a.m.d.

La urmă, dar nu ultime ca importanță, se cuvine să fie menționate ilustrațiile acestei reviste, nelipsite din nici un număr și care dau paginilor un aspect grafic deosebit: autorii ilustrațiilor sunt uneori M. W. Arnold, H. Birman, Ury Lesser, Abel Pan, Iuliu Kohn, Et. Bendeman, Marc Chagall, M. Iancu, Keleti Ladislau, A. Kolnic. (O adevărată istorie a artelor grafice).

Tematica iudaic-modernă a revistei *Cultura* constituie epicentrul orientării acestei revistei autentice de cultură: autentică prin valorile și „deschiderile" afirmate; autentică prin promovarea culturii (în căutarea unui „spațiu spiritual" de libertate, într-o vreme în care se prefigura o limitare crescândă a drepturilor civice-politice pentru evrei); autentică prin caloflia ei.

Așadar, *Cultura*, fie prin materialele eseistice, științifice sau beletristice, fie prin ilustrațiile ce a inserat în cele peste 40 de numere ale ei, a constituit un veritabil „moment cultural" evreiesc.

Hasmonaea. Un statut valoric relativ asemănător cu revista *Cultura* a prezentat și mult cunoscuta publicație periodică a Cercului Studențesc Național Evreiesc, intitulată *Hasmonaea* și apărută între 1915 și 1940. Revista se autoprezenta: „prima publicație pe care o dă la iveală cercul *Hasmonaea* al studenților național-evrei din România, cu concursul binevoitor al societății culturale *Saron*... și care se adresează intelectualilor evrei" — în special studenților. „Este scrisă

https://biblioteca-digitala.ro

publicația de față pentru acei evrei care, fără idei preconcepute și setoși de adevăr, țin să contribuie în mod demn și conștient la lupta ce urmează a se da pentru salvarea neamului evreiesc".

După cum indică și titlul, noua revistă își face un crez din idealul sionist, pe care și-l va anunța din primul ei număr (vezi dr. Lichtheim: „Zionismul și tinerimea"), dar care va căpăta o tratare *in extenso* abia prin numerele seriei secunde, reluată în iunie 1919 (an II, nr. 1) și toate celelalte care au urmat, până la ultima apariție (an XXV, nr. 1—2, iulie-septembrie 1940). Cu oarecare intermitențe, o apariție relativ regulată deci, de aproape un sfert de veac, răstimp în care peste 100 de numere de revistă (simple sau duble), mult îndrăgite de tineret (în anii '20, tirajul era deja de cca 3 000 de exemplare), au făcut educația acestuia, în spiritul comandamentului „salvării neamului evreiesc".

Încă din primele numere postbelice, revista se axează pe dezbaterea unei tematici culturale majore: spiritualismul evreiesc; universalitatea culturii iudaice; Universitatea ebraică (an I, nr. 1). Cuprinsul celor 6 numere, apărute anual în deceniul trei, pivotează în jurul rubricilor: literatura judaică; studii sociale; studii asupra artei judaice; studii în legătură cu crearea Universității ebraice; reproduceri artistice cu tematică iudaică ș.a. Rubricile sunt evasipermanente, realizându-se un echilibru între cele literare, sociale etc. Miscellanea urmărește atent evenimente culturale, sociale, sioniste și chiar politice interne, precum și dezbateri cu personalități internaționale. Multe referiri la Talmud. Comunicări, aforisme etc. Evenimentele „la zi" sunt reflectate decantat, ca într-o revistă lunară. Textele articolelor sunt foarte scurte, dar concentrat și bine scrise. Mai ales începând cu 1919, publicația are ținută. Evenimentele sioniste nu dețin un loc copleșitor: dimpotrivă, familiarizarea tineretului evreu, la un nivel superior, cu teme iudaico-religioase ocupă un spațiu mult mai important. Din 1921, sporesc știrile despre Keren Hayesod*, despre Asociația Tinerilor Sioniști etc. În interiorul revistei — multe desene. Numărul de pagini este variabil: 40, 50, 60. Doar uneori, în 1921, revista e preponderent literară. Pe parcursul deceniului trei, *Hasmonaea* susține o permanentă polemică cu U.E.P.-ul și integraționiștii.

* Fond pentru cumpărarea de terenuri în Palestina.

https://biblioteca-digitala.ro

Directorii revistei *Hasmonaea:* 1918—1920: S. I. Stern; 1920—1921: S. Singer, S. A. Stern; 1921—1922: A. Husling; 1922—1923: L. Mizraki, L. B. Wechsler; 1923—1924: L. B. Wechsler; 1924—1925: C. Singer; 1925—1926: I. Mendelovici; 1926—1927: I.R. Rothenberg, P. Schwartz; 1927—1928: L. Schwartz; 1928—1930: L. B. Wechsler; 1930—1932: T. Loewenstein; 1932—1933: H. Hersovici; 1933—1934: M. H. Bady.

Sumarul general al revistei *Hasmonaea* (1915—1940) evidențiază cca 350 de autori, dintre care menționăm, pe rubrici: *literatură, artă, festive:* Agnon S. I., Annei S., Aș Șalom, Ben Isaia, Bialik N.M., Birnbaum D., Brezis H., Buber M., Cohn Izidore, Fleg Edmond, Frischman D., Wechsler L. B. (Majsster), Mizrachi L. A., Niemirower I., Nordau M., Peretz I. L., Relgis E., Rudich M., Șalom Alehem, Singer C., Singer M., Singer S., Silviu George, Sokolov Nahum, Spire André, Stern A., Stern I. S., Steinberg E.; *talmudism:* Wechsler L. B., Zangwil I., Zissu A. L., Zweig St.; *studii — doctrină —politice:* Aberman I., Achad Haam, Bady M. H., Bainglas S., Birnbaum D., Buber M., Ebercohn Ioszef, Ebner Mayer, Faibiș-Șaraga M., Feldstein I., Gordon A. D., Halevy M. A., Herșcovici H., Herzl Th., Hess M., Klaussner I., London M., Leibu Iancu, Leiwandman Israel, Littman S.M., Lobel Lucian, Löwenstein Th., Mibashan A., Mizrachi R.A., Niemirower I., Nordau M., Rothenberg I. R., Schachter M., Schwartz P. H., Segal Gustiev, Segal Mayer, Singer Mauriciu, Singer Sami, Singer S., Staar S., Stern S. I., Stern A. S., Wechsler L. B., Wilenski I., Zelewinski N., Zissu A. L.

Sumarul ultimului număr (anul XXV, nr. 1—2, iulie-septembrie 1940) merită a fi consemnat pentru valoarea sa de „cântec de lebădă": xxx: M. S. Mihai I.; I. Leibu: Noua școală evreiască; S. De Mayo: V. Jabotinski; R. Lazăr: Sinagogile noastre; Recenzii; Cărți.

Copilul evreu este o revistă bilunară pentru copii și tineret. Instructivă. Educativă. Distractivă. Editată de *Hasmonaea*, între 1923 și 1940. Tematica: istorie biblică, literaturizată; jocuri; hazuri; proză originală; scrisori idiș, ivrit ș.a. Se inserează regulat și câte o pagină în ivrit.

Copiii și tinerii erau familiarizați prin *Copilul evreu* cu legendele biblice, istoria poporului evreu, Talmudul ș.a. Apărută într-un răstimp de 18 ani, această publicație harnică, destinată copiilor și adolescenților, a făcut educație unei întregi generații, înrâurind-o în spiritul valorilor iudaice și sioniste.

https://biblioteca-digitala.ro

CAP. IV

PRESA EVREIASCĂ IVITĂ DUPĂ 1918

1. Caracterizarea perioadei

România reîntregită în hotarele sale istorice avea o suprafață de circa 300 000 km^2 și o populație de 18 milioane de locuitori în 1930. În același an, în România Mare trăiau 756 930 de evrei, repartizați fiind procentual, față de totalul populației țării pe regiuni, după cum urmează: 10,9% în Bucovina, 7,2% în Basarabia, 7% în Crișana-Maramureș, 6,7% în Moldova, 2,5% în Transilvania, 2,3% în Muntenia, 1,5% în Banat, 0,5% în Dobrogea și 0,2% în Oltenia. Procentele de mai sus, oscilând în jurul unei medii pe țară de 4,2%, reflectă varietatea condițiilor de dezvoltare istorică a evreilor în diferitele ținuturi ale țării.

Încetățenirea în masă a populației evreiești are loc imediat după primul război mondial, ceea ce a creat premisa unei ample activități civice, economice și social-politice, pentru o populație dornică de afirmare și pe tărâm social-politic. Nu fără tensiuni și contradicții, evreii își fac simțită prezența lor masivă în primul rând în viața economică, izbutind ca în anul de maximă dezvoltare interbelică a României — potrivit datelor cuprinse în *Enciclopedia Românici*, editată în 1940 — să dețină 31,14% din totalul pe țară al întreprinderilor comerciale și industriale. Structura socio-profesională a populației evreiești în perioada interbelică — deși anevoios de evaluat din pricina insuficienței datelor și investigațiilor în materie — înfățișează un profil dominat de categoria persoanelor active în domeniul comerțului și industriei,

https://biblioteca-digitala.ro

urmată imediat de categoria de meseriași și muncitori și, la oarecare distanță ca pondere, în ordine descrescândă, de categoriile liber-profesioniștilor, corpului didactic, funcționarilor și unor așa-zise ocupații independente diverse (totalizând — potrivit datelor recensământului din 1930 — nu mai puțin de ...105 407 persoane). Simptomatic pentru tendința populației evreiești de a se cuprinde în ramurile economice și sociale care solicitau la maximum aptitudini și caracter întreprinzător, știință de carte etc. este faptul — semnalat de aceeași *Enciclopedie a României*, citată deja — că în perioada 1921—1935 7,6 % din totalul copiilor evrei înscriși în școlile elementare ajungeau să absolve învățământul universitar, în timp ce la români acest procent era doar de 1,5%.

Evreii încep, de asemenea, să participe masiv la viața politică (partide, parlament ș.a.), contribuind la consolidarea statului național unitar român, la dezvoltarea democrației și pluralismului, la modernizarea socială și sincronizarea României cu alte state civilizate ale Europei. Formele acestei participări erau diverse: de la activități militante în rândul partidelor burgheze, burghezo-democratice și muncitorești și până la militantismul politic presupus de o organizație politică proprie sau de mișcările sioniste în evidentă creștere în epocă.

Relevăm, mai întâi, că în viața politică și socială a țării partidele democrate ale burgheziei căutau să-și asigure un sprijin și în rândul populației evreiești. Pe listele Partidului Național-Liberal figurau astfel bancheri ca E. Berkowitz și W. Dinermann, industriași ca F. Birman și Max, cavaler de Anhauch, conducători ai evreilor ca W. Filderman și Horia Carp. La național-țărăniști apar magnatul industriei Max Auschnit, ca și rabinul basarabean L. Tirelsohn ori directorul ziarului *Lupta*, Emil D. Fagure. Se aleg parlamentari evrei și pe listele unor formațiuni mai mici, cum au fost: Uniunea Națională, Partidul Poporului, Partidul Maghiar etc.

Un loc aparte l-au ocupat evreii în viața și activitatea politică a organizațiilor și partidelor muncitorești — de la cele socialiste și social-democrate până la cel comunist.

În reprezentarea evreilor în viața politică a țării un rol important a avut *Partidul Evreiesc*, rol deținut de *Uniunea Evreilor Pământeni*, constituită la București încă din 1909 (după adoptarea Constituției din 1923, s-a transformat în Uniunea Evreilor Români).

https://biblioteca-digitala.ro

De-a lungul existenței sale, U.E.R. a luptat pentru aplicarea principiului egalității cetățenești prevăzute în Constituția din 1923, protestând totodată împotriva manifestărilor antisemite, împotriva introducerii în România a unei legiuiri a principiului clausist față de evrei. Confruntată cu o viață politică din ce în ce mai tensionată, colectivitatea evreiască, departe de a putea fi considerată unitară, se pronunță, în majoritatea ei, totuși, pentru dublarea U.E.R. cu un partid politic evreiesc (P.E.) cu o participare activă la viața parlamentară a țării. Astfel, la 4 mai 1931, ia ființă la București Partidul Evreiesc. În hotărârile Congresului de constituire a partidului, se precizează că, în politica sa, Partidul Evreiesc pornește de la considerentul că evreii din România sunt indestructibil legați de entitatea națională a poporului evreu, identificându-se în același timp cu națiunea română, pe tărâmul devotamentului față de patrie și stat. Partidul Evreiesc din România a participat prima dată la alegerile parlamentare din 1931, când a întrunit 64 193 de voturi, obținând trei mandate în parlament.

Deputații evrei au desfășurat o intensă activitate parlamentară, care s-a concretizat în interpelări, participări la discuții pe marginea legilor supuse la vot, intervenții pentru repararea abuzurilor organelor administrative. Partidul Evreiesc s-a situat adesea pe pozițiile apărării unor principii democratice în general, tocmai datorită coincidenței dintre aceste principii și drepturile cetățenești dorite de minoritatea etnică evreiască din România. Ca dovadă a acestei coincidențe stă și faptul că revendicări asemănătoare formula și Uniunea Comunităților din Vechiul Regat, care, în alegerile generale, se cartela — pe baza acceptării unor puncte de program comune — cu partidul de guvernământ.

Activitatea de presă în care se oglindește nemijlocit mișcarea politică evreiască inițiată de U.E.R., Partidul Evreesc ș.a. relevă în primul plan publicațiile *Înfrățirea și Tribuna Evreiască.*

*

Etapa interbelică a devenirii evreilor din România și din Capitală a concentrat, în numai două decenii, o diversitate de manifestări în toate planurile existenței și conștiinței, corespunzătoare diversității zonale și locale, socio-profesionale și socio-culturale, tradiției și inovației în care se aflau cuprinși evreii de proveniență sefardă sau aşke-

https://biblioteca-digitala.ro

nază, transilvană, regăţeană etc., din oraşe mici (ştetl) sau mari, ori de la sat, ş.a.m.d. Ca reflex, şi presa evreilor din România s-a dovedit pe măsură: marele număr de publicaţii existente în Capitală constituie doar un eşantion al acesteia. Vom încerca să-l detaliem.

2. Un prim cotidian: *Mântuirea*

Cotidian naţional evreiesc. 24 ianuarie 1919—5 mai 1922—[1923], Bucureşti. Seria a II-a: 2 sept. 1944 — [1948], Bucureşti: bisăptămânal. Directori: A. L. Zissu (până în 1920); B. Weinberg (până în octombrie 1920); Abraham Feller. Secretar de redacţie: I. Ludo. Seria a II-a: director: A. L. Zissu (2 sept.—18 noiembrie 1944), apoi sub conducerea unui comitet.

Printre colaboratori: F. Aderca, cpt. Băgulescu, F. Brunea (secret. red.), I. Călugăru (secret. red.), Camburopol, cpt. Chiţulescu, Filip Finkelstein şi dra Focşăneanu (secret. red.), B. Fundoianu, S. Lazăr, Barbu Lăzăreanu, cpt. Marinescu, Nour, M. Rabinovici, I. Rosen, A. Schönfeld (secret. red.), I. Sternberg, Taubman, M. Weissman (vezi: *apud* „Scurt istoric al *Mântuirii* şi principalii săi colaboratori" semnat de I. Ludo în *Mântuirea*, an I, 5 mai 1922).

Seria a II-a are o rubrică în ebraică.

Anul I, nr. 1, 24 ian. 1919 debutează cu un „Cuvânt înainte", din care spicuim: „Federaţia sionistă din România formulează următoarele revendicări: recunoaşterea naţionalităţii evreieşti în România prin acordarea unei complete autonomii politice, culturale şi religioase...". *Mântuirea* exprimă acest punct de vedere.

„...Gazeta noastră va reda în mod amănunţit tot ce ne va proveni în privinţa Palestinei... şi... pe problema noii vieţi evreieşti sub toate aspectele ei...".

Sunt abordate, în editoriale, o seamă de teme ca: emanciparea reală; Th. Herzl; emigrarea; Conferinţa Păcii; încetăţenirea; Palestina şi imigrarea; asimilare şi emancipare; ideea de naţionalitate; Bundul şi Sionismul; idei despre socializarea Palestinei; sioniştii în faţa

https://biblioteca-digitala.ro

Conferinței Păcii; revendicările sioniste; politica orientală a Franței; America și evreii.

Ultimele pagini, de obicei, știri și reclame.

Cotidianul a excelat prin: polemici cu alte publicații; traduceri din Achad Haam și I. Zangwill; comentarea unor legi emise la zi; serial: Evreimea din Răsărit (I-VIII); comentarea unor decrete-legi: încetățenirea.

A apărut la început în două pagini, format mare, apoi în patru, dintre care prima conținea nelipsitul editorial și uneori o chemare a momentului, comentarii, polemici, campanii de presă, articole aniversare și comemorative, interviuri, răspunsuri la scrisori etc., toate pe teme social-politice și culturale, privitoare la viața evreiască din țară și din străinătate. Nu lipseau nici studii în foileton sau seriale privitoare la viața evreiască și nici poezii (în idiș, cu litere latine) de Iacob Gropper sau traduse de Enric Furtună, B. Nemțeanu, A. Dominic etc. Tot în prima pagină rubrica „Etuva" a lui A. L. Zissu.

Pagina a doua adăpostea rubrica „Situația", comentariu asupra problemelor la ordinea zilei, semnată „Omega" și apoi „Scrutator" (dr. C. Blumenfeld), după care urmau informații generale, știri din București și provincie etc.

Obiectivele publicației: traducerea în viață a „Deziderateloor poporului evreu", adoptate la Copenhaga în ajunul terminării războiului, la 25 octombrie 1918; încadrarea social-politică, lingvistică și culturală a populației evreiești din hotarele firești ale statului național unitar român făurit prin lupta întregului popor, luptă la care și evreii și-au adus din plin contribuția de sânge, participând și după război la campania pentru lămurirea opiniei publice internaționale asupra dreptății cauzei României; creșterea rolului comunităților, școlii și culturii evreiești în condițiile autonomiei național-culturale proclamată de Conferința de Pace de la Versailles.

Mântuirea apără idealul herzlian nu numai ca țel politic, ci și ca sinteză a iubirii de Sion și a valorilor spirituale ale iudaismului. Remarcabile articole pe această temă au scris: A. L. Zissu („Nostalgie", un istoric al nostalgiei pentru Sion); Mișu Vaisman („Hasidism și sionism"); Gala Galaction („Sionismul la prieteni"); Ariel Zahab („Sionism vechi și sionism nou") etc.

Un rol important a avut *Mântuirea* și în promovarea culturii iudaice prin publicarea de lucrări literare în versuri și în proză, originale

https://biblioteca-digitala.ro

și traduceri, precum și a unor largi dezbateri pe tema limbii naționale a evreilor.

Popularizând valorile culturale ale iudaismului din România, *Mântuirea* a făcut să apară multe dintre poeziile lui Iacob Gropper, în idiș, cu transcripție în litere latine și în tălmăcirea lui Enric Furtună.

Poetul B. Fundoianu, deținător al rubricii „Idei și lucruri", este autorul unor articole teoretice pe teme iudaice, comentarii, interviuri, tălmăciri, recenzii etc.

B. Nemțeanu a trimis ziarului câteva din tălmăcirile sale, iar, mai târziu, după moartea sa timpurie, ziarul a consacrat multe pagini memoriei acestuia.

La 28 iunie 1920, este numit un nou comitet de conducere al publicației. La plecare, A. L. Zissu a scris articolul: „Un cuvânt de despărțire", în care spunea: „În coloanele *Mântuirii* cuvântul evreiesc a găsit adăpost, spiritul evreiesc un interpret, suferința evreiască o mângâiere".

În ultimul său an de existență, 1922, *Mântuirea* a făcut eforturi de a se menține ca ziar de informații generale și de interes evreiesc. Vineri 5 mai 1922, a apărut numărul 999 al cotidianului *Mântuirea*.

La 25 iulie 1922, a reapărut cu numărul 1 000, sub forma unei ediții speciale ce anunța ratificarea de către Liga Națiunilor a mandatului asupra Palestinei. Apoi, la 31 iulie 1922, și-a reluat, pentru scurt timp, apariția săptămânală, încetând activitatea de cotidian.

3. Gazete politice și de organizație

În perioada interbelică, noile înjghebări politice s-au exprimat, cu precădere, prin organele de presă ce au ivit. Astfel, apare la 20 mai 1920 *Menorah*, organ cotidian al Blocului Evreiesc. Având menire strict electorală — în primul rând, publicarea unor materiale de propagandă electorală, dar nu numai —, gazeta îndemna la votarea semnului Candelabrul Menorah. Și-a încetat activitatea îndată după alegeri (ultimul număr, al zecelea, apare la 31 mai 1920).

https://biblioteca-digitala.ro

Nădejdea. Tot ca o gazetă de organizație poate fi considerată și *Nădejdea*, organ săptămânal „de orientare A.E.R.-istă", purtător de cuvânt al Asociațiunii Evreilor Români, cu program asemănător celui al U.E.R. Primul număr al gazetei apare în aprilie 1920, iar ultimul în mai 1921.

În general, publicația discută: probleme economice, social-edilitare, electorale ș.a. La ordinea zilei, subiectele: comunitatea; operațiuni de bursă; evreii și alegerile; antibolșevism; în fața urnelor; antisionism; împotriva jargonului idiș; antisemitismul guvernamental; parlamentare. Se militează pentru: înfrățirea elementului evreo-creștin; încetățenirea tuturor evreilor români; democratizarea sistemului electoral; integrarea evreilor în toate profesiile; combaterea persecuției și urii de rasă; crearea unei atmosfere pașnice, pentru colaborare, între toți locuitorii țării.

De la anul II, nr. 22, are ca subtitlu: „Organ al evreilor români"; de la anul II, nr. 24, subtitlul este: „Organ al Asociației evreilor români". Editorialele sunt semnate de J. Alperin, J. Catz (președintele A.E.R.).

În primăvara anului 1920, moment euforic, de noi deschideri pentru presa evreiască bucureșteană, apare și *Înainte*, Buletinul Ligii meseriașilor și muncitorilor evrei din București.

Existența Ligii stătea ca dovadă pentru marele număr de meseriași și muncitori evrei aflați la acea vreme în Capitală, iar existența *Buletinului Ligii* era mărturie pentru avânturile acestei organizații. *Buletinul* nu avea să apară însă mai mult de cinci numere, în care, afară de unele chestiuni de organizație, va mai fi vorba și de: greva dascălilor evrei; instituțiile evreiești și Comunitatea; „pacostea" comunitară ș.a.

Renașterea. După încercările mai modeste ale câtorva gazete apărute după război, *Renașterea* — Organ național-evreiesc —, cu apariție săptămânală (sub direcția lui S. I. Stern), va avea ambiția, cu începere din septembrie 1924 (an I, nr. 1), să se impună „ca factor pregătitor esențial în vederea creării unui partid național". În acest scop, gazeta „va conduce cu perseverență bătălia": împotriva dezorganizării și pulverizării vieții interne evreiești; împotriva vexațiunilor; „pentru însănătoșirea vieții celor un milion de evrei din România".

Programul gazetei cuprindea: 1. activitatea sionistă; 2. viața de galuth (citește diaspora); 3. sprijinirea reorganizării comunităților; 4. crearea unei reprezentanțe unice pentru apărarea intereselor naționale ale evreilor din România. Acest program urma să fie detaliat prin:

https://biblioteca-digitala.ro

editoriale, articole de fond, informații politice (sioniste etc.), culturale (cărți), economice etc., știri din Eretz Israel.

Renașterea apărea la doi ani după dispariția primului cotidian național evreiesc din România.

Din 1925, devine *Renașterea noastră*, cu spații ample afectate literaturii, artei, traducerilor, memorialisticii, vieții sioniste, ișuvului palestinian.

Ideile pentru care a militat *Renașterea noastră* — noua serie: dreptul evreilor ca minoritate etnică; partidul național; asanarea comunităților; refacerea elanului spiritual-propagandistic-educativ al organizației sioniste. După venirea lui Hitler la putere, se urmărește cu atenție situația din Germania. Pe la 1936, *Renașterea* și-a legat numele de acțiunea boicotului împotriva mărfurilor germane: „cine cumpără mărfuri germane le dă naziștilor un ban greu, pe care-l convertesc în armament" — aceasta era lozinca lansată. Acțiunea a atras atenția până și ziarului *Der Sturmer* (condus de Streicher), în care era înfierată „îndrăzneala unor gazete evreiești de a ațâța la boicot".

Renașterea noastră conturează în acei ani și noile condiții ale emigrării, problema refugiaților și adăpostirii lor, lupta împotriva valului botezurilor din 1939—1940.

Tocmai datorită acestei preocupări, forurile sioniste obțin chiar și în primii ani ai dictaturii antonesciene (interesată în izgonirea evreilor din „spațiul românesc") autorizația apariției săptămânalului sionist *Renașterea Noastră*, până în primăvara anului 1942.

În jurul acestui periodic s-au concentrat, cum era și de așteptat, toate forțele intelectuale și gazetărești aflate după 1941 în afara oricăror posibilități de afirmare.

Buletinul Uniunii Evreilor Români. Secțiunea București, an I, nr. 1 — 5 august 1930.

„*Buletinul* acesta al U.E.R., Secțiunea București, va fi tribuna de apărare, de veghe și luminare... de pe care își vor spune cuvântul conducătorii autorizați ai evreilor-români, îndrumătorii de decenii ai vieții noastre obștești"... („Ce voim?", nr. 1). Printre temele abordate: combaterea antisemitismului; campania electorală; tineretul U.E.R. ș.a. Printre colaboratori: H. Carp, F. Weinberg ș.a. Publicația este modestă, dar abundă în informații organizatorice.

Muncitorul evreu: „...organul nostru vrea să devie tribuna de luptă pentru masele muncitoare evreiești, deocamdată neorganizate.

https://biblioteca-digitala.ro

totuși în plină luptă economică, care oscilează între socialism și evreism, negăsind sinteza ce există între ele, sinteză pe care o simt și o doresc însă...".

...

„Vom trata toate problemele actuale, fie de natură generală, fie de natură evreiască, în concordanță cu ideologia socialismului evreiesc" (an I, nr. 1, 15 oct. 1932), care se filiază din ideile „Poale Zion-ului", privind „eliberarea națională și socială a poporului evreu".

„Poale-zionismul este sinteza ideologică a socialismului, care reprezintă ideea eliberării economice și sociale a omenirii, cu ideea sionistă, în tendința ei de productivizare și așezare a maselor evreiești pe o temelie solidă de viață socială și națională" *(ibid.)*.

În cele 17 numere apărute, diferite articole și studii au abordat teme privind: Bundismul; Cercul Poale-Zionist Iași; K. Marx și chestia evreiască („Eroarea lui Marx a fost că a confundat familiile asimilate ale bancherilor evrei din Germania cu poporul evreiesc din toată lumea... care însă pe timpul lui Marx... nu avea nici o legătură cu comerțul mondial, cu speculația financiară..." (nr. 9); Marx și ideea națională; Antisemitismul actual și problema evreiască; Hitleriștii și evreii; Fuziunea partidelor sioniste-socialiste din România. Ultimul număr (17, din 12 aprilie 1934) publică în pagina a doua „Programul" mișcării socialiste evreiești, în care se arată că: vor fi sprijinite școlile ebraice și idiș; se va intensifica lupta împotriva antisemitismului; se va realiza afilierea la Internaționala Socialistă.

Tribuna (10—22 mai 1931), organ al Partidului Evreiesc din România, a apărut cu prilejul campaniei electorale, pentru sprijinirea candidaților la Cameră și Senat. Avea și un supliment în idiș. Printre colaboratori: dr. M. Ebner, D. Hervian, I. Korn, dr. Adolphe Stern, A. L. Zissu. Colaboratorii suplimentului idiș: dr. M. Colic, S. Enter, Haim Rabinson.

Mântuirea noastră (redactor I. Gherson) apare la început în format 52x30; apoi se schimbă în format revistă (30x35). Apar doar două numere în preajma alegerilor (nr. 1, la 7 dec. 1937 și nr. 2, la 16 decembrie 1937), conținând: liste de candidați, îndemnuri ș.a. Din sumar: S. Singer: De ce candidăm?; xxx: Manifestul Partidului Evreiesc din România; Rolul deputaților evrei (Chemarea la vot pentru Partidul Evreiesc în frunte cu: Th. Fischer — președinte, M. Weisman

https://biblioteca-digitala.ro

— vicepreședinte; S. Singer — vicepreședinte, M. Benvenisti, M. Ebner, I. Fischer, E. Martin.

Numărul 2 este dedicat în întregime unor probleme electorale.

Înfrățirea este un organ de informație și îndrumare evreiască. Director-proprietar: J. M. Schwartz; de la nr. 3 până la anul II, nr. 5, apare și F. Aderca (în calitate de director). În anul I, nr. 1, 15 februarie 1939 (format ziar 1/2 p.), în „Cuvântul înainte" se arată: *...Înfrățirea* nu afișează un program și nici nu se subordonează unui crez. Ea își are crezul ei: evreismul în cadrul nevoilor țării... Vremea pe care o trăim cere oameni de bine, conștienți și conștiincioși... Și în special tineri: nerăsuflați, neîntinați, neînfundați în diverse potlogărioare laice sau religioase, rituale, asimilatorii sau asimiliste și șocante. Suntem evrei. Astfel trebuie să ne prezentăm, și astfel ne vom prezenta". În corpul gazetei, I. M. Schwartz tratează despre „Comunitatea și menirea ei" (este favorabil instituției comunitare).

Reluându-și apariția în decembrie 1939, după o întrerupere de câteva luni, publicația își propune să urmărească următoarele obiective: promovarea ideii de apropiere între toate straturile populației evreiești și a încadrării tuturor evreilor în singurele organizații legale, care sunt comunitățile evreiești; promovarea culturii evreiești, a culturii românești și a unei și mai strânse prietenii între populația evreiască, poporul român și minoritățile din țară — prin cunoașterea reciprocă pe plan cultural. Ziarul *Înfrățirea*, la care colaborează foarte mulți intelectuali (scriitori, artiști, avocați etc.), își propune „o rezistență solidară în fața antisemitismului". De aceea se opune oricărui sectarism, fie el „de clasă" (socialist etc.), național (sionist), politicianist și se pronunță pentru unitatea evreiască în cadrele organizațiilor legale evreiești (în Comunități, în primul rând). Dintre colaboratori, menționăm: Lucyan Lazăr, cu : „O încercare de sistematizare a istoriei evreilor, după Nachman Krochmal"; M. H. Maxy și M. Davidovici, cu „Probleme comunitare"; L. Șaraga, cu o „Scrisoare deschisă Șef Rabinului Șafran" (i se cere o cuprindere totală a problemelor evreiești și nu doar a celor sioniste); M. Lax, în „Pentru o societate etnografică evreiască în România" (an II, nr. 6), pledează pentru culegerea folclorului idiș, pentru înjghebarea unei instituții de tipul Institutului evreiesc din Vilna, Iwo; M. Mircu, cu „Întoarcerea la idișism"; A. Munte, cu „Despre antisemitism"; B. Șnabl, cu „Despre o asociație a scriitorilor și artiștilor evreilor"; I. G. Coheranovici, cu „La Comunitate se retrag drepturile evreilor"

https://biblioteca-digitala.ro

(militează pentru un democratism larg în această instituție); I. Iakir, cu „Matinee culturale la «Barașeum»"; L. Streisfeld, cu „Reorganizarea Comunității din București"; I. Călugăru, cu „Condiția umană a evreului".

Alți colaboratori: E. Săteanu, Mihail R. Rolea, B. Șternu, Ilie Zaharia, F. Aderca, Al. Graur, Emil Bonău, I. Marcu, D. Wertenștein, I. Horovitz, Al. Sanielevici ș.a. Ultimul număr al gazetei este anul II, nr. 25-26 (2 decembrie 1940—15 decembrie 1940).

Buletinul Uniunii Comunităților Evreiești din Vechiul Regat. Apare lunar (an I, nr. 1, mai 1928). Tematica *Buletinului U.C.E.* este strict comunitară: legea pentru regimul general al cultelor; statutele U.C.E. din Vechiul Regat; autorizarea Seminarului Teologic; bilanțul: gestiunea financiară a Comunității Evreilor din București pe anul 1927; subvenționarea cultului mozaic; situația economică a comunităților evreiești din Vechiul Regat; normele de organizare ale cultului mozaic; școlile evreiești și personalitatea juridică a Comunității; învățământul religiei mozaice în școlile statului; Congresul Rabinilor din Vechiul Regat; autoritățile administrative și comunitățile evreiești; comunitățile și dreptul de control al statului; Uniunea funcționarilor comunităților și instituțiilor evreiești; statutele Uniunii Rabinilor din Vechiul Regat; instituțiile întreținute de Comunitatea evreiască din București (nominalizarea lor).

Mai sunt abordate: autonomia comunităților; comunitatea centrală; orientări și orizonturi în școala evreiască; Comunitatea Evreilor din București — tabloul absolvenților școlii Comunității Evreilor din București; respectarea drepturilor comunitare.

Interesante ca valoare documentară: Referatul asupra acțiunii de ajutorare a evreilor-germani; Fondul pentru ajutorarea evreilor refugiați din Germania și Menținerea ajutoarelor acordate evreilor refugiați din Germania (toate în ultimul număr al publicației: nr. 18/1934).

4. Ziare independente

Columna Evreiască este un ziar independent, editat de A. Bayer (director-proprietar) și A. Schwartz (director). În ciuda duratei sale

https://biblioteca-digitala.ro

relativ lungi de apariție (martie 1923 — martie 1932), nu a însumat decât câteva zeci de numere, redactate în principal de editori; unele texte au apărut cu inițiale doar. Gazeta cuprinde articole pe teme politice, științifice, morale; tratează evenimente evreiești de pretutindeni — situația din Palestina, anticomunismul evreilor ruși, inflația și antisemitismul, renașterea și destinele poporului evreu.

Cuvântul nostru se anunța ca având caracter politic, social, literar; director: Iancu Klein; an I, nr. 1, martie 1926.

Gazeta, scrisă cu precădere de și pentru studenți, se adresează „evreimii obijduite din această țară și de pretutindeni unde mâna despotică, gândul inuman, trufia barbară pun stavilă unei anumite colectivități, spre evoluarea în concertul celorlalte națiuni, și totul, pe motive meschine...".

Propunându-și să arate care sunt nevoile culturale ale populației evreiești din România, cauzele economice de clasă și de castă ale antisemitismului, motivele economico-sociale care duc masele largi ale evreilor români în rândurile luptătorilor pentru o lume nouă, mai bună, *Cuvântul nostru* a izbutit, în cei doi ani de apariție, să impună câțiva gazetari și câteva texte memorabile; deși Asociația Generală a Studenților Evrei nu recunoaște această publicație ca fiind reprezentativă pentru studențimea evree. Orientarea „de stânga" și nesionistă a acestei reviste era neconformă spiritului Asociației.

Rubricile revistei: oameni și idei; ancheta noastră; știri din lumea evreiască, de pe glob și din țară.

Spicuim câteva articole dătătoare de seamă asupra „liniei" publicației: „Die Lage der Judischen Studenten in Cluj"; „Clasa muncitoare din România și antisemitismul", în care se susține că țărănimea și proletariatul nu sunt antisemite, ba iau chiar poziție și se vădesc decisiv ostile antisemitismului; „Rostul Comunității Israelite", de M. Schweig, un interesant examen istoric adus până la zi; „Organizația evreiască U.E.R. închină steagul partidului liberal?"; „Teatrul evreiesc de stat din Moscova"; „Triumful Borochovismului" (doctrină elaborată de Beer Borochov).

Revista *Cuvântul nostru* susține o anchetă numită „Împotriva urii", împotriva agitațiilor antisemite, la care au răspuns profesorii universitari: Al. Otetelișanu, C. Partheniu, Paul Negulescu, C. Stoicescu, G. Plastoko, C.G. Rasincescu. Au mai răspuns: studenți, colaboratori

https://biblioteca-digitala.ro

ai revistei: Dan Lazăr, N. Alfendri, M. Beiller, T. Feierstein, D. Glückmann, V. Spineanu, H. Săpușnik, S. Bril, I. Waisman, B. Solomon.

Publicația s-a bucurat de colaborări freevente din partea scriitorilor și publiciștilor evrei: B. Lăzăreanu, I. Bercovitz, I. David, H. Grünberg (Comit. Evr. Galați); S. Bickel, I. Sternberg, E. Relgis, E. Furtună, M. Ebner, S. Lazăr (L. Șaraga), dr. Asra Berkowitz (dir. „L'Indépendance Roumaine"), M. Schwarzfeld, I. Manger, M. Schweig, F. Aderca, Al. Terziman, M. Beiller.

Meritul *Cuvântului nostru* este, poate, acela că a încercat să mențină vie o revistă evreiască de gândire socială, aproape singulară în epocă în acel moment. O atare funcție fusese înainte îndeplinită de *Lumea Evree*, unde chestiunile politico-sociale erau tratate de un H. Sanielevici sau de un A. L. Zissu, naționalist integral, de un Lascăr Șaraga, animatorul și teoreticianul socialismului maselor evreiești, sau de Horia Carp, reprezentantul Keren Hayesod-ului.

Viața evreiască. Conducerea: H. Iacob — S. Arie. „...o revistă mică, condusă de un grup de tineri... Vrem să împrăștiem cultura evreiască printre frații noștri... Vrem să facem din ei evrei demni și conștienți" (din „Cuvântul înainte", an I, nr. 1, 15 martie 1932). Rubrici: Știri din lumea evree; Literatură evreiască; Știri artistice.

De la nr. 2, apare sub conducerea unui comitet, iar de la nr. 11, 10 august 1932, ca săptămânal. Este un ziar independent, ce militează pentru un front unitar evreiesc și o cultură evree.

Anul I, nr. 25, 27 noiembrie 1932, consemnează „Un mic jubileu: 25 săptămâni de la apariție". Imediat după aceasta își încetează apariția.

O publicație consumată, și ea, în numai câteva luni, cu un program „independent", rubrici culturale (teatru, literatură), dar și preocupată de antisemitism, probleme interne și externe.

Un alt ziar independent: *Ecoul Evreiesc*, e condus de M. Weiss. În nr. 1 din 15 noiembrie 1932, în „Cuvântul înainte" se arată: „...Criza generală a făcut să crească fluxul dușmanilor și antisemitismului, fiind la îndemâna agitatorilor de tot felul care, trebuind să găsească un țap ispășitor, l-au ales... pe evreu. Pe de altă parte, lipsa de organizare, de sobrietate și de prevedere a evreimii a contribuit la dezagregarea morală și materială a maselor evreiești...". Gazeta dezbate: situația Comunității; Federația Evreilor din România (președ. L. Haimsohn); tragedia Germaniei. Publică: știri din Palestina; impresii din Germania

https://biblioteca-digitala.ro

național-socialistă. Se preocupă de opera de asistență socială a Comunității Evreilor din București (Spitalul „Noua Maternitate") ș.a.

În general, se regăsesc informații și comentarii despre Comunitatea Evreilor din București. Se susține introducerea cât mai neîntârziată în statutele Comunității a reprezentării proporționale, „pentru ca și majoritatea populației să poată fi reprezentată în conducere". Se cere înlăturarea tutelei exercitate de Societatea Sacră asupra Comunității și deci „inversarea rolurilor" acestora.

Cu o problematică evreiască generală — antisemitism, comunitate, sionism ș.a. —, *Ecoul Evreiesc* se va dovedi o gazetă de durată, încetându-și apariția abia la anul IX, nr. 11 (25 noiembrie 1940), odată cu suspendarea tuturor publicațiilor evreiești.

În ultimii doi ani, orientarea literar-culturală pronunțată a gazetei a atras condeie dintre cele mai prestigioase; semnează: I. Peltz, Al. Dominic, I. Brucăr, dr. Th. Loewenstein, S. Podoleanu, D. Herivan, E. Relgis, St. Tita, S. Gregore, I. Gropper, M. Schwarzfeld-Ploeșteanu.

Opinia evreiască e un săptămânal popular, independent, de informație critică și atitudine curajoasă.

Deși nu vor apărea decât cinci numere, publicația merită semnalată pentru felul de „a spune pe numele adevărat tuturor nedreptăților".

Nr. 5, 29 ianuarie 1935 (ultimul), înfierează „Ciupercile Comunității" și pe acei scriitori care umplu pagini întregi în *Cruciada românismului*, oficiosul dizidenței Gărzii de fier, condusă de M. Stelescu.

Apărarea — gazetă evreiască de informație, polemică și atitudine (an I, 1937, an II, 1938) — reflectă preocupările legate de: revizuirea cetățeniei; antisemitismul crescând din Europa și din România. Duce polemici împotriva acțiunii „teritorialistului" Wilman și susține emigrarea „doar în Palestina și numai de către cei care nu se simt aici la ei acasă".

În general, textele gazetei apar fără semnătură, cu o excepție: nr. 4, an II: A.L. Zissu: Sărbătorirea dlui M. Schwarzfeld.

În nr. 4, editorialul intitulat: „O lacrimă pentru durerile evreilor", referiri la un articol scris de C. Noica în *Vremea* din 30 ianuarie 1938 și intitulat: „Între parazitul din afară și parazitul dinăuntru", în care tânărul filosof român scria că: „Dacă regretăm ceva pentru prietenii noștri evrei, nu e atât că vor avea de suferit de la mișcarea legionară... ci că le este interzis să vadă și să înțeleagă tot ce e bun, tot ce e purtător

https://biblioteca-digitala.ro

de adevăr în legionarism...". Pe C. Noica îl durea că evreii nu vor putea gusta spectacolul rar și splendid al unei Românii noi, legionare și... fără evrei!

Dintre gazetele independente cu apariție efemeră (câteva numere), impact infim și durată de o lună-două, mai menționăm pentru deceniul trei:

Din *Evreimea politică* — ziar independent săptămânal (septembrie 1921) remarcăm doar rubrica „Ancheta politică" (an I, nr. 2).

Libertatea — ziarul evreilor din România (martie—iunie 1923) — este de orientare nesionistă, cu înclinație spre U.E.R. și purtând polemici meritorii împotriva lui A. C. Cuza și a altor antisemiți.

Gazeta Societății Dr. Iuliu Barasch — organ de informație al Societății. Au apărut, în decursul anului 1932, șase numere. Ele au fost dedicate, în principal, activității acestui așezământ, mai curând social decât cultural, dar cu o vechime de peste șase decenii (fără legătură însă cu vechiul așezământ de cultură, omonim, de care se leagă numele faimoaselor *Anale*).

5. Ziare ale comunității sefarde

Viața evreilor sefarzi din București a constituit obiectul câtorva lucrări istoriografice de valoare.

În perioada interbelică, pe la 1934, problemele interne ale comunității sefarde au fost reflectate, pentru prima oară, după o existență comunitară organizată de cca două secole, și prin două gazete, de valoare inegală și, din păcate, aflate într-o polemică necruțătoare. Este vorba de *Viața sefardă* și de *Gazeta evreului spaniol din România*.

În epocă, a mai apărut și „meteoricul" *Cronica Sefardă*, inaccesibil *de visu*.

Viața sefardă a fost un organ bilunar. Proprietar — Iosif Jasim. Director — I. Semo. Prim-redactor — Jaques Simon.

https://biblioteca-digitala.ro

„...publicațiunea noastră va fi un ecou al întregii mișcări sefarde, în special din Comunitatea noastră..." se arată în editorialul primului număr, apărut la 12 noiembrie 1934.

Printre colaboratori: I. Semo, Iosif Jasim, Bondy Almosnino, I. A. Samoil, M. Benvenisti.

Gazeta, cu o apariție de numai câteva luni (noiembrie 1934 — aprilie 1935) abordează teme privind „Asociația culturală a tineretului sefard", susține o rubrică polemică cu *Gazeta evreului spaniol*... și o rubrică „Figuri dispărute". Se relatează despre activitatea Cercului sefard. Sunt descrise instituții comunitare ca: Templul; Consiliul; Hevra Kedoșa; Cercul de Studii al Asociației tineretului sefard. Ultimul număr (an II, nr. 8, 20 aprilie 1935) este de propagandă electorală „internă": se cere alegătorilor să-l voteze pe Iosif Jasim, „pentru a se realiza o eră de prosperitate în Comunitatea noastră".

Gazeta evreului spaniol din România, fondată în 1934. Fondator — director a fost Napoleon B. Arie. Au apărut doar două numere: unul în română, celălalt în spaniolă; în 8 pagini, format ziar 45x32.

Anul I, nr. 1 — sâmbătă 15 decembrie 1934 — este redactat aproape în întregime de N. B. Arie. Acut polemic împotriva *Vieții sefarde* (idem și nr. 2).

N. B. Arie face următoarea profesiune de credință: „Scoțând gazeta de față, am urmărit ... să sparg abcesul. Să strivesc pe Tartuffe..." (adică „ipocrizia și minciuna cuibărite la Comunitatea sefardă"). Și promitea că nr. 3 al *Gazetei evreului spaniol*, care va apărea la 15 februarie 1935, va conține „în afară de un bogat material informativ critic, cultural" și „un istoric complet al ultimelor evenimente întâmpinate la Comunitatea Spaniolă din București... Nr. 3 al Gazetei va fi astfel, pentru cercetătorii viitorului, un document interesant al vremurilor prin care trece azi Comunitatea noastră". Acest număr n-a mai apărut însă.

6. O publicație insolită

Acțiunea noastră — gazetă săptămânală evreiască — este organul așa-zisei acțiuni Wilman — Mișcarea teritorialistă a evreilor din România.

În anul I, nr. 1, din 13 februarie 1938, motto-ul publicației, alături de titlu, exprimă orientarea gazetei și a însești „acțiunii Wilman":

https://biblioteca-digitala.ro

„...Spiritul este mai mult decât solul și sufletul evreiesc își poate crea în orice loc Palestina sa". Iată ce voiau teritorialiștii: „O viață evreiască de sine stătătoare, care să nu mai supere pe nimeni, dar care să asigure liniștea noastră... Transportarea existenței evreiești, împrăștiată și incertă, într-un adăpost unic și sigur... oricare să fie el". Precizându-și raporturile cu sionismul, pe de o parte, față de evrei ce mai cred în asimilism, pe de altă parte, în editorialul primului număr al gazetei se scrie: „Față de sionism ... ne descoperim cu tot respectul. Și nu-i putem aduce omagiu mai mare decât afirmând că opera la care pornim este, după credința noastră, operă sionistă activă, este sionism practic, este întoarcerea evreilor spre judaism, deci spre năzuințele de totdeauna ale evreilor, către o patrie comună. Căci acolo unde evreii vor trăi o viață națională evreiască, acolo va fi Sion. Neputând să cuprindă decât o infimă parte din poporul evreiesc în suferință, Palestina rămâne patria noastră spirituală... Pentru ceilalți evrei... care continuă să propage rezistența asimilistă pe baricadele prefăcute în țăndări recomandăm ... pace cu adversarii noștri, pentru vremea cât mai rămânem pe locurile acestea...". În fapt, A. Wilman, conducătorul gazetei și viitorul conducător al Centralei Evreilor, se pare a nu fi inițiat cunoscuta acțiune în afara unor interese asociate politicii germane în România.

Dintre colaboratorii publicației menționăm pe: A. Wilman. Aron Hertz Erich, dr. Leo Ostfeld, Leb. Leonard, Lazăr Halbertal, Israel Neuman.

Rubrici: Voci și fapte din trecut; „Ascultă, Israele!"; Pro și Contra; Editoriale. Se recoltează din presa românească și de la personalități române ecouri favorabile la *Acțiunea Wilman:* răspund N. Iorga, I. Al. Brătescu-Voinești, A. C. Cuza, I. Mihalache, I. Cucu. Nu au apărut decât patru numere, gazeta cunoscând o foarte rea primire în rândul evreilor în general, a sioniștilor în special.

7. Presa sionistă

Dintre publicațiile sioniste mai vechi sau apărute în perioada interbelică menționăm doar o parte, dat fiind că o seamă de efemeride

https://biblioteca-digitala.ro

cu caracter periodic, unele doar simple broșurele ocazionale sau chiar foi volante, editate de diferite organizații și cercuri culturale, n-au mai putut fi găsite, iar menționările lor indirecte n-au putut constitui o bază pentru includerea lor în acest repertoriu.

Atât în Capitală, cât și în provincie apăreau zeci sau chiar sute de asemenea publicații, în tiraje infime (uneori chiar într-un singur exemplar), pierdute în timp, definitiv; orice încercare de reconstituire bibliografică devenind astfel superfluă. Invocăm în sprijinul acestei afirmații o pilduitoare încercare de reconstituire de acest fel, făcută de reputatul cercetător și om de cultură B. Lăzăreanu în prima jumătate a deceniului trei. Răspunzând la o anchetă (cu premiu), întreprinsă de publicația sionistă *Ultimele știri din lumea evreiască*, pentru alcătuirea celei mai bune istorii a sionismului, inclusiv a presei sioniste din România, B. Lăzăreanu susținea cu pertinență următoarele considerații: „Ce se mai poate ști oare azi despre foile unor cercuri ca Ahavath Zion, Ezrath Zion, Chibat Zion, L'Maan Zion, M'vasereth Zion, Tichwath Zion, Dorșe Zion, Alamoth Zion, Niveh Zion? Dar despre publicațiile acelor societăți de doamne și domnișoare, care la denumirea de B'noth Zion, mai adăugau și denumiri ca: Miriam, Debora, Ester, Rozalia, Ellman, Iudite Montefiore? Dar acele Pronei Ierușalaim, B'noth Iehuda, Arzei ha Libaon, Carmel și sumedenie de Kadimathuri și Hatikwe?".

Dar miile de coloane și pagini evreiești conținute în periodice efemeride, afișe, foi volante, ce nu mai pot fi azi cercetate?!

Din păcate, după cum vom arăta, nici Barbu Lăzăreanu n-a putut duce la capăt o atare sarcină, limitându-și inventarul său de publicații doar la următoarele*, unele din București, altele din provincie.

---

9 AB (Tișa beab) — Bârlad; *Absolutio* — Iași; *Adio* — Botoșani; *Ahawath Zion* — Galați; *Aurora Zionistă* — Bârlad; *Adio și Auswanderer: Adio* — Focșani; *Apelul* — Galați; *Speranța* — Vaslui; *Spre o viață nouă* — Buzău; *Strigăt de disperare* — Roman; *Trăiască România* — Bârlad; *Albumul internațional; Almanachul israelit ilustrat.*

Alte gazete, precum și foile volante ale emigranților au purtat titlurile: *Bas-Ami* — Bârlad; *Dați ajutor* — Tecuci; *Dați ajutor* — Bârlad; *Drumeții* — Bârlad; *Drumeții din Iași; Emigranții* — Bârlad; *Frați Evrei* — Iași; *Fii ai lui Israel* — Panciu; *Jos trădătorul; Lacrimi de despărțire* — Brăila; *Plecăm* — Constanța; *Pedeștrii* — Botoșani; *Rămas bun* — Galați.

Alte publicații:

https://biblioteca-digitala.ro

Ştiri din lumea evreiască. Publicaţia sionistă cea mai importantă din perioada interbelică a fost de departe *Ultimele ştiri din lumea evreiască*, devenită apoi *Ştiri din lumea evreiască*, care apare între 1922 şi 1938, editând şi o seamă de suplimente foarte apreciate.

Ultimele ştiri din lumea evreiască, editat de „Biroul de corespondenţă al Federaţiei Sioniştilor din România", săptămânal (iniţial), buletin, apoi revistă. Începând cu nr. 8/8 iulie 1922, apare de patru ori pe lună şi conţine: scurte ştiri referitoare la Palestina; relatări comerciale; imigrări: viaţă economică, politică, culturală ş.a., relaţii dintre evreii-români şi Palestina.

De la nr. 70, anul II, 2 martie 1924, apare săptămânal. Îşi schimbă titlul şi formatul: *Ştiri din lumea evreiască*, „Buletin al Federaţiei Sioniste din România". Prim-redactor: I. Ludo. Începând cu an II, nr. 71, 8 martie 1924, apare cu format 22x32, în 8 pagini şi conţine: ample informaţii, studii şi articole. Conţinutul este variat şi bogat. Imagini foto luminează deosebit paginile gazetei.

La trei ani de la apariţie, I. Ludo consemna, în nr. 100 (oct. 1924): „...acum trei ani, buletinul — mereu în funcţie de puterile deficitare ale organizaţiei sioniste — apărea în 4 pagini mici şi o dată la 2-3 săptămâni. Apoi apare în 8 pagini mici, după aceea în 4 pagini mari, o

---

Anuarul ziarului „Răsăritul" pe anul 5660 (1899—1900) — Iaşi; *Anuarul gimnaziului „Moritz şi Betti Wachtel" pe anul 1915—1916; Anunciatorul mărcilor* — Iaşi; *Jurnal filatelic pentru colecţionari şi comercianţii de mărci; Arhiva istorică a evreilor din România* — Piatra-Neamţ; *Apelul femeilor evreice* din Roman; *Arbeiter Zeitung* — Cernăuţi; *Pedeştrii suceveşteni. Auswanderer* — Bucureşti; *Chanuka* — Tecuci; *Aurora* — Bucureşti; *Chanuka* — Galaţi; *Asimilarea* — Bucureşti; *Apărătorul* — Bucureşti; *Compas* — Brăila; *Comitetul Federaţiunii sioniştilor din România* — Bucureşti, *Consolarea* — Bucureşti; *Controlul* — Brăila; *Curierul româno-american* — New York; *Curierul Zionului* — Bucureşti; *Kadimah* — Bucureşti; *Catulle Mendès* — Iaşi; *Colonistul* — Bucureşti; *Curentul nou* — Galaţi şi Bucureşti; *Darabana* — Iaşi; *Dare de seamă a activităţii organizaţiei sioniste* — Piatra-Neamţ; *Degel Mahne Iehuda* — Bucureşti; *Dorinţa* — Iaşi; *Dorsche Zion* — Bucureşti; *Dorul Sionului* — Bucureşti; *Dr. Th. Herzl* - Galaţi; *Drepturile* — Focşani; *Drumeţii* din Iaşi; *Drumul Nostru* — Craiova; *Egalitatea; Ecoul Emigranţilor* — Galaţi; *Ecoul pribegilor* — P.-Neamţ; *Emanciparea; Emanciparea* (Asoc. gen. a Israeliţilor pământeni, 1897, 1898); *Emigranţii buhuşeni; Emigranţii Romanului; Evreimea politică* — Bucureşti; *L'espérance; Viitorul; Vocea pribegilor* — P.-Neamţ; *Şabes agudel* — Târgovişte; *Ghidile mit grivn; L'écho de l'Orient; Der Emigrant* — Galaţi şi Bucureşti; *Purim* — Galaţi; *Purim* — Tecuci; *Der Humen Tasch; Humăntaşul; Hazon Lamoed* — Iaşi; *Der Humen-Taş* — Brăila etc. etc.

https://biblioteca-digitala.ro

dată pe săptămână, cu 6 pagini și, din luna martie, revista apare în 8 pagini mari...", ceea ce denotă „...cel mai curat interes pentru cauza noastră".

Începând cu nr. 152 (31 oct. 1925) apar colaboratori ca: Ad. Bernhardt, Ad. Stern, I. Niemirower, Sam Pineles, H. Brezis, Mibashan, dna Schönberg, I. L. Taubman, I. Zuwira.

Din an IV, nr. 153 (7 febr. 1925), pornește serialul amintit, datorat lui B. Lăzăreanu: „Pentru istoria contemporană a evreilor din România"; el va constitui o primă încercare de istorie a presei sioniste a evreilor români; din păcate, nedusă însă la capăt. Sunt repertoriate doar publicațiile periodice de până la litera H (vezi numerele 155, 157, 161, 163, 165, 167 și 171).

Editorialiștii *Știrilor* — I. Ludo, A. Mibașan, F. Aderca, H. Brezis — ivesc texte tot mai suculente, iar articolele semnate de F. Aderca, H. Brezis, M. Galaction, I. Wilenski, I. Niemirower, A. L. Zissu, S. Bainglass ș.a. se arată de o mare diversitate tematică. În alte rubrici, apeluri pentru Keren Hayesod ș.a., popularizarea marilor figuri ale sionismului palestinian, congresele sioniștilor din România, congresele sioniste mondiale.

În 1928, publicația este din nou de format mic și apare în condiții modeste, cu pagini de subscripție la Fondul Național Evreiesc și pagini de reclame. Numărul închinat lui M. Buber (la a 50-a aniversare) este de evidențiat în mod special, pentru valoarea sa.

În anul 1929, *Știrile*... reapar în format de ziar (47x31, 4 pagini), în zilele de miercuri și sâmbătă. Din anul 1931, apare neregulat, până la încetare. Reapare în an XI, 21 ianuarie 1933, săptămânal, 6 pagini, cu relatări despre congresele sioniste — mondiale și din România. În anii 1935—1936, se prezintă în format mijlociu (45x32), apoi, din mai 1936, iar în format mare, de ziar. În fiecare lună *Știrile*... editează următoarele suplimente gratuite: *Știri pentru copii; Femeia evree* (bilunar) și *Hanoar Haivri; Amudim* (literar și artistic); *Știri literare*.

Printre colaboratorii acestora din urmă: F. Aderca, St. Antim, C. Baltazar, Adolf Bernhardt, M. Blumenthal, Idov Cohn, dr. M. Cotic, I. Hasefardi, B. Iosif, Barbu Lăzăreanu, dr. Th. Loewenstein, dr. A. Mibashan, M. Moscovici, dr. I. Niemirower, A. Nour, S. Podoleanu, dr. C. Singer, dr. S. Zalman, N. Zelevinsky.

Suplimentul „Știri literare" figurează din 1925.

https://biblioteca-digitala.ro

Tikvath-Israel — „Biblioteca zionistă bilunară", editată de Cercul Cultural sionist „Tikvath-Israel", apare sub îngrijirea unui Comitet. Prim redactor: M. Marcovici-Sion. Apare de la an I, nr. 1, 15 decembrie 1918, până la an II, nr. 10–11, 15 septembrie 1919. Revista conține: beletristică, informații, traduceri ș.a. De la nr. 7 (15 aprilie 1919), cu subtitlul: „Revistă bilunară", fără „zionistă"; de la nr. 8, apare subtitlul: „Revista tineretului sionist".

În „Cuvântul înainte" din an I, nr. 1 (15 dec. 1918), se specifică: „...voim să dedicăm această revistă literaturii noastre... și a face tineretul actual... a cunoaște literatura noastră cu care ne putem mândri".

În revistă semnează: poezie — J. Tlender, I. Bercovici, M. Weismann, Steuerman; proză scurtă: M. Marcovici. Alte semnături: B. Aschenazy, S. Asch, Peretz, D. Pinsky, I. Negură, D. Frischman. Un întreg număr este închinat lui Șalom Alehem (nr. 8). În nr. 10—11 (15 sept. 1919), texte semnate de: I. Niemirower, M. Ebner, I. Zangwil, Ș. Alehem, M. Nordau, Th. Herzl, M. Rosenfeld, M. Weissman.

Eretz Israel — Buletin oficial al Federației Sioniștilor din România. Primul număr apare marți, 26 iulie 1921: număr comemorativ Herzl. Ultimul număr (tot festiv, Herzl) sâmbătă, 5 oct. 1929, cu genericul „Eretz Israel" — publicație de Tișri a Comisariatului F.N.E. din București.

Junimea evree — publicație lunară evreiască. An I, nr. 1, mai 1922. Din „Cuvântul înainte": „...Tineretul este cel ce va juca rolul preponderent în Eretz Israel, el este cel care va suporta greul. Spre voi, tineri evrei, zboară gândul nostru, spre voi, care veți fi cândva temelia țării reînviate". Rubrici: Din largul lumii; Știri; Informații etc.; articole, versuri, traduceri din literatura idiș.

La un an de la apariție, *Junimea evree* se angajează că: „Publicația va suferi transformări radicale din punct de vedere redacțional și literar, apărând într-un număr dublu de pagini, într-o formă ireproșabilă, după modelul marilor reviste occidentale". Se extind rubricile de beletristică cu teme iudaice și traducerile. Nr. 13 va fi închinat în întregime lui Șalom Alehem. În al V-lea an, nr. 5–6 de la apariție, se întrerupe și reapare abia în 1929, 1 noiembrie, sub conducerea unui comitet studențesc. Prim-redactor: M. Neuschatz.

Publicația și-a propus „să contribuie la educarea tineretului în spiritul cunoașterii poporului evreu, a momentelor sale de măreție și abnegație". Este preponderent literară. Pe prima pagină, câte o

https://biblioteca-digitala.ro

reproducere cu tematică iudaică, semnată de graficieni importanți. Tematica: literar-iudaică. Orientarea: cultură iudaică (sens larg) pentru tineret. În general, traduceri din scriitori, (evrei în principal) etc.

Asociația Junimii Evree din București, al cărei organ a fost *Junimea evree*, a rezultat din fuziunea următoarelor cercuri sioniste: „Asociația Junimii evree", „Desrobirea" și „Cuib spre Răsărit".

Hanoar — Publicație bilunară a „Asociației Tineretului Sionist". An I, nr. 1 (15 iunie 1925). Tematica: educația națională; însemnări din mișcarea tineretului sionist.

Publicația este de nivel mijlociu, adaptată tineretului cu studii medii; partea literară originală este de valoare îndoielnică.

Studentul evreu este o publicație lunară de luptă studențească. Nu apar decât câteva numere, în 1935, axate pe o tematică privind tineretul studios. Dintre subiecte: „Spre un congres al studenților evrei din România"; „Despre adunarea generală a studenților evrei din București"; Din viața studențească: cercuri regionale; adunări generale ale studenților evrei din Iași și București. La rubrica „Literatură" se recenzează foarte critic și părtinitor cărțile: „De 2 000 de ani" (M. Sebastian); „Calea Văcărești" (I. Peltz); „Ghetto veac XX" (Ury Benador).

Despre eroul cărții dintâi se afirmă: „și-a însușit insipida și banala explicație a fenomenelor sociale dată de profesorul de filozofie ce prefațează cartea" (este vorba de Nae Ionescu). Ceea ce se reproșează romanului lui Peltz este absența unei analize mai adânci a cauzelor, cât și „o lipsă de motivare a acțiunilor".

În ce-l privește pe Benador, acesta „rămâne un romantic. Idealizarea trecutului, a spiritualității judaice anacronice, devierea acțiunii spre interiorizare, înclinarea spre misticism se întrevăd în tot romanul" (an I, nr. 3, 18 aprilie 1935). Am reprodus toate aceste aprecieri pentru a exemplifica „exigențele" tineretului studios evreu față de cei ce abordau literar tematica evreiască. Or, tineretul studios era, în epocă, o forță: „U.A.G.S.R.-ul reprezintă cca 3 500 de studenți evrei din România". Existau și Asociațiuni studențești sioniste: Hebronia, Cercul Academic al studenților sioniști revizioniști, Avodah (Poale Sionist), Așaher (Zeiresionist), Kadimah, Bilu (centrist).

Publicația *Studentul evreu* exprimă vederile studențimii evreiești neutre și sărace; de unde, unele polemici antiburgheze. Totuși, orientarea publicației nu este socialistă și nici „de stânga înregimentată".

https://biblioteca-digitala.ro

Ahuza Sir Herbert Samuel — Cooperative Society Limited, Haifa. Apare lunar între 1926 și 1928. Buletin oficial de informații al „Comitetului Ahuzei", care „...a hotărât în ședința sa din 9 septembrie 1926 de a edita un Buletin de informațiuni, care va apare lunar, pentru ca să fie trimis tuturor membrilor Ahuzei. Această hotărâre a fost luată pentru a ține în curent pe toți ahuziștii cu mersul lucrărilor pe Carmel și cu dezvoltarea continuă a «Ahuzei»".

Scopul societății este: „Înființarea unui oraș-grădină pe platoul muntelui Carmel". Țelul Buletinului: popularizarea acestui proiect. Fiecare număr dezbate chestiuni strict legate de activitatea societății care se ocupă cu vânzarea de loturi pe Carmel cumpărătorilor evrei din România. În fiecare număr se consemnează cel mai mic amănunt privind: plantările, construcțiile etc., respectiv tot efortul depus pentru ridicarea unui nou așuv pe Carmel. Nr. 50 din 15 iulie 1928, ultimul număr, conține și o Anexă: „Proiect pentru înființarea unei societăți de construcții de case pentru reclădirea Carmelului, prezentat membrilor Societății Ahuza «Sir Herbert Samuel»".

Buletinul Comisariatului General al Fondului Național Evreiesc din România, nr. 1, 29 noiembrie 1931 (10 Kislev 5692) și unicul, conține articolele: 50 de ani de reclădire a Palestinei; 30 de ani de la răscumpărarea pământului; Apel „Către toate Comisariatele și toți colaboratorii Fondului Național Evreiesc din Vechiul Regat". (Comisar general — Adolf Bernhardt). Lista comisariatului: 30 de membri.

Programul nostru, an I, nr. 1 (1 iulie 1929), este dedicat, în întregime, pregătirii alegerilor pentru al XVI-lea Congres Sionist, și cuprinde: Manifest pentru alegerile celui de-al XVI-lea Congres Sionist din Zürich; Chemare pentru alegerile Congresului al XVI-lea Sionist; lista delegaților; Manifest pentru alegeri; Expunerea Platformei ideologice a sioniștilor „Allgemeine" (centriști), care „... formează șira spinării organizației sioniste..."; lozinci sprijinind votul pentru... centriști.

Mișcarea sionistă este un organ sionist săptămânal. Sub direcția unui Comitet. Apare în fiecare vineri. An I, nr. 1 (13 febr. 1931). În editorialul: „Ce urmărim?" se arată: „Vrem trezirea conștiinței evreiești. Vrem să fim o punte de unire între diferitele grupări de sioniști pe de o parte și între sioniști și nesioniști pe de altă parte". Colaborează: A. Mebashan cu: „Impresii de la Congresul XVII Sionist"; I. Niemirower: „Universitatea Ebraică din Ierusalim"; S. Zarom: „Sionismul centrist

https://biblioteca-digitala.ro

în fața conferinței centriste"; B.M. Negru: „Din frământările tineretului" ș.a. Ultimul număr: an III, nr. 5 — 23 septembrie 1935.

Gordonia. Apare sub îngrijirea conducerii regionalei din Vechiul Regat; număr unic, decembrie 1932. În „Cuvântul introductiv", se arată că: „...Dorința de a face cunoscut gordonismul opiniei sioniste și în special celor care se ocupă de problemele specifice tineretului ne-a făcut să dăm la iveală această publicație... în care se detaliază... concepția organicistă a lui Gordon și depășirea extremelor dogmatice materialiste și idealiste".

Foaia este redactată în principal de I. Spiro din Palestina, care semnează articolele: „Gordon și Gordonia"; „Concepția noastră națională și sionistă". Alte texte: P. Lubianiker: „Socialismul nostru;" I. Cohen: „Bazele educației noastre"; L.P.: „Bazele Kwutzalei*"; Din mișcarea mondială.

Buletinul Asociației Sioniștilor Centriști din România. An I, nr. 1, 15 iulie 1935, număr unic, conținând chemarea pentru alegerea dlui A. Bernhardt, „cea mai proeminentă personalitate a mișcării sioniste din România", în fruntea acestei asociații.

Karnenu — Organul Comisariatului General din România al Keren Kayemeth Leisrael. An I, nr. 1 (5 iunie 1935), număr unic. Informații interne de gestiune Keren Kayemeth și reclame.

De veghe — Al Hamișmar — publicație periodică a organizației de stânga a tineretului sionist „Hașomer Hațair" din România. Anul I, nr. 1, mai 1935. Ultimul număr: an II, nr. 1, febr. 1936. Cuprinde articole despre: „Drumul mișcării"; „Activitatea noastră în Regat"; „După Congresul de la Lucerna"; „Al 4-lea Congres Mondial al lui Hașomer Hațair"; „2 ani de activitate"; „Din presa palestiniană"; „Al 10-lea Congres Hașomer Hațair din România" (Chișinău, 28 dec. 1935 — 3 ian. 1936); ș.a.

Haiarden (1935, 1936—1937, 1939—1940), București. De orientare sionistă-revizionistă. Fondatori: A. Propes; Director: I. Schieber; redactori: M. Schapiro și S. Fischbein.

---

* Kwutza = formă de viață colectivistă în agricultură, gospodărie colectivă de mici dimensiuni.

https://biblioteca-digitala.ro

Printre colaboratori: Wanda Benary, R. Budcevici, E. Diamant, Tony Goldstein, M. Jaffe, M. Rabinson, dr. I. Ievina, Iacob Issuny, Pincu Katz, Aizic Rembre, M. Schapira, A. L. Zissu.

Dintre texte relevăm: M. Jaffe: „Scânteile sionismului de altădată"; I. Schlosser: „Jubileul Betharului"; M. Katz: „Geniu războinic"; V. Jabotinski: „Zvârcoliri zadarnice"; A. Caler: „Ulimele zile ale Revizionismului din Rusia" ș.a.

Drumuri Nouă — publicație sionistă-revizionistă, cu redacția mai întâi (1926—1935) la Galați, apoi, în 1935—1937, la București. Apare săptămânal. Este principala gazetă cu caracter politic sionist-revizionist, cu aspect și conținut de ziar.

Începând cu anul VIII, nr. 1 (seria a II-a), genericul este „Drumuri Nouă. Organ al Partidului Statul Iudeu din România". Noua serie a gazetei exprimă o ruptură în mișcarea revizionistă. Adepții Partidului Statul Iudeu nu sunt pentru ieșirea din organizația sionistă mondială, decisă de majoritatea revizioniștilor.

Cu anul I, seria a IV-a, nr. 1, 5 martie 1936, *Drumuri Nouă* devine publicație bilunară de informare și documentare iudaică. Editorialul noii serii precizează: „Gândul nostru este de a face din *Drumuri Nouă* nu o publicație a unei organizațiuni sau a unei grupări sioniste, ci un organ de critică și lămurire".

Palestina — publicație ilustrată lunară. Girant responsabil: dr. M. Rubin. Proprietar: Ad. Bernhardt. Anul I, nr. 1 — 1 iulie 1938. Cuprinde teme bogat ilustrate: Exploatarea bogățiilor naturale ale Palestinei; Reprimarea teroarei în Palestina; Urbanistică; orașele țării; Sănătatea și educația; Noi puncte de colonizare; Mozaic; Munca în Palestina; Produsele țării; Porturi de pază; Evreii și arabii; Imigrația; Femeia în Palestina; Turism; Profesiuni; Englezii în Palestina; Personalități.

Într-un articol semnat de Th. Loewenstein, apărut în nr. 23, an III, mai-iunie 1940, se arată că România, înainte de 1919, a fost vizitată de următoarele personalități evreiești de talie mondială: Sir Oliphant, prof. Franz Oppenheimer, Boris Schatz, dr. Geyer, iar între anii 1919 și 1940, de către Weizmanm, Usiskin, Solo Kish, dr. V. Iacobschen, dr. A. Ruppin, Nahum Sokolov, Iehuda Wilensky.

De la an II, nr. 40, 16 oct. 1939, apare ca proprietar ing. I. M. Gottlieb. Redactor: I. Ludo. Colaboratori: Amirel F. Șaraga, M. Rubin,

https://biblioteca-digitala.ro

Rosenblatt—Roda, S. Semilian, Sever Singer, Th. Loewenstein, M. Rudich, I. Herzig, S. Gregore, Peter Solomon, M. Blumenthal.

Ultimul număr (anul IV, nr. 32, dec. 1941) are următorul generic: *Palestina*, „publicație ilustrată lunară evreiască". Redactor: I. Ludo. Proprietar: ing. I. M. Gottlieb.

Revista este ilustrată cu imagini bine lucrate fotografic și excelent colate în pagină, pe grupe tematice etc.; 3-4 imagini pe fiecare pagină. Tratează toate aspectele vieții din Palestina: construcție, militare, politice, culturale etc. Cele mai multe texte și legende sunt nesemnate.

Mântuirea noastră. Publicația tinerei generații sioniste. Apare între ianuarie 1939 și iunie 1940. Colaboratori: I. Chapan, L. Haim, Z. Levant, Morhai, M. Boder, I. Wart. Materiale despre Palestina, Keren Kayemeth ș.a. Din sumar: M. Jaary: Premise de viață; Z. Levant: „S. Freud și opera sa"; G.L.: „Kibutzul schomerian"; Tova Schweizer: „Din problemele psihoanalizei și ale psihologiei mondiale"; xxx: „Haș. Hațair și voluntarii din Eretz"; A. Gohen: „Situația economică din Eretz"; M. Meholer: „Ber Borochow"; A. Ghimpelman: „Concepția psihologiei individuale"; R. Weintraub: „Huliganismul «pașnic»"; A. Rupin: „În ce constă specificul sufletesc al evreilor." (Specificul lor sufletesc atârnă de: vechimea culturii lor, viața lor urbană, îndeletnicirea cu comerțul, studierea Torei și Talmudului, respectul față de învățătură, puterea de adaptare la alte popoare).

8. Reviste ș.a.

8.1. *Reviste de știință a iudaismului evreo-român*

Sub genericul *Sinai* au apărut:

Revista pentru studii iudaice	an I, nr. 1-4, 1926, Iași an II, nr. 1, 1927, București
Buletinul Societății de studii iudaice	an I, nr. 1-2, 1928 an II, nr. 3-4, 1929

https://biblioteca-digitala.ro

din România	an II, nr. 5, 1929
Anuar de studii judaice	vol. I, 1928
	vol. II, 1929
	vol. III, 1931
	vol. IV, 1932
	vol. V, 1933

Publicațiile de mai sus constituie un eveniment publicistic remarcabil pentru știința iudaismului românesc din sec. XX: ele reînnădesc firul marilor reviste, cu profil de cercetare, apărute la finele secolului trecut. Este rațiunea pentru care vom zăbovi întru evocarea studiilor și autorilor lor.

Revista pentru studii iudaice. Astfel, din *Revista pentru studii iudaice*, primul și unicul număr apărut la București, selectăm: I. Brucăr: „Conceptul spinozian despre eternitatea sufletului"; dr. I.J.Niemirower: „Dubnov și a sa Istorie universală a poporului evreu"; dr. M.A. Halevy: „Problema kazarilor și Comunitatea evreiască din Cetatea Albă pe la 1300"; E. Relgis: „Al doilea Isaia"; I. Kaufmann: „Gabela și celelalte taxe ale comunității israelite din Vechiul Regat".

Se reproduce „Apelul către intelectualii evrei din România pentru crearea unei Societăți de studii judaice" (pentru cercetări de istorie locală și generală). Comisia de inițiativă: președinte Șef Rabin dr. I. Niemirower. Secretar: dr. M .A. Halevy.

Revista mai conține o seamă de documente în limba ebraică; documente generale; 54 de inscripții de pe pietre tombale.

Buletinul Societății de studii iudaice din România — București. Lunar (noiembrie 1928). Redactor: dr. M.A. Halevy.

La apariția primului număr se precizează: „Buletinul va informa pe membrii «Societății» de cercetările și lucrările ei, de ședințele și deciziunile ei, va cuprinde comunicările «Societății», vor fi înregistrate faptele importante din mișcarea culturală evreiască, din domeniul științei iudaismului, din țară și din străinătate. Fie ca această foaie modică să se transforme curând într-o adevărată revistă științifică".

Buletinul apare lunar în patru pagini și are un caracter de informare.

An I, nr. 1, noiembrie 1928

An I, nr. 2, dec. 1928

Rubrici: lista membrilor din anul 1927/1928; de la Comisiunea Istorică; Anuarul; Știri; Cărți noi; Din sumarul revistelor.

https://biblioteca-digitala.ro

An II, nr. 3-4, ian-febr. 1929 - 8 pag.

Jubileul dlui dr. Ad. Stern; Membri noi; De la Comisiunea Istorică; Necrolog (M. Wachtel); Circulară (cu privire la evidența cimitirelor evreiești din țară); Știri; Note și comentarii; Din sumarul revistelor.

An II, nr. 5, noiembrie 1929

Către membrii societății; Ședința din 23 iulie; Sărbătorirea dlui dr. A. Stern; Știri; Note și comentarii; Cronica cărților noi; din sumarul revistelor; periodicele noi din țară (în București revista *Adam* și *Revista Cercului Tineretului Sionist).*

„Societatea de studii judaice", cu sediul în București, care-și propunea „cultivarea științei judaismului în toate ramurile ei și, îndeosebi, a istoriei și folclorului evreilor din România", purcede, din 1928, la editarea unui *Anuar de studii judaice: Anuarul de studii judaice Sinai.*

Comitetul pe 1927—1928: președinte: dr. I. Niemirower; vicepreședinți: M. Schwarzfeld, K. Kluger-Cernăuți; secretar general: dr. M. A. Halevy.

Din volumul I (1928); spicuim din articolul dr. I. Niemirower intitulat „Precuvântare": „...În această publicație poliglotă, cu predominația totuși a limbii țării și a culturii noastre, româna și ebraica, — își dau întâlnire frățească intelectuali evrei din toate regiunile, reprezentanți ai tuturor direcțiunilor spirituale și nuanțelor religioase"; „...trei puncte mari din programul pe care ni-l propunem a desfășura cu timpul: Istoria evreilor din România; Istoria literaturii evreo-române; Cercetarea contribuției evreilor la cultura românească".

Alte texte: dr. Salomon Kassner (Cernăuți): „Originea evreilor bucovineni"; S. Wininger (Cernăuți): „Aus der Werkstate der Judischen National Biographie"; Henry Marcus (București): „Albion și Israel"; I. Brucăr: „Personalitatea lui Spinoza"; E. Relgis: Valori permanente ale iudaismului".

Din vol. II, 1929, „Omagiu d-lui dr. A.D. Stern, cu ocazia celei de a 80-a aniversări a nașterii sale". Semnează: dr. I. Niemirower, dr. M. A. Halevy, B. Lăzăreanu, G. Schäffer, H. Marcus, dr. Ad. Stern, dr. M. A. Gaster, dr. A. J. Marc (Cernăuți), E. Relgis, dr. M. Eisler (Cluj), S. Krauss (Wien), I. Brucăr, I. Singer (Timișoara), C. Segal.

În partea ebraică a vol. II: M. A. Halevy; Kehiloth Iași (inscripții funerare) și Obștea evreilor lehi (1843—1860); Sinagoga cea mare București.

https://biblioteca-digitala.ro

Din vol. III, 1931 excerptăm precizarea: „Volumul acesta, al treilea din seria Anuarelor..., reprezintă anul al 5-lea al publicației *Sinai*, începută la Iași sub formă de revistă, în 1926. În jurul numelui *Sinai* se află grupat un mănunchi de cercetători, de ale căror lucrări de specialitate ține deja socoteală Știința Iudaismului din Apus. Din sânul acestor publicații s-a produs inițiativa Societății de studii judaice din România, din care apoi s-au desprins două așezăminte de mare viitor: «Institutul iudaic» și «Institutul de Istorie Evreo-Română»".

Din studiile publicate: dr. I. Niemirower: „Beitrag zur Philosophie der Geschichte der Juden"; dr. M. A. Halevy: „Comunitățile evreiești din Iași și București până la Zaveră (1821)"; dr. M. Eisler: „Aus dem Privatleben der Juden von Siebenbürgen in 18 Jahrhundert"; dr. L. Friedman: „Despre începuturile teatrului evreiesc în România".

Volumul IV, 1932, este închinat jubileului dr. I. Niemirower și apare cu colaborarea celor mai reprezentative figuri ale științei iudaismului din țară și din străinătate, dintre care menționăm: dr. M. A. Halevy, dr. M. Beermann (Hirlbronn), M. Sărățeanu, H. Carp, dr. E. Pekelman (Iași), I. Brucăr, dr. M. Ebner (Cernăuți), L. Mizraky, A. Axelrad, M. Schwarzfeld, I. Astruc (Paris), G. Schäffer. În ebraică, semnează omagii: M. A. Halevy, S. Dubnov (Berlin), A. Mibashan, I. Klozner (Ierusalim), O. Thon (Cracovia), și în germană: A. I. Mark (Cernăuți), N. Birnbaum (Berlin), L. Blau (Budapesta).

Din volumul V, 1933: dr. M. A. Halevy: „Documente apocrife în istoriografia evreo-română"; dr. M. Gaster: „Povestea lui Pafnutie sau tovarășul în Rai"; dr. L. Pap (Brașov): „Marele Rabin al Transilvaniei și Comunitatea din Brașov"; M. A. Halevy: „Franz Josef Sulzer, primul istoriograf al evreilor din România"; M. Schweig: „Originea evreiască a unor români"; x x x: „B. P. Hașdeu ca istoric al judaismului român". În limba ebraică semnează: M. A. Halevy, M. Mibashan, M. I. Gutman (Liova), A. Landau, I. Raicher, I. Fleiser, A. Kaminka (Viena), I. Zoler (Triest). Anuarul de studii iudaice, deși materializat doar în cinci volume, dintre care două cu caracter omagial, evocă și continuă, poate cel mai de aproape — ca preocupări de investigație, sinteze și, pe alocuri, chiar ca stil —, marile reviste de la finele veacului trecut. Se observă, însă, în paralel, și o tendință de specializare, precum și un efort de depășire a unor anumite limite în cercetare, de care se făcuseră vinovate, din prea mult zel, poate, reviste ca *Anuarul*

https://biblioteca-digitala.ro

pentru israeliți, *Analele...*, *Revista israelită*, dar mai ales altele... de talie științifică discutabilă.

În *Anuarul Sinai*, tematica, după cum rezultă și din selecția operată asupra sumarelor de mai sus, îngăduie o orânduire a materialelor în clase de felul:

iudaism — hermeneutica unor texte talmudice și filosofice de referință; contribuții istoriosofice originale (datorate lui I. Niemirower ș.a.); evreii în cultura lumii (filosofie, literatură, arte); originea și istoria evreilor din țările române; considerațiuni istorico-culturale despre iudaismul român; din trecutul unor obști locale; documente și sinteze pentru istoriografia evreo-română (de pildă: contribuțiile dr. M.A. Halevy, *spiritus rector al* publicației).

În *Anuarul Sinai* au fost publicate consultații rabinice, inscripții funerare din Iași și București (vol. II și III), sinteze pregătitoare pentru elaborarea istoriei evreilor din țările române (vol. I și V), importantul text semnat de M. Halevy și intitulat „Comunitățile evreiești din Iași și București până la Zaveră" și „Documente apocrife în istoriografia evreo-română". Studiul semnat de M. Eisler „Das Gemeindebuch von Alba-Iulia" (vol. I), continuat apoi în alte două părți sub titlul „Aus dem Privatleben der Juden von Siebenburgen" (vol. II și III) sau acela al lui I. Singer, referitor la trecutul evreilor din Timișoara (vol. II), sunt de importanță deosebită.

Acuratețea tuturor acestor studii indică nivelul atins în istoriografia evreo-română din perioada interbelică: întreruperea unor atare demersuri pentru multă vreme a condiționat ca în România studiile de istorie evreo-română să fie reluate abia în ultimul deceniu și impulsionate deosebit abia în ultimii ani.

Buletinul Ligii Noua Fraternitate B'nei Brith, 1930—1937. Apare lunar. Publicația își propune: „...ne vom face o datorie de conștiință de a releva toate faptele mărinimoase și toate gesturile nobile care tind la înlăturarea asperităților artificiale. Ne vom asocia la toate idealurile curate de umanitate, excluzând cu îngrijire orice preocupare de ordin politic și stăruind în rezolvarea problemelor de educație, cultură și asistență, pe toate tărâmurile vieții familiale și sociale ale populației evreiești din țară"... De asemenea, reluarea „activității cronicarilor Psantir, Kaufmann ș.a., a istoricilor Elias, Moses și W. Schwarzfeld, a traducătorilor Horia Carp și L. Algazi și cercetările

https://biblioteca-digitala.ro

fostei societăți Barasch"... „Lucrările lui Mibashan, Halevy, Pineles etc. ar fi necesar să găsească o continuitate folositoare". Se preconizează crearea unui Institut de studii iudaice și, în perspectivă, a unei Academii Centrale a Iudaismului, cumulând și forțele celor din teritoriile alipite: dr. Eisler — Cluj; dr. Schulsohn — Cernăuți; dr. Klassner și R. Wininger, editorul uriașei „Jüdische Nationalbibliographie". „Loja" se angajează să sprijine orice inițiativă de studiere a istoriei evreilor din România Mare.

Potrivit Programei propuse, în *Buletin* vor fi inserate studii valoroase și date statistice asupra Lojilor B'nei Brith din România (care în cca 18 localități cuprind un total de 1921 de înscriși: unele loji datează din 1889).

Din întreaga colecție remarcăm studiile și autorii: M. A. Halevy: „Mișcarea actuală a științei judaismului"; „Universitatea Populară «Noua Fraternitate»" (unde au conferențiat: Rădulescu-Motru — Despre spirit și spiritualitate, Isabela Sadoveanu — Caracterologie, E. Heroveanu — E posibilă pacea?, B. Brănișteanu — Amintiri: evocă principalele curente din rândul evreimii române: asimilism, emancipare, masoni, sioniști); M. A. Halevy: „Începuturile Comunităților Evreiești din București și Iași"; Richard Lewinsohn: „Cugetarea economică"; I. Niemirower: „Optimismul social și Ordinul B'nei Brith"; E. Costiner: „Problema atitudinii evreilor români"; I. Niemirower: „Învățământul religios în școlile oficiale; Școala evreiască și Ordinul B'nei Brith"; xxx: „Opiniuni despre Congresul Mondial Evreiesc" (anchetă).

Rubrici permanente ale revistei: Editorial; Actualități; Figuri proeminente ale „Lojelor" (În fiecare număr trei-patru personalități); Studii (din toate domeniile: comerț, industrie, cultură etc.); Din activitatea Ordinului; Din activitatea noastră; Recenzii. Începând cu anul 1933, o rubrică nouă: „Sub regimul hitlerist".

Revista apare într-o formă grafică bună, texte îngrijite, o limbă curată, paginație excelentă. Rubrica de studii despre iudaism e susținută în principal de M. A. Halevy. Aproape fiecare număr al *Buletinului* cuprinde câte un studiu bine fundamentat, despre o problemă socială în tangență cu evreii — M. Schweig: „Situația Comunității Evreilor din București" (istoric, statistică, considerații); „Considerații asupra spiritului iudaic"; M. Cajal: „Evreii și eugenia"; I. Niemirower:

https://biblioteca-digitala.ro

„Maimonide"; H. Carp: „Din realizările Comunității Evreiești din București"; xxx: „Tot problema raselor" etc. etc.

Buletinul Bibliotecii, Muzeului și Arhivei Istorice. Febr. 1935 — febr. 1939. Conține: Dări de seamă despre înființarea Bibliotecii, Muzeului și Arhivei istorice și despre constituirea Comitetului Administrativ; Din programul de activitate al Bibliotecii; Situația colecțiilor; Donațiile primite; Informațiuni.

Extras din editorialul semnat de M. S. Zentler (3 febr. 1935): „Arhiva și Muzeul Templului Coral vor păstra cu sfințenie mărturiile de tot felul ale trecutului nostru, opere de artă, de cult. Documente vechi. Amintiri din viața obștilor noastre. Pergamente care păstrează însemnarea vremurilor despre tot ce se referă la așezarea evreilor din țările românești și despre strădania evreiască la ridicarea și propășirea Patriei". „Biblioteca Templului Coral va întruni toate izvoarele Științei Iudaice și ale istoriei noastre".

Un merit important al *Buletinului* consistă în reproducerile după unele piese din Bibliotecă, Muzeu și Arhivă. Sunt astfel reproduse: hrisovul original din 1826 cu iscălitura și pecetea lui I. S. Sturza-Voevod; pagini din incunabule; documentul de acreditare a lui Isac Beg, în 1471, pe lângă Ștefan cel Mare; o mărturie de acum 300 de ani din istoria tiparului evreiesc în România; hrisovul domnesc din 1714 al lui N. Mavrocordat; alte hrisoave; pagini de titlu de carte. Ca *Supliment* la anul II, nr. 2 este reprodusă una din vechile și rarele hărți ale Capitalei, cu indicația așezămintelor și locuințelor evreiești de pe vremuri. Alte „rarități", reproduse: Templul Coral — jubileul 1857—1867—1937; un act din 1729 al Congregației Sfinte din Iași; un afiș-reclamă al lui Cilibi Moise de pe la mijlocul secolului trecut (colecțiunea M. și A. Pauker); Biblioteca Templului Coral; Darea de seamă cincinală (1934—1939).

Biblioteca posedă nenumărate colecții de ziare și reviste: *Iris. Anuarul pentru Israeliți; Fraternitatea; Egalitatea; Cronica Israelită; Curierul Israelit; Înfrățirea; Hatikvah; Mântuirea; Revista israelită*. Și foarte multe colecții din străinătate. Și „Cărți rare": printre altele — câteva serii ale Bibliei, comentate de discipolii lui Moses Mendelssohn; opere ale lui Maimonide; foarte numeroase cărți de filosofie medievală, cabala și hasidism; literatura din epoca Haskalei (aproape tot ce s-a publicat).

https://biblioteca-digitala.ro

Cuib spre răsărit. Revistă bilunară. Apare an I (nr. 1, decembrie 1918) și an II (nr. 30, 1 februarie 1920). Conține: poezii nesemnate, cu conținut sionist: aforistică și „din înțelepciunea străbună".

Orientarea generală a numerelor revistei este literar-sionistă. Scrisă aproape integral de Th. Rosen. Uneori apar și alte semnături: Marcu Grümberg (poezii), Isac Lemo, Marcel A. Bresliska, Zalman Itzkovitz, David Rothblum, A. Reisen, H. Strulovici. Colaborează și elevi de liceu. Reclame pentru: activitatea Cercurilor (Eretz Israel, B'nei Israel, Cuib spre răsărit ș.a.), pentru publicațiile *Mântuirea*, *Egalitatea*, *Curierul Israelit*. Adaptări și traduceri. Fondator: Theodor Rosen. Editor: Editura Cercului „Tamara".

Spicul. Revistă literară bilunară. Directori: G. Galaction, L. Algazi. An I, nr. 1-2, octombrie 1918.

Revista, din care nu au apărut decât două numere în luna octombrie 1918, nu era propriu-zis evreiască. După cum se arată în „Cuvântul înainte" al primului număr, ea își propunea „să oglindească și problematica celor 200 000 de evrei români, care intră între noi cu drepturi egale nouă, după o lungă și nedreaptă carantină. Sunt oameni de muncă și de inițiativă, obișnuiți cu răbdarea și cu stăruința care izbutește. Ne aduc comori de energie, de pricepere și de minunată simțire, și pentru cele pământești și pentru cele dumnezeiești".

Colaboratorii revistei sunt în cvasitotalitatea lor evrei. Colaboratorii neevrei ai celor două numere sunt: Gala Galaction, S. Nenițescu, I. C. Vissarion. Dintre colaboratorii evrei, cu proză și versuri, menționăm: H. Sanielevici, A. L. Zissu, Const. Graur, L. Algazi, A. Steuerman, Barbu Lăzăreanu, B. Weinberg, dr. Braun.

Puntea de fildeș reprezintă o încercare de reunire a tuturor condeielor evreo-române care au produs beletristică cu tematică israelită. În primul rând, această revistă literară — din care nu au apărut decât două tomuri (unul în 1925, celălalt în 1926) — și-a propus „să dea o imagine a creației scriitorilor evrei-români din generațiile apuse, destul de puțin cunoscuți de publicul evreiesc din România". Sumarul primului volum indică însă doar scriitori tineri, din care menționăm pe: B. Fundoianu, F. Aderca (cu o nuvelă); Horia Carp (note și impresii din Palestina); Emil Dorian, cu versuri; St. Antim, cu un studiu; H. St. Streitman, cugetări; A. Axelrad, cu versuri; dr. Joseph Bercovitz,

https://biblioteca-digitala.ro

cu un studiu; Eugen Relgis; A. Toma; B. Luca; Iser Sol; Camil Baltazar; Ion Pribeagu, cu versuri; A. L. Zissu, cu „ancheta mondială"; I. Brucăr, cu un studiu filosofic; I. Ludo, cu un fragment de roman; Marcel Iancu, cu o notă despre arhitectură; Adrian Vera, cu un fragment de piesă de teatru. Coperta, de M. Iancu. Portrete, de Maxy, Maur, Ross, M. Iancu și Kapsali.

Cel de-al doilea tom al revistei a avut un caracter special: „Scriitorii și artiștii evrei din Palestina au adresat un apel către scriitorii evrei din toate țările, rugându-i să organizeze pretutindeni, o dată pe an, în aceeași zi (Lag baomer), un festival al cărui produs să servească la răscumpărarea pământurilor din Eretz Israel.

Scriitorii și artiștii evrei-români au răspuns și ei acestei chemări, organizând și în acest an o șezătoare în seara de 2 mai. Cu acest prilej apare al doilea număr festiv, anual, al revistei *Puntea de fildeș*, la care colaborează scriitori și artiști evrei-români, fără deosebire de concepțiile lor politico-sociale, aducând astfel un omagiu colegial confraților de pe țărmurile îndepărtate ale Mediteranei.

Colaborează la acest număr: B. Luca, A. Toma, H. St. Streitman, H. Daniel, H. Carp, E. Dorian, F. Aderca, M. Iancu, I. Ludo, A. Dominic, M. H. Maxy, I. Brucăr, St. Antim, Jeana Grindea, dr. Ygrec, A. Axelrad, E. Relgis, C. Baltazar, A. Westfried, B. Fundoianu, Virgiliu Moscovici, Maur, Ion Pribeagu, R. Iosif, I. Călugăru, Artur Mendel, I. Singer, Ury Benador, F. Lazăr, R. Probst-Kraid, dr. Trefneac.

8.3. *Reviste enciclopedice*

Lumea evree. Apărută imediat după război (an I, nr. 1, sâmbătă 19 ianuarie 1919). Fondată de profesorul și filosoful dr. I. Brucăr (1888—1960), *Lumea evree* — prima dintre revistele evreiești interbelice cu caracter enciclopedic — își propunea, încă de la primul ei număr, să arate „la un nivel superior" contribuția evreilor de pretutindeni „la progresul social și cultural al omenirii". Militantismul acestei reviste consta în fundamentarea unui *imago* realist asupra evreului în general, asupra celui autohton în special, legitimarea teoretică a dreptului de cetățean (îndreptățit, deci, la afirmare plenară), recent dobândit și de evreii din România.

https://biblioteca-digitala.ro

Dr. I. Brucăr se angajează într-o amplă demonstrare a adevărului că „Evreii trebuie să rămână evrei, ei fiind, în același timp, și buni români" (an I, nr. 2).

La *Lumea evree* au colaborat fruntași ai vieții evreiești, publiciști, scriitori și oameni de știință (de la F. Aderca, St. Antim, A. Axelrad, A. Berkovitz, Marcel Breslașu, Horia Carp, B. Fundoianu, Enric Furtună, Barbu Lăzăreanu, I. Ludo, Barbu Nemțeanu ș.a., până la dr. Iacob Niemirower, I. Peltz, Eugen Relgis, H. Sanielevici, Moses Schwarzfeld, A. Steuerman-Rodion, A. Toma, A. L. Zissu ș.a.); ei se prenumeră, alături de I. Brucăr, directorul revistei, printre acei cărturari evrei care și-au afirmat deschis identitatea evreiască și s-au consacrat, deopotrivă, atât în cultura evreo-română, cât și în cea română.

Dr. I. Niemirower, preconizând în revistă înființarea unei Academii iudaice moderne, a detaliat sarcinile ce revin științei iudaismului, literaturii și artei cu tematică evreiască; H. Sanielevici, propunându-și un studiu antopologic asupra spiritului egalitar la evrei, relevă cum „cei mai distinși gânditori... din secolul trecut... au arătat că evreii și grecii au pus bazele unei civilizațiuni ... întemeiată, după primii, pe o concepție etică, iar după cei secunzi, pe una estetică" (an I, nr. 4); B. Lăzăreanu evocă o prioritate evreo-română în... branșa industriei lemnului (an I, nr. 5) și în mod curent semnalează și comentează cele mai valoroase apariții editoriale cu tematică evreiască; M. Schwarzfeld abordează teme cultural-iudaice de amplă respirație (hasidismul ș.a.); E. Meitus se ocupă competent de „Cântecul popular evreiesc" (an I, nr. 17) ș.a.m.d.

Câteva numere ale revistei sunt integral dedicate câte unei teme majore, prilejuite de evocarea unor figuri evreiești proeminente (Șalom Alehem — an I, nr. 11, Th. Herzl — an I, nr. 12; ș.a.) și reunind considerațiile a numeroși colaboratori.

Lumea evree se dovedește deosebit de sensibilă și la evenimentele cultural-literare generale ale țării; numele unor literați, istorici, oameni de știință ș.a. (de la Eminescu și Vlahuță, până la Iorga și Rădulescu-Motru) revin în variatele comentarii și discuții purtate în coloanele ei.

Mai mult chiar, în rândurile colaboratorilor revistei regăsim personalități de seamă ale vieții culturale românești, ca Gala Galaction, C. Rădulescu-Motru ș.a.

https://biblioteca-digitala.ro

Prestigiosul filosof român C. Rădulescu-Motru este astfel prezent într-unul din numerele revistei (an I, nr. 14), cu un studiu despre „Intelectualii evrei", în care susține, cu vervă polemică, printre altele, că: „... După o prejudecată foarte răspândită la noi, intelectualul evreu este sau un speculant egoist... sau un revoluționar dizolvant... Această prejudecată n-a găsit exemplificări... Unde clasăm pe idealiști ca Brucăr în aceste categorii?". Și continuă arătând că asemenea idealiști nu sunt puțini la număr, că mulți cărturari evrei au jucat un rol proeminent în lărgirea orizonturilor locale de cultură prin „tălmăciri" izbutite din marile culturi, precum și prin comentarea originală a fenomenului cultural românesc.

La rândul său, Gala Galaction, ocupându-se de „Publiciști evrei" (an II, nr. 4), are cuvinte de laudă la adresa acestora, remarcând, în principal, contribuțiile lor literare.

Lumea evree însăși este o mostră în acest sens, prin bogăția materialului literar ce cuprinde, prin colaboratorii săi de prestigiu — poeții Fundoianu, Groper, Axelrad, Furtună, Dominic, Nemțeanu, Spina, Breslașu (Marcel Bresliska), Dorian, V. Moscovici-Monda, G. Silviu, L. Șaraga sau prozatori ca Peltz și Aderca și eseiști ca Relgis ș.a.

Tot printre realizările artistice ale revistei se cuvin menționate numeroasele desene incluse în numerele ei și datorate unor prestigioși pictori, ca Lilien, Iser, Rubin ș.a.

Desigur, meritul lui I. Brucăr în realizarea și realizările *Lumii evree* — care, din păcate, n-a apărut decât cu 20 numere într-un răstimp de circa doi ani — rezidă, în primul rând, în atragerea în jurul revistei a unui cerc de colaboratori de felul celor menționați. În această revistă, profesorul și filosoful Brucăr, în vârstă de numai 30 de ani la acea vreme, se va implica însă cu toate energiile sale proaspete, dovedind deopotrivă aptitudini de combatant social, de om cu orizont politic, de om de litere și filosof, îmbrățișând aici *in nuce* mai toate temele din lucrările sale ulterioare, valoroase și pe drept apreciate în epocă.

Adam. Revistă bilunară de cultură și documentare judaică, bogat ilustrată (19 aprilie 1929 — aprilie 1940).

Înființată de I. Ludo, continuată ulterior de Idov Cohn și Miron Grindea (care a continuat să o publice în Anglia, până în deceniul al optulea). Revista și-a recrutat colaboratori „din toate clasele politice, de toate nuanțele sociale, din toate școlile literare".

https://biblioteca-digitala.ro

Într-un fel sau altul, au debutat sau au fost lansați de revistă: M. Blecher, U. Benador, Th. Loewenstein, C. Baltazar, L. Boz, A. Tudor, M. Rudich.

Au colaborat la revistă și creatori neevrei, ca: T. Arghezi, I. A. Bassarabescu, N. D. Cocea, S. Callimachi, E. Lovinescu, C. Parhon, Dragoș Protopopescu, C. Stere, Gr. Trancu-Iași, I. Vinea, Paul Zarifopol.

Ilustrațiile și reproducerile erau semnate de: M. W. Arnold, V. Brauner, T. Căpitănescu (Călugăru), Marcela Cordescu, Ed. Dorna, arh. I. Grand, S. Hay, M. Iancu, Iser, G. Juster, Kolnic, Lerner-Cernăuți, Löwenstein, Maur, Vivi Maxi, M. H. Maxy, J. Perahim, Riza Probst-Kraid, Rubingher, Ross, Rubin, I. Riester, Lazăr Zin.

La împlinirea a 10 ani de activitate a revistei (15 mai 1929 — 1 mai 1939), apare, sub redacția lui M. Grindea, „Almanahul Adam", cu următorul sumar: „G. Galaction: Cuvântul unui prieten; A. Einstein: Evreii au un fel deosebit de a vedea lumea; dr. I. Niemirower: Glose la problema emigrării; R. M. Rilke: Plecarea fiului rătăcitor; dr. W. Filderman: Câteva aspecte din viața evreilor români; H. St. Streitman: Dreptul meu; dr. L. Ghelerter: M. Schwarzfeld, dascălul nostru; dr. S. Leteanu: Conferent far der idișer sprach; dr. A. Radovici: Rasă și boală; A. L. Zissu: Din jurnalul unui evreu; M. Iancu: Noua arhitectură palestiniană; I. Ludo: Dl. Jean știe idiș; dr. L. Friedman: Igiena și legislația lui Moise și știința modernă; L. Ruga: O seară la New York; E. Furtună: Întâlnirea mea cu poezia evreiască; D. Herivan: Cum a murit Jeni cusătoreasa; I. Manger: Balada păinii albe (tălmăcire de L. Deleanu); prof. M. Goldștein: Spinoza și paralelismul psihofizic; Ștefan Tita: Anecdote tragice; dr. Al. Șafran: Mai e actuală Declarația Balfour?; A. von Chamisso: Aba Glask Leczeka (tălmăcire de E. Furtună); I. Holder: Suflet fărămițat; dr. I. Wainberg: Știința divină, arta divină; Saşa Pană: Poeme printre brazi; Idov Cohn: Inimă de mamă; B. Snabl: Qor (versuri, în românește de S. Lazar); dr. J. Neuman: Însemnătatea fenomenului religios în lumina istoriei; T. Telman: Răsare soarele (traducere de S. Lazar); dr. I. Rosman; Gustav Mahler; I. Opatosu: Barbara (traducere de G. S. Gal); S. Semilian: Christofor Columb a fost evreu?; M. Rudich: M. Blecher; C. Drimer: Istoricul spitalului israelit din Iași; I. Lachir: Zelic Berdicever: Etapele marii risipiri a lui Israel; Numărul evreilor în lume; Evreii în S.U.A.; Sunt toți creștinii antisemiți?

https://biblioteca-digitala.ro

O listă exhaustivă a colaboratorilor revistei *Adam* cuprinde cca 400 de nume, cu peste 2 000 de texte în domeniile: beletristică (poezie, epică, literatură dramatică); eseistică (socială, filosofică, politică, estetică etc.); știință popularizată; cunoștințe enciclopedice. Tematica iudaică deține un loc central, iar problematica evreilor-români constituie o preocupare constantă.

La *Adam* au colaborat condeie dintre cele mai prestigioase în epocă: creatori evrei și neevrei, din țară și străinătate.

Publicația *Adam* și-a încetat apariția în 1940 și a reînceput să apară la Londra, în 1941, cu titlul:

Adam. International Review. Editor Miron Grindea. (Londra, 1941, 1946, 1949, 1981).

În publicistica evreiască din România interbelică, *Adam* a fost, vreme de 12 ani, o prezență de prim plan; s-a impus prin ținută, prin temperament, prin atitudine. Condeie de frunte i-au dăruit strălucire.

Adam și-a încetat activitatea în 1940, prevestind parcă anii de urgie ce vor urma pentru presa evreiască. S-a stins însă cu aproape un an înaintea acestui final, din motive pe care o gazetă ca *Ecoul Evreiesc* (vezi an IX, nr. 11 din 25 noiembrie 1940) le caracterizează în termenii: „«Adam» poate n-a pierit din cauza neînțelegerii și a indiferentismului. Poate că a pierdut cadența istoriei, a oamenilor". Unele dintre ultimele numere ale seriei românești ale revistei *Adam* justifică întrucâtva o atare apreciere: se făceau simțite semne de oboseală...

Dat fiind că la *Adam* au colaborat aproape toate condeiele evreiești remarcabile din dec. 3—5 ale perioadei interbelice, dăm o listă* cvasi-exhaustivă a acestora, cu intenția conturării unui fel de Lexicon

---

* Principalii colaboratori la revista *Adam* (1929—1940) în ordine alfabetică: Aberman Jean, Adamoff J.J., Aderca Felix, Adrian L., Altman Moise, Amie I., Andrei Tudor, Ariel S. Z., Antim Ștefan, Aradi Victor, Arghezi Tudor, Ariel S.Z., Armet Arh., Arsene Maria, Avram Osias, Axelrad A., Bacal Frieda, Bady M. H., Baeck Leo, Baeck A.M. dr., Banuș Maria, Bato Ludovic, Ben-Gavril M. I., Benador Ury, Bercovici Isac, Bickel S., dr., Bistritzki Natan, Blecher Max, Bonciu H., Boz Lucian, Brănișteanu B., Braunștein S., Brucăr Mircea, Brucker I. dr., Bruckner Serafina, Călugăru Ion, Capitonov I., Carp Horia, Cristian V., Dan Sergiu, Darie Sandu (Hay S.), Deleanu Liviu, Dichter I., Dima F., Dominic A., Dorian Emil, Dorna Edmond, Duhovnâi B.I., Ebner Mayer, dr., Emanuel S., Fagure Emil D., Feller A., Fleg Edmond, Filderman W., dr., Fischer-Galați H.,

https://biblioteca-digitala.ro

al revistei, cu funcție de Dicționar de personalități evreo-române din epocă.

8.4. *Almanahuri — Anuare — Reviste ilustrate*

Ilustrațiunea evreiască. Revistă bilunară ilustrată, culturală, etnografică și socială. Director: Osias Avram. Dir. literar: prof. N. Zelewinski.

Fischgold H., dr., Foighiș L., Fox-Brunea F., Friedman Leon, dr., Fundoianu B., Furtună Enric, Gal G. S., Gall Ivan, Gaster Moses, Ghelerter Lazăr dr., Goldenberg I., Goldfaden A., Goldstein M., dr., Graur Constantin, Gregore S., Gresianu Mihai, Grindea M., Groper Iacob, Grosman S., Grunberg Aron M., Grün Melba, Grünberg Moșe, Halevy M.A., dr., Harmelin O., Hecht Helias, Herovanu Eugen, Hervian David, Holodenko Zwi, Horovitz Isac, Hutschner Richard, Iancu Marcel, Iosif B., Kardison Leo, Kastein Iosef, Kaușanski D. M., Kleiman H., Koenig Leo, Krickerbocker H. R., Landau M., Laun Ernst, Lazăr Samson, Lăzăreanu Barbu, Leftwich Ioseph, Lehrman A., Leies Ioină, Lerner, Lieblich Sandu, dr., Liman Horia, Lippe Karpel, dr., Loewenstein Th. dr., Ludo I., Manger Iție, Marcus Marcel, Mark Avrams, Mark Natan, prof. dr., Marghita E., Marino-Moscu, Maxy M. H., Meitus Eliahu, Melzan S., Menicovici Manuel, Millian Maximin, Mizrachi L., Monda Virgiliu, Moscovici Paul, Munte A., Nadir Moise, Nemțeanu Barbu, Neuman Justin, dr., Niemirower I., dr., Nussblatt P., Ornstein Kiva, Pană Saşa, Pascu B., Păstorescu S., Pașcanu Leove, Peltz Isac, Petrov David, Petruska A., Phillippe Z. Elias, Podoleanu S., Polgar Alfred, Popper Maximilian, dr., Preminger Hecht, Pribeagu Ion, Rabinovici Motty, Radovici A., dr., Relgis Eugen, Rivain S., Robot Al., Rossman I., dr., Rothenberg I. R., Rubin D. dr., Rubin M., Rucăr, Rudich M., Sacțier M., Sanin M., Sanin S., Savill W., Sărățeanu-Zelțer M., Săteanu C., Sorin C., Blumenfeld-Scrutator M., dr., Sebastian M., Segal Arthur, Segal Gustav, Segal Solomon, Seni David, Semilian S., Silviu George, Singer Carol, dr., Singer S., dr., Solomon Beno, Solomon Mihail, Spina G., Stern Adolphe, Schachter-Nancy M., dr., Schaeffer Gabriel, Șerbu Ieronim, Schieber Adela, Schönberg Rachel, Șnabel Berl, Schoss-Roman, Steinberg Monica, Sternberg Iacob, Steuerman-Rodion A., Schneibman Ihil A., Streitman H. St., Stutchewsky Ioachim, Susel E., Schwarzfeld Mozes, Șafran Alexandru, Șafran Menahem, dr., Șalom S., Șapira S., Șaraga Lascăr, Taubman L., Terziman A., Toma A., Unger Iosif, Ungher Erv., Varvara Bogdan, Verea Adrian, Verona H., Verzeanu Horia, Voronca Ilarie, Wechsler L. B., Weinberg-Verea Robert, Weissman Mișu, Weltsch Felix, Weltsch Robert, Werner Leopold, Wertenstein D., Wurmbrand Lazăr, Wurmbrand Max, Zarifopol Paul, Zeiling B., dr., Zissu A. L., Zmoira I., Zuckerman Wilhem, Ygrec dr.

https://biblioteca-digitala.ro

Din „Programul" revistei: „...În cumpăna străduințelor sincere ce se pun drepte și de altă (parte — n.n. H. K.) pentru desăvârșirea procesului de unificare sufletească a unui milion de evrei care trăiesc pe teritoriul României, crescuți în medii diferite și adăpați la izvoarele diverselor culturi, prin independența desăvârșită, prin atitudinea ei obiectivă și loială față de toate manifestările vieții evreiești, *Ilustrațiunea evreiască* își propune să aducă o prețioasă contribuțiune, în vederea acestei unificări. Tinzând să înlăture o mare lacună, vom da și o deosebită atențiune manifestărilor de viață evreiască din Eretz Israel, ca și celor din țările Diasporei, vom cerceta și releva aporturile importante pe care evreii le-au adus și le aduc pretutindeni civilizațiunii mondiale...".

Intențiile programatice s-au concretizat în 16 numere de revistă, bogat ilustrate și cu conținut variat, apărute în anii 1930—1931.

Rubricile cvasipermanente ale revistei erau: file de istorie culturală, anchete, documente, imagini palestiniene, provincia ilustrată, evreii în lume, scena și ecranul, școli evreiești, știri din lumea evree, cărți, reviste etc. cu tematică evreiască, viața politică, socială, sionism ș.a.

Din seria unor interviuri de mare inspirație, menționăm: Idov Cohn: Cu domnul Leopold Șternț; Osias Avram: De vorbă cu M. Schwarzfeld (decanul publiciștilor evrei din țară); F. Weinberg: Dl. Constantin Graur despre presa evreiască; Osias Avram: De vorbă cu...; Osias Bilig: Problemele vieții evreiești în Capitală ș.a.

Almanahul Evreiesc ilustrat pentru România. 1931—1932, redactat de dr. A. Mibashan.

Deviza Almanahului: „Noi vom încerca să dăm, în cele ce urmează, o culegere de material privitor la viața evreilor în România și la unele manifestări mai importante în legătură cu aceasta. Un milion de evrei trăiesc în această țară; ei trăiesc în provincii cu aspecte culturale și structuri național-sociale diferite...".

Ca în orice almanah, și conținutul acestuia este caleidoscopic: Calendarul pe anul 5692/1931—32: Calendarul ebraic și reforma calendarului; Formarea tipului evreului român, de I. Niemirower; Iașul evreiesc, hrisoave, de C. Drimer; Cercetători și savanți evreo-români, de Solomon Schechter; Literatura populară evreo-spaniolă, de dr. M.

https://biblioteca-digitala.ro

Gaster; Judische Volkskunst in Rumänien, de dr. Max Diamant; Ce este și ce ar trebui să fie Comunitatea Evreiască, de M. Schweig; Instituții culturale bucureștene; Misionarism sau inchiziție modernă; Don Josef Nasi (1515—1579); Ein Blatt aus der judische rumänischen Geschichte; O figură reprezentativă a judaismului din Basarabia — I. L. Zirelsohn; Hasidismul în România; Evreii și cultura română (cu referiri la: prozatorii F. Aderca, I. Călugăru, A. Stern; poeții C. Baltazar, B. Iacobescu, Steuerman-Rodion, L. Feraru, I. Voronca; gazetarii — B. Brănișteanu, E. Fagure, S. Pauker, M. Schwarzfeld, C. Graur, Millian-Maximin, S. Grossman, N. Streitman, A. L. Zissu), de M. Grindea; Documente din istoria sionismului românesc; Mișcarea feminină evreiască; Din activitatea Asociației Culturale a Femeilor Evreice (asociație ce editează *Femeia Evree*); Curiozități; Un explorator evreo-român — I. Popper; La rubrica „Muzică" semnează: Stan Golestan, Filip Lazăr, Marcel Mihalovici. Plastică: N. Vermont, Iser, Rubin, Sanielevici, D. Kessler, Lazăr Sin Gropeanu, Schweizer-Cumpăna, Pascin ș.a. Critică: Ion Trivale, H. Sanielevici, I. Brucăr, Dobrogeanu-Gherea. Teatru: Maria Ventura, Max, Yonnel, Samson S.

Anuarul evreilor din România. Redactor: dr. B. Iosif. Apărut în 1937, *Anuarul* și-a propus „...de a spori șansa evreilor din România de a se face cunoscuți dezvăluind... meritele și calitățile lor, măsura dreaptă a defectelor lor... contribuția lor în istoria chassidismului, hascalei, teatrului evreiesc, sionismului unde... ei au un loc de frunte". Anuarul a scos la iveală „hrisoave uitate, documente înecate în praful istoriei și le-a reactualizat".

Colaboratori: dr. I. Niemirower, S. I. Djaen, dr. W. Filderman, dr. M. A. Halevy, D. Faibiș, dr. S. Bikel, S. Podoleanu, I. Ludo, B. Lăzăreanu, C. A. Kuch, L. Leucht, S. Semilian, dr. I. Aizin, D. Frisman, N. Kitzler, N. I. Berdicevsky, N. Zelewinski ș.a.

Tematica abordată: Păreri creștine despre judaism; Brith Trumpeldor; Naționalism și xenofobism; Raporturile dintre judaism și pământul românesc în antichitatea greco-romană și în epoca bizantină; Note despre Calendarul Ebraic; Istoricul presei evreilor din România; V. Alecsandri și evreii; Evreii sub Mihai Sturza; Războiul din Iudeea; Evreii în viața economică a Brăilei; însemnări istorice; Ebraica în România; Scurt istoric al problemei evreiești din România;

https://biblioteca-digitala.ro

Mișcarea culturală ebraică din România: Hasmonaea (Societatea studenților universitari sioniști); Kadimah (Societatea studenților sioniști): Din istoria Comunității Evreilor din Botoșani: Temple și Cantori din București. Un grupaj amplu: „Comunitatea Evreilor din București" — Comunitate, școli, instituții și cercuri culturale; Temple și sinagogi; Comunitatea israelită de rit spaniol; Societăți de ajutor reciproc. Comunitățile evreilor din provincie — un veritabil documentar, evasicomplet, de care nici un cercetător actual, în materie, nu se va putea lipsi.

Almanahul tineretului evreu — redactat de David Faibiș și Naum Kitler. București, 1938.

Almanahul își propune ca în cuprinsul celor 224 de pagini să ofere texte apte să devină „...un auxiliar dintre cele mai utile în educarea tineretului...".

Câteva texte de acest fel: Calendarul; Marile noastre sărbători; Limba noastră ebraică; Oameni de stat evrei; Din Biblie; Din Talmud; Herzl; Despre Hasidism; Muzica și Biblia; S. Marcus: Sfaturi medicale; Evreii în știință; Povestiri; Versuri; Dramaturgie; Idișul în România; Exploratori evrei; Conducători evrei. Citate din Biblie.

În sfârșit, dar nu ultim ca importanță — cu atât mai mult cu cât a fost editat în plin război, în 1943 —, *Almanahul Evreiesc pe anul ebraic 5704 (1943—1944)*. Reproducem sumarul în întregime: ing. Maximilian Marcus: Calendarul evreiesc; xxx: Calendar 5704; M. Șor: Breviar religios. Sărbătorile evreiești: Date, Legende, Tradiții, Istoric; xxx: O sinteză a istoriei evreilor; I. Massoff: Viața unui cimitir (din str. Sevastopol); Schoss Roman: Spiritul la evreii din antichitate; Sabatay I. Djaen: Literatul și literatura judaică; M. Schwarzfeld: Proverbe, zicale și vorbe de spirit la evrei. (Extras din vastul studiu „Colectivitatea evreiască sub unghiul tezaurului popular evreiesc din România"). Eseuri de: I. Flavius, M. A. Halevy, B. Causansky. Literatură de: I. Peretz, B. Fundoianu, I. Voronca, Șt. Tita.

8.5. *Retrospectivă: 1940—1944*

Istoria și-a urmat cursul ei dramatic. La mai puțin de două decenii după obținerea emancipării depline, adică la 21 ianuarie 1938, guvernul național-creștin dispune, inaugurând astfel legislația antisemită

https://biblioteca-digitala.ro

și lărgind procesul politic de marginalizare, „revizuirea cetățeniei evreilor". În iunie 1940, guvernul Gigurtu creează baza „legală", folosită și amplificată de guvernarea lui Antonescu, pentru deposedarea evreilor de toate drepturile politice și supunerea lor — în plan economic — legilor de românizare, plasându-i astfel în marginea vieții economice și sociale și lăsându-i la discreția bunului plac și ingerinței. Populația evreiască este astfel expusă unor măsuri discriminatorii concretizate — pe lângă românizarea tuturor bunurilor imobile — și în eliminarea ei din sfera unor ocupații. Se interzice, astfel, liber profesioniștilor de a practica o seamă de profesii: prin Decretul din octombrie 1940, evreii cadre didactice sunt eliminați din învățământ; se introduce munca forțată pentru bărbații evrei excluși din armată. Alte măsuri discriminatorii duc astfel la degradarea socială și civică a unei colectivități umane care, printr-o străduință de numeroase generații, cucerise un anumit statut social, aducându-și contribuția plenară la devenirea modernă a societății românești în ultimele două secole.

În același timp, evreii din România, începând cu anul 1940, îndură experiența tragicelor pogromuri. Pentru bucureșteni șirul crimelor începe cu pogromul din ianuarie 1941, când — în lupta pentru putere dintre Antonescu și legionari — aceștia din urmă asasinează în București 126 de evrei, operează nenumărate jafuri și maltratări. Toate acestea se continuă cu masacrarea evreilor din Iași, cu deportarea în masă în Transnistria inclusiv a unor persoane sau mici grupuri evreiești, provenite și din Capitală.

*

Despre toate acestea din urmă presa evreiască nu mai era în măsură să relateze, necum să protesteze. Gazetele evreo-române fuseseră interzise, iar în ziarul nou al „Centralei" ce se va ivi, nici o atitudine sau opinie de acest fel nu mai era tolerată.

Ceea ce nu înseamnă că până prin anii '40 presa evreiască din Capitală nu și-a făcut datoria, mai ales sub raportul denunțării drumului periculos prefigurat României de partidele extremiste, de intrarea crescândă a țării în orbită germană.

Presa evreiască bucureșteană de limbă română se prezintă astfel ca un document valoros pentru urmărirea acțiunilor antisemite

https://biblioteca-digitala.ro

dinlăuntrul țării și a crescândelor amenințări pentru evrei, venite „din afară".

Astfel: acțiunile *Ligii Apărării Național-Creștine* și ale *Gărzii de Fier* sunt demascate în mod curent și concentrat: începând din 1935, publicații de felul *Porunca Vremii*, oficios al antisemitismului local și internațional, sunt ținta unor riposte și polemici violente; guvernarea Goga-Cuza stârnește un val de proteste cu ecou internațional și finalități precise; influența „internă" a legilor rasiste de la Nürnberg este marcată pas cu pas; alunecările antisemite ale dictaturii carliste nu sunt nici ele escamotate, în ciuda unei cenzuri drastice impuse presei; guvernele carliste ale patriarhului Miron Cristea etc. sunt înfierate pentru atitudinea lor față de evrei; acordurile privind schimburile de mărfuri dintre România și Germania (23 martie 1939) stârnesc în presa evreiască „campania boicotului"; pătrunderea Abwehrului este dezvăluită până în amănunte.

Instaurarea dictaturii antonesciene a lichidat orice urmă de libertate a presei, a suprimat ultimele organe de presă evreiască și a ivit „Centrala Evreilor", cu oficiosul ei, *Gazeta evreiască*.

Încheiem suita publicațiilor evreiești de limbă română de până în august 1944 cu *Gazeta evreiască*, publicație oficioasă.

Gazeta evreiască — organ al Centralei Evreilor din România. Director: A. Wilman.

Se știe că din ianuarie 1942 ia ființă Centrala Evreilor, organism creat de guvernul român ca ajutor pentru aplicarea în practică a măsurilor și legislației discriminatorii: de aici, și rolul abuziv al acestui organism, extins în parte și asupra unicei publicații evreiești în ultimii ani ai războiului, respectiv oficiosul acestei Centrale, intitulat *Gazeta evreiască*.

Deși organ al Centralei Evreilor din România, obligat să publice fără comentarii toate legile, ordonanțele, instrucțiunile și dispozițiile antievreiești ale guvernului Antonescu și ale Centralei înseși, *Gazeta evreiască* nu s-a limitat — totuși — la această activitate publicistică nefastă și nici doar la „sfaturile" și „avertismentele" la supunere, date curent populației evreiești.

În chiar primul număr al *Gazetei evreiești* (18 februarie 1942), evreii erau îndemnați „să realizeze cu sârg toate ordinele și hotărârile

https://biblioteca-digitala.ro

autorităților, să vădească un acord sincer cu aspirațiile statului, să nu crâcnească și să îndeplinească hotărârile «Centralei»".

În unele cazuri aceste „sfaturi" erau date chiar de autoritățile regimului militaro-fascist. Astfel, în numărul gazetei din 3 iulie 1942, se cere părinților de a-și feri copiii de orice concepții politice „primejdioase", recte antitotalitare; în alt număr, din 28 august același an, se cere evreilor să nu colporteze zvonuri... „defetiste".

La 26 martie 1943, ziarul „Centralei" găzduiește pe larg cererea poliției ca evreii scăpătați să se abțină de la orice fel de cerșetorie pe străzi, iar în alte numere ale gazetei apar îndemnuri la „cumpătare" alimentară, vestimentară și chiar... existențială.

Cinismul autorităților, ca și al intimilor lor din „Centrală" — dr. Ghingold, av. Wilman ș.a. — atingea astfel culmi greu de suportat.

Și totuși, concentrându-se în redacția gazetei un număr de condeie evreiești dintre cele mai profesionalizate, partea „nepolitică" a publicației, recte cea cultural-artistică, redactată de gazetari evrei de primă mână, reitera valori și comentarii de un prestigiu nealterat în afirmarea identității iudaice. Reproducem doar câteva dintre subiectele unor articole grăitoare de la sine în acest sens: Organizarea în trecut a Comunităților evreiești; Valori iudaice în predicile Marelui Rabin Sabetay Djaen, la Templul Coral; Filosofie și profetism; Spre o nouă școală evreiască (de Th. Löwenstein); Pagini hasidice; Scriitori evrei din România în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și din sec. XX (M. Schwarzfeld susține un serial despre L. Șăineanu, M. Gaster, Ronetti-Roman, David Emmanuel, M. Beck, I. Cohn, A. Maltevski, D. Critzman, E. I. Critzman, L. A. Tuvy, serial care umple pagina culturală a gazetei aproape număr de număr și se vădește, retrospectiv, extrem de interesant).

În gazetă se găsește, de asemenea, locul și prilejul pentru evocarea a zeci de autori evrei din toate „specialitățile" intelectuale: se dă lista nominală a scriitorilor din București ce trebuie să presteze muncă obligatorie și altele de acest fel. Este un merit de necontestat al publiciștilor gazetei că au izbutit să insereze texte ca: Filozofia judaică: Evreii în literatura lor populară (studiu etno-psihologic de M. Schwarzfeld); Cu privire la Philon din Alexandria, de dr. M. A. Halevy; Folclorul muzicii evreiești, de C. Săteanu, ca și cele amintite mai sus.

https://biblioteca-digitala.ro

Ultimul număr al gazetei (an III, nr. 130, 18 aprilie 1944, 2 pagini) cuprinde articolele: Clipe grele (de I. Semo); M. (de C. Seiteanu); Aderă la Dumnezeu (de A. Axelrad); Reclamă pentru Calendarul-almanah evreiesc 5705—5706; Cuvânt de Pesah, de Al. Șafran.

Publicația avea o seamă de rubrici valoroase: Teatrul evreiesc; Învățământul evreiesc; Cronica literară, dramatică, juridică, muzicală; Viața culturală și culturală; De la Colegiul pentru studenții evrei; Recensământul; Știri din Palestina; Teatrul Barașeum; Literatură, traduceri. Erau astfel cuprinse aproape toate domeniile vieții culturale evreiești. De asemenea, partea cultuală, de asistență, învățământ ș.a. Memorabil și de referință, după cum arătam, a fost serialul lui M. Schwarzfeld. Deși organ al C.E.R., gazeta s-a afirmat totuși ca un ziar al vieții intelectuale a evreilor acelor zile negre, de teroare. În compartimentul afectat publicării articolelor în legătură cu mai toate personalitățile mondiale ale istoriei culturii evreiești — Philon, Maimonide, Spinoza, St. Zweig ș.a. —acest lucru era mai pregnant decât oriunde.

8.6. *Premoniție și previziune în publicistica evreiască din deceniul patru*

Urmărind suita publicațiilor evreiești de limbă română de până în august 1944, vom încerca o retrospectivă pe întreg deceniul patru din unghiul de privire al unei întrebări ... prospective: a întrevăzut oare publicistica deceniului patru spectrul Holocaustului?.

Se știe că gazetăria democrată antifascistă din deceniul patru se bucura de concursul unor condeie strălucite, care, deși nu obișnuiau să scrie de la dreapta la stânga, erau totuși evrei în cuget, chiar dacă cu o dublă identitate, deci cu o sensibilitate acută față de hitlerism. Cât de departe anticipau, însă, viitorul un Azra Berkovitz, de la cotidianul național-liberal *L'Indépendance Roumaine*, un C. Graur, de la *Adevărul* și *Dimineața*, Hechterii, de la *Lumea* și *Arena*, *Adevărul*, *Dimineața* și *Lupta*, Blumenfeld-Scrutator de la *Adevărul* și *Dimineața*, Barbu Lăzăreanu, de la *Cuvântul Liber*, ca și Gherasim Luca și Dolfi Trost, un Fermo sau Marian, de la *Universul*, Maximin și Melle, de la *Momentul*, un Ring, de la *Semnalul*, Brănișteanu, de la *Cotidianul*, Sebastian și Călugăru, de la *Vremea* și chiar *Cuvântul* lui Nae Ionescu (care doar o atitudine binevoitoare față de evrei nu avea)

https://biblioteca-digitala.ro

rămâne încă o problemă de studiat! Am amintit aceste nume deoarece intenționez ca „studiul de caz" întreprins să deschidă un evantai tipologic cât mai larg.

Suntem oare îndreptățiți — la atâția ani după consumarea Holocaustului și a societăților fasciste tehno-birocratice ce l-au condiționat — să ne întrebăm dacă toți acești gazetari democrați, și evrei pe deasupra, au intuit sau/și prevăzut desfășurarea evenimentelor, anticipându-le în vreun fel în analizele lor politice?! Întrebarea devine și mai gravă dacă avem în vedere publicistica strict evreiască — și gazetarii ei cu vechi state — de la *Curierul Israelit* și *Egalitatea*, *Cuvântul Evreiesc* și *Drumuri Nouă*, *Ecoul Evreiesc* și *Haiarden*, *Mântuirea Noastră*, *Renașterea*, *Știri din lumea evreiască* ș.a.

O eventuală antologie cu scrisul antifascist și împotriva antisemitismului al tuturor acestora ar putea ocaziona lecturi instructive și sub raportul evidențierii anticipărilor, dar și a limitelor premoniției și previzionării Holocaustului ce se prefigura.

Amintesc doar de numeroasele texte pertinente din *Egalitatea* anilor *'38 — '40*, în care se răspunde înfrigurat la întrebarea „Unde duce rasismul?" (nr. 12/1938), răspuns coroborat pe convingerea că „viitorul judaismului depinde de asigurarea unui Centru cu proprie stăpânire și liberă dezvoltare autonomă" (nr. 3/1940). În ultimul număr al publicației (nr. 14/1940), editorialistul (mereu același Ploeșteanu, alias M. Schwarzfeld) atrage atenția că „trebuie să fim uniți și trezi la datorie pentru a arăta că doar sionismul este o reală soluție".

O taxonomie a presei evreiești dintre războaie, deceniul patru fiind cel mai caracteristic în acest sens, poate disocia, din punctul de vedere al poziției și atitudinii generale: gazete cu orientări integraționiste, asimiliste, comunitar-politice, cultural-iudaice, aculturaționiste, teritorialiste și sioniste. Profund marcată de diversitatea opiniilor, această presă exprima curentele de idei cele mai diferite, dar toate în dependență de interesele conștientizate întru stăvilirea ofensivei antisemite aduse de marea criză economică din anii '30 și de ascensiunea hitlerismului. Fiecare gazetă evreiască, fiecare revistă — chiar dacă era preponderent culturală sau literară — cuprindea nu doar „evenimente" la zi, în materie, ci și sinteze, relevante pentru „spiritul" în care era întrevăzută dinamica fenomenului antisemit.

Exemplificăm doar prin evidențierea câtorva titluri:

https://biblioteca-digitala.ro

Hașmonea — an XII, nr. 5, 1934: „Conjunctură și antisemitism" (M.H. Bady);
„Nietzsche a condamnat rasismul (S. Sanin);
an XX, nr. 3 —„Neo-rasism" (N. Holzman); nr. 10, „Considerații asupra viitorului problemei evreiești" (A. Petrușka).

Buletinul Lojei Noua Fraternitate B'nei Brith: începând cu an III, nr. 5-7, 1933, apare o rubrică foarte documentată intitulată „Sub regimul hitlerist"; nr. 3-7: „Evreii și eugenia" (M. Cajal); „Eugenia și căsătoria" (M. Cajal).
„Tot în problema raselor" (fără autor).

Neamul evreiesc: între 1933—1940, casete speciale, dedicate „antisemitismului intern și internațional".

Studentul evreu: an I, nr. 2, 1935: ciclul despre naționalism. În numerele următoare: „Numerus clausus și studențimea, rasă pură" (M. Atlas), suită de polemici cu condeierii angajați în „teoretizarea" antisemitismului și schițarea unor soluții „călduțe" la problema evreiască.

Drumuri Nouă: cunoscuta publicație revizionist-sionistă —poate una dintre cele mai demascatoare publicații — combate „complacerea evreilor cu soluții paleative la grava problemă evreiască pusă de ivirea fascismului german". Se dedică spații largi știrilor ce vin din Germania (nr. 4, 1936), analizării situației evreilor din Germania (nr. 29, 1937).

Înfrățirea, organ de informare și îndrumare evreiască, apărut în 1939, și care își mărturisește crezul „integraționist" în termenii „apărarea evreismului în cadrul nevoilor țării", va propune în numerele sale, câte au apărut până în 1940 și la care au colaborat cei mai prestigioși intelectuali evrei: „o rezistență solidară în fața antisemitismului".

Apărarea: de la începutul apariției ei (1937), susține o vie polemică cu reprezentanții orientării teritorialiste „în frunte cu Wilman și cei grupați în jurul publicației".

Acțiunea noastră: publicație care insistă pe necesitatea emigrărilor masive și urgente, „pentru a nu risca o confruntare deschisă cu hitlerismul". Ideile wilmaniene din această gazetă erau, în epocă, taxate ca fiind de inspirație antisemit-germană.

https://biblioteca-digitala.ro

Astăzi, după ce evreimea a trecut prin Holocaust, propagarea emigrării masive și făcută la timp, chiar și în alte teritorii decât râvnitul Sion, denotă o oarecare clarviziune.

Faptul că Acțiunea Wilman era atât de aplaudată de antisemiți ca: I. Al. Brătescu-Voinești, A. C. Cuza, I. Cucu (vezi „Soluția eroică a problemei iudaice formulată de un iudeu curajos", în *Țara Noastră* din 8 oct. 1937) nu face decât să sublinieze din nou cât de vitală devenise pentru evrei soluția emigrațională în acel moment ce a precedat evenimentele antievreiești criminale din anii '40—'44.

Discutând, așadar, chestiunea întinderii și limitelor premoniției în presa și publicistica evreiască din deceniul patru — și reamintind toate diferențierile și nuanțările ce se cuvin făcute în acest sens —, vom conchide că, în planul filosofiei practice și în perspectiva timpului scurs, două au fost *orientările* cuprinzând în imanența lor virtuți premonitorii și clarvizionare: orientările *sioniste* și cele *teritorialiste*. În acea etapă istorică nu exista altă ieșire radicală din situație.

Ne-am putea întreba dacă n-a existat și o premoniție a șanselor „micilor pași". În România, evreimea din Vechiul Regat nu a trecut prin încercarea Holocaustului, ci doar prin șirul de vexațiuni prea bine cunoscute. Ar fi nedrept să nu recunoaștem ca atare și în celelalte orientări ale evreimii locale oarecare anticipări realiste. Mai atunci când se arăta:

— ineficiența și chiar caracterul pernicios al asimilismului, al valului de convertiri inutile, care, pe de o parte, întrețineau iluzia salvării prin dezerție, iar pe de altă parte, contribuiau la dizolvarea brumei de demnitate ce trebuia să impună adversarilor;

— importanța „rezistenței" cultural-spirituale pentru care au militat cele mai valoroase publicații evreiești din epocă. Afirmația este valabilă pentru cazul unor gazete care, începând cu 1938, deveniseră unicele debușee de afirmare ale unei intelectualități evreiești tot mai convinsă că rezistența prin iudaism și cultură iudaică este ceea ce mai rămâne de făcut într-o vreme în care la agresiunea împotriva evreilor nu se poate reacționa nici prin „rezistența armată" și nici prin „refuzul diasporei nefericite".

Gazetarii evrei n-au întrevăzut, totuși, Holocaustul! Și nici alți condeieri de seamă ai momentului. În anii '30, mai precis, prin anul

https://biblioteca-digitala.ro

1934, publicistul I. Ludo, sintetizând păreri la modă în Europa vremii, cu privire la detensionarea imperialismului german, imperialism ce începuse să-și ascută colții de oțel, scria, într-o cărțulie intitulată *De la Rasputin la Hitler:* „hitlerismul va dispărea în curând deoarece industriașul Thissen nu-l mai susține, ba, s-a retras chiar din partid...", etc., etc. Și în alt loc: „pentru cauza anticomunistă a unei Europe capitaliste, hitlerismul a devenit nociv"... deși „întregul program hitlerist a fost realizat punct cu punct, cu o precizione matematică... rasism, revizionism, anticomunism".

Așadar, programul hitlerist fusese deja realizat „punct cu punct"!... Câtă naivitate, am zice azi...

Dar, în anii '30, să fi prevăzut: instalarea fascismului și nazismului pentru un deceniu și jumătate; războiul mondial ce va fi declanșat de Hitler sau genocidul hărăzit evreilor — ar fi părut o enormitate... Așa cum, azi, s-ar considera o enormitate să susții că sub valurile transformărilor ce se zbat în lumea est și central-europeană, ale crizelor ce bântuie această lume, și nu doar în ea, ar deveni posibile fascismul, pregătirile pentru declanșarea unui viitor război sau a unui copleșitor genocid.

Revenind la exemplul dat, respectiv scrierea lui I. Ludo, ar putea fi amintite și alte exemple de scrieri: „Hitler salvează echilibrul istoric", „Pogrom sau Revoluție" — scrise în același spirit și de același autor, reprezentative pentru îngustimea premoniților din publicistica evreiască a anilor '30.

Cu nuanțările de rigoare, previziunile formulate în „momentele" '36, '38 nu sunt cu mult mai realiste decât cele enunțate la începutul deceniului. Și aceasta, în răspărul faptului că presa deserie cu lux de amănunte cele ce se petreceau în Germania acelor ani, ca și în țările ce au intrat, ori se pregăteau să intre, în orbită germană, suportând influența ideologiei naziste. Din păcate, dinamica aievea a hitlerismului nu a fost prevăzută în „articulațiile" și „finalitățile" ei esențiale. Nimeni nu se îndoia, însă, de neobarbaria implicată în manifestările nazismului. Încă de pe la 1935 cunoscutul publicist evreo-român Ștefan Antim scria, în pamfletul său intitulat „Îndărăt spre evul mediu": „noul ev al nazismului... începe cu auto da Fe-ul bibliotecilor", conchizând: „deci nu-i exclus ca și alte popoare să capete dictaturi de brutalitatea celei germane... întocmai ca la prăbușirea lumii antice, dispariția atâtor comori

https://biblioteca-digitala.ro

de înțelepciune omenească...". Asemenea premoniții n-au fost singulare: le regăsim în multe din editorialele gazetelor evreiești, și nu numai.

Dar evreii nu s-au putut pătrunde de acel „trend" elementar al ideo-logicii hitleriste, continuând să se autoconvingă de imposibilitatea genocidului. Constatarea se impune și la lectura celor mai variate texte analitice în problemă, produse în publicistica evreiască din România deceniului patru — luată aici ca studiu de caz.

Desigur, pot fi regăsite numeroase elemente clarvizionare, cum rezultă și din cele arătate mai înainte, dar toate prezintă o substanță ezitantă în denotația explicită — căci gândirea istoriosofică ce li se subîntinde nu putea cuprinde „logic"ceea ce se insinua, deja, ontologic.

O asemenea evoluție li se părea însă de la sine înțeleasă fasciștilor. Ea părea, totuși, de neconceput din perspectiva logică a unor configurații de evenimente istorice, aflate în raport de serie și dând unități linear-succesive.

În materialul de presă și publicistic despuiat, am aflat, desigur, destule exemple de analiză sociologică pertinentă privind una sau alta din cauzele sau factorii responsabili ai ivirii nazismului și a formelor paroxistice de antisemitism ce a generat: cauze germinate în palierele economice, politice, istorice, spiritual-religioase, psihologice, caracterologice ș.a.

În acei ani '34, '36, când datorită „șocului hitlerist" au apărut atâtea studii, articole și cărți de analiză, s-a relevat, de pildă, prin ținută și stil o carte datorată publicistului Iustin Neuman și intitulată „Dictatura și dictatorii" — o încercare de explicare a fascismului în lumina psihanalizei (Buc., 1936). Putem regăsi aici enunțuri premonitorii de felul: „rasismul instinctual, intolerant, iritabil, violent și barbar este apt de scoaterea la suprafață a oricărui atavism provenit de la hominizi". Sau, în alt loc: „civilizația nu are inamici mai îngrozitori ca acești profesioniști ai crimei, acești fanatici ai rasei...". Sau: „...morala hitleristă subliniază cultul forței... suferința semenului, satisfacția pieirii celuilalt...". Nu lipsesc nici „viziuni profetice" de felul: „barbaria și civilizația, iată cei doi poli magnetici către care gravitează ciclic, periodic, sub influența factorului instinctual-economic, destinele spirituale ale omenirii".

Pe frontispiciul unuia dintre capitolele cărții, se află chiar vizionarul citat din E. G. Lessing: „Tut nichts! Der Jude wird verbrannt!".

https://biblioteca-digitala.ro

Dincolo de asemenea motto-uri, însă, concluzia istoriosofică optimistă a cărții este: „poporul se va dezmetici de grozăvia morală a lozincii doctrinare «Tut nichts»... dictatura își va trăi agonia ultimelor clipe...".

Și în această lucrare, ca și în altele, fie că se pornea de la premise psihanalitice sau economico-juridice sau cultural-religioase, concluzia era invariabilă: „așa ceva nu se poate...". Dar s-a putut, iar ciclul rasist al istoriei s-a împlinit cu acea ardere de tot: Răul a predominat în istorie de o manieră paradigmatică.

Astăzi, *à rebours*, și după ce o imensă literatură analitică prezintă etapele și intercondiționările evoluției evenimentelor până la culminarea lor în Holocaust, ne mirăm, însă, cum de nu au fost prevăzute.

Se știe că modelul predictiv, care presupune recursul la factori cu adevărat noi — adică necunoscuți măcar sub forma de perturbații aleatorii ale faptelor cunoscute —, condiționează limita oricărui procedeu probabilist, care introduce fapte noi prin intermediul distribuțiilor de probabilitate viitorologică.

Căci există o „parte suplimentară" care nu poate fi dedusă din trecut: aceasta este partea inductivă, care constituie adevărata previziune și nu poate fi legată deductiv de celelalte elemente ale problemei. Or, în cazul analizelor de care mă ocup, excerptate din publicistica evreiască a deceniului patru, această bază inductivă este evasiabsentă. Căci antisemitismul, ieșit în arena publică locală nu în puține rânduri, nu ridicase — în formele sale „clasice" — discriminarea etnică până la cotele expulzării unui *întreg palier social* din corpul și structura „fenomenului social total românesc". Asemenea modificări structurale în baza societății românești nu se mai produseseră până atunci. Și nici schimbări radicale în conduitele colective, în sistemul de deprinderi, în conduitele de rol, atitudinile colective, interpretările simbolice, ideile și valorile ce conferă sens, în sfârșit în implicările tipice, stările de mentalitate, în esența judecăților și prejudecăților colective — ale autohtonilor față de evrei. De aceea Holocaustul românesc n-a fost prevăzut de evreii de aici.

https://biblioteca-digitala.ro

CAP. V

DUPĂ 23 AUGUST 1944

Pentru evrei, ziua de 23 august 1944 a avut conotații — politice, sociale și chiar existențiale — deosebite: un eșec al actului de la 23 august și o eventuală ocupare a țării de către germani ar fi însemnat nimicirea totală a populației evreiești din România. Reușita „lovitură de stat" antiantonesciană a echivalat, pentru evrei, cu o reală Eliberare, ce nu va trebui nicicând subestimată.

Presa evreiască, revigorată după august 1944 și conștientă în cel mai înalt grad de însemnătatea, pentru țară, dar mai ales pentru evrei, a actului Eliberării, inserează încă de la primele numere ale noilor serii și reapariții ample texte prin care respectivul eveniment istoric este așezat în locul și rolul ce i se cuvine.

Curierul Israelit (seria a doua, nr. 1, din 17 sept. 1944, an XXXIV) reproduce în primul său număr scrisoarea trimisă de dr. W. Filderman, la 1 oct.1945, M. S. Regele Mihai, scrisoare însoțită de elogiile cuvenite pentru contribuția Suveranului la Eliberarea țării.

Mântuirea (seria a doua, nr. 1, din 2 sept. 1944, anul V) adresează un cald „Omagiu" Regelui Mihai, pentru contribuția sa la schimbarea cursului nefast al istoriei României din anii celui de-al doilea război mondial.

Renașterea Noastră (seria a II-a, an XX, nr. 1, 1 sept. 1944), *Viața evreiască* (an I, nr. 4, 17 sept. 1944), *Neamul evreiesc* (an XXXVII, nr. 1, 2 oct. 1944) cuprind, încă de la primele lor numere, ample referiri la marile primejdii ce au planat asupra populației evreiești și evocă însemnătatea actului de la 23 august pentru supraviețuirea celor cca 350 de mii de evrei aflați la acea dată în țară, după ce atâția alții din Ardealul de Nord, Basarabia, Bucovina ș.a. pieriseră.

https://biblioteca-digitala.ro

Gazetele amintite mai sus — cele mai importante, și reapărute în cursul sfârșitului de an 1944 — sunt simptomatice și relevante sub multe privințe: mai ales pentru perimetrul problematicii „la ordinea zilei". Sub noua zodie a democrației, a fost reluat firul preocupărilor specifice ale etniei evreiești, supusă atâtor vexațiuni în timpul războiului.

În toate aceste gazete apar ca o dominantă: aducerea la cunoștință a jafurilor și asasinatelor antievreiești săvârșite de legionari și hitleriști în timpul războiului; publicarea mărturiilor asupra vieții și morții în diverse lagăre din Transnistria; măsurile de fapt și de drept luate împotriva evreilor de la 9 august 1940 până la 24 august 1944 (vezi *Curierul Israelit*, serial, oct. 1944) ș.a.m.d.

Toate gazetele amintite se axează semnificativ pe relevarea cu precădere a importanței factorului „german" în determinarea politicii antisemite a guvernului antonescian etc. Ești aproape surprins azi să constați în aceste publicații o poziție excesiv orientată spre evidențierea cu precădere a intervenției extern-hitleriste în soarta evreilor-români: ceea ce, implicit, diminuează, întrucâtva, din rațiuni ce vor trebui studiate, responsabilitatea factorilor „interni", în materie. Mai mult chiar, se stăruie adeseori (vezi *Curierul Israelit*, nr. 22 din 11 febr.1945) asupra rolului pe care unele oficialități române l-au jucat în... salvarea celor ce urmau să devină victime ale germanilor: astfel, se publică un memoriu al evreilor ieșeni, cu zeci de semnături, în care se arată „cum colonelul chestor Chirilovici s-a luptat în acea duminică (iunie 1941) pentru a-i salva pe evrei" *(loc. cit.)*.

O temă de interes major în anii de după 1944 a fost, desigur, reintegrarea evreilor în drepturile, proprietățile și activitățile lor: această temă este amplu dezbătută de gazetele amintite — atât în ultima parte a anului 1944, cât și în prima parte a anului următor.

Numeroase alte teme — general evreiești, confesionale, etnice, culturale, ca și de politică internă și externă —, mai ales în relație cu chestiunea Palestinei și sionismului, sunt comune tuturor gazetelor evreiești: ivite imediat după august 1944, ele își exprimau, astfel, calitatea lor de organe de presă de interes general evreiesc și, mai rar, o orientare expresă de partid (organizație etc.). *Curierul Israelit* purta, totuși, subtitlul: „organul Uniunii Evreilor Români". El vădea o anume

https://biblioteca-digitala.ro

tendință prin felul în care milita: pentru constituirea Consiliului Național Evreiesc; pentru o anume politică de reintegrare, recomandată evreilor; pentru o anume colaborare preconizată între Partidul Evreiesc și Organizația Sionistă; pentru o anume conduită, general-evreiască comună, necesar a fi promovată de Consiliul General Evreiesc în chestiunile curente de economie, învățământ, armată etc. care-i priveau pe evrei.

Se știe astfel că problema reîncorporării evreilor și a trimiterii lor pe frontul de Vest a suscitat vii dezbateri și intervenții la finele lui '44. Fiind soluționată abia la începutul lui '45, încorporările de militari evrei au fost mult diminuate.

În chestiunea Palestinei, sionismului și emigrării, gazetele amintite, cu deosebirile de rigoare, vădesc o deschidere politică fără rezerve, preconizându-se în același timp cele mai variate soluții de revigorare a grupului etnic evreo-român.

Renașterea Noastră. Publicația *Renașterea Noastră*, reapărută la doar o săptămână după 23 august (fusese ultima dintre cele dispărute în timpul războiului — după suspendarea ei la finele lui 1941 i-a fost admisă o scurtă reapariție la începutul lui 1942, în calitate de... oficios sionist), se dovedește a fi dintre cele mai îngrijite publicații evreiești postbelice. Vădind o orientare sionistă neabătută și preocupări cultural-iudaice de ținută elevată, săptămânalul condus, de M. Moscovici, a cuprins în cei trei ani de reapariție (ultimul, nr. 165, din 27 dec. 1947) o varietate tematică notabilă: prefacerile comunitare expectate de evreimea română; pregătirile necesare și ameliorarea condițiilor plecării în Palestina; știri din toate domeniile vieții palestiniene; viața sionistă internă din Capitală și provincie; știri din organizația Dor-Hadaș și Haoved-Renașterea, ale căror vederi le exprima cu precădere gazeta; activitatea Congresului Mondial Evreiesc în lagărele britanice cu refugiați evrei; problema arabă etc., etc.

Problemele postbelice ale evreimii române au fost dezbătute în spiritul necesității reparării tuturor nedreptăților la care această populație a fost supusă în anii războiului. Gazeta milita pentru formula „restitutio in integrum", recte reinstalarea evreilor în proprietățile și bunurile lor, în drepturile firești oricărui cetățean al unui stat de drept și democratic.

https://biblioteca-digitala.ro

Crimele fasciste împotriva evreilor — atât de pe teritoriul românesc, cât și din țările vecine — sunt amplu tratate și detaliate încă de la primele numere ale noii serii a gazetei. Tragedia evreimii maghiare reține atenția în mod deosebit în coloanele publicației din anii '44—'45. Situația din Transnistria este ilustrată prin documente și mărturii nemijlocite.

Renașterea Noastră a dus o propagandă susținută pentru plecarea în Palestina și lupta pentru Statul Iudeu, ca soluții de prim ordin la zbuciumata diasporă a evreimii ieșite din martiriul urgiei fasciste.

Apărută mai întâi în patru pagini, apoi în șase, gazeta a excelat prin celebra sa pagină secundă, în care apăreau cu regularitate materialele de cultură: de critică literară, plastică, muzicală ș.a. Eseul pe teme de iudaistică constituia o constantă, în pagina a doua a gazetei. La fel și amplele texte subsumate rubricilor „Să ne cunoaștem scriitorii" (de limbile idiș, ivrit și, bineînțeles, cei de limbă română), „Căile autoemancipării culturale"; „Figuri ale sionismului cultural"; „Socialiștii și evreii" ș.a. Martiriul, recent încheiat, constituia o traumă istorică mult prea imediată pentru ca presa evreiască de după război să limiteze în vreun fel importanța soluției sioniste a Alialei. Coloanele gazetelor evreiești găzduiesc pe larg descrierea ororilor din trecutul apropiat, antisemitismul reținând și ca preocupare teoretică de aflare a cauzelor sale, a efectelor sale.

Toate publicațiile evreiești abundă în materiale referitoare la chestiunea palestiniană și la stringența rezolvării ei în noile condiții postbelice (ca soluție pentru absorbirea evreimii est-europene).

Situația internă a României, locul și rolul evreilor în acest context fac obiectul unor interesante editoriale și articole analitice atât în *Curierul*, cât și în *Mântuirea*, *Viața evreiască*, *Neamul evreiesc* etc. Rubrici speciale sunt dedicate eseului politic, literar. Textele asociate preocupărilor confesionale și comunitare sunt notabile ca număr.

Curierul Israelit — seria nouă inserează predici ale Șef-Rabinului Al. Șafran (nr. 2); omagii aduse unor fruntași (I. Niemirower, M. Schwarzfeld, H. Carp ș.a., în nr. 4); Steuerman-Rodion ș.a. (nr. 6); demascarea unor fruntași ai fostei „Centrale" (nr. 4); evocări ale unor victime ale prigoanei.

La *Curierul* editorialul era adesea semnat de B. Brănișteanu, eseurile de Ș. Voinea, partea literară de E. Relgis și A. Munte, iar

https://biblioteca-digitala.ro

rubrica tradițional-mozaică de M. Leiba, comentariul extern de A. Axelrad, care, printre altele, susține și o fișă a „superstițiilor antitalmudice", precum și o rubrică intitulată „Comunismul și evreii" (nr. 27 ș.a.). În ultimul număr — al 28-lea — (din 25 martie 1945), Gala Galaction inserează un documentat articol intitulat: „Cauzele religioase ale antisemitismului".

În preajma încetării apariției (nr. 26), *Curierul* mai cuprinde un text dedicat „Noului guvern", căruia, după câte se pare, gazetarii, vechi democrați, nu se arătau dispuși să-i facă o „curte" deosebită. Cum nici în discutarea Eliberării țării de către Soviete respectivii gazetari nu depuneau un zel deosebit. Este poate și rațiunea pentru care *Curierul* se află printre cele dintâi gazete dispărute (dintre cele reapărute după august 1944).

Neamul evreiesc s-a dovedit, relativ vorbind, longeviv, supraviețuind până la finele lui 1949; firește, cu prețul unei orientări flexibile, mai ales după 1946. Gazeta a popularizat și texte de propagandă exprimând „linia partidului" și aplicarea ei în rândul evreimii de către Comitetul Democrat Evreiesc.

Neamul evreiesc, de sub conducerea lui N. Leister, a izbutit — într-o existență postbelică de peste patru ani — să practice, totuși, o gazetărie nu lipsită de calitate și prefigurată de vechea serie antebelică a publicației, caracterizată prin variate rubrici dedicate unei tematici de ordin politic, social, comunitar, cultual, cultural, publicitar.

Orientarea propalestiniană și favorabilă Alialei este susținută de gazetă în spiritul în care până și organul C.D.E.-ului, recte *Unirea*, o făcea. Se știe că până în 1948 U.R.S.S. sprijinea ideea înființării Israelului, iar P.M.R. se alinia aceleiași politici. Aliaua nu constituia un tabu, iar întreaga presă evreiască o sprijinea, chiar și fără a fi sionistă.

Mântuirea, aflată sub direcția impetuosului A. L. Zissu, afirma o orientare sionistă militantă. Ea cuprindea o vastă arie tematică asociată mișcării sioniste din România, constituirii executivei sioniste, relevării vieții interne a organizațiilor sioniste — din țară și străinătate —, reflectării vieții Așuvului palestinian și apoi, după 1948, israelian; descrierii condițiilor de Alia etc., etc. În gazetă, idealul și patosul sionist străbat de la primul până la ultimul număr (173, din 24 oct. 1948).

https://biblioteca-digitala.ro

Varietatea tematică a *Mântuirii* rezultă fie și numai dintr-o succintă repertoriere a câtorva editoriale: „Nu reintegrare, ci integrare" (A. L. Zissu, nr. 11); „Congresul Mondial Evreiesc" (id., nr. 12); „Evreii sunt români" (id., nr. 13); „Popor de stil" (id., nr. 15); „Europa și evreimea" (E. Marton, nr. 16); „Afară trădătorii din conducerea Obștii" (nr. 20); „Mila și toleranța" (nr. 23); „Partidul evreiesc și democrația" (nr. 24); „Idishul" (nr. 27); „Ebraizarea numelor" (nr. 29); „Noi și pacea" (nr. 35 ș.a.); „Soluții în problema palestiniană" (nr. 124 ș.a.); „Statul Israel" (nr. 152); „Eretz Israel" (nr. 157).

Editorialele, în majoritatea lor, poartă semnătura lui A. L. Zissu, gazetar de frunte, scriitor și, totodată, președinte al Partidului Evreiesc și al Secțiunii române a Congresului Mondial Evreiesc.

Viața evreiască este al doilea organ de presă evreiască postbelică, în care problematica Alialei, a Palestinei și a vieții comunitare locale a deținut, pe toată îndinderea celor patru ani de reapariție, locul central. Acest săptămânal, în fruntea căruia se afla un publicist onest ca M. H. Bady, a supraviețuit până la 1 martie 1949 (ultimul număr fiind 229) și a urmărit în principal mișcarea sionistă din țară și activitatea ICHUD-ului, a mișcării sioniste muncitorești din Capitală și din provincie. Organizațiile de tineret „Gordonia" se bucură de o atenție precumpănitoare. La jubileul acestei organizații, din februarie 1947, M. Benvenisti, președintele Organizației Sioniste din România, inserează în gazetă un text aniversar cuprinzător și sugestiv.

Fenomenul Alialei este urmărit în mod curent și cu atenție. Tocmai de aceea poziția gazetei, în materie, nu este de încurajare a oricărui fel de exod spre Palestina. Articolul datorat lui Th. Loewenstein și intitulat sugestiv „De ce e periculoasă emigrarea haotică" (nr. 149, din 3 august 1947) înfățișează toate capcanele și primejdiile acestui fel de goană din România.

Cu toate meritele evidențiate, trebuie să arătăm, însă, că nici *Viața evreiască* nu a fost scutită de concesii, mai ales după ce se prefigura — în urma apariției „Rezoluției C.C. în problema națională" (publicată în toate gazetele vremii, inclusiv în cea de față, vezi nr. 217, din 19 dec. 1948) — începutul campaniei antisioniste, antiimperialiste și, de ce nu, antimozaice. România devenise stat totalitar cu o orânduire etatist-colectivistă.

https://biblioteca-digitala.ro

*

Prin succinta evocare a celor cinci gazete evreiești reapărute după august 1944, am văduvit prezentarea acestora de multe „aspecte", din urmărirea cărora să poată fi judecate mai bine calitatea respectivelor publicații, caracterul lor polemic, frontul comun realizat de presa evreiască pentru repunerea totală în drepturi a colectivității evreo-române, trecute prin martiriul anilor 1940—1944.

Întrucât în paragraful de față nu ne-am propus o repertoriere exhaustivă a presei evreiești de limbă română de după 23 august 1944, vom încheia cu încă doar câteva evocări semnificative. Reamintim astfel, în trecere, de multitudinea publicațiilor — unele de foarte scurtă durată sau chiar numere unice — cu caracter „intern" (de organizație sionistă, de tineret etc.). Astfel:

Buletinul Hchaluț — publicație a tineretului haluțian din România — reapare în intervalul 1946—1948 în doar 14 numere. Informează bogat și colorat despre: situația și realitățile ișuvului palestinian: contextele muncii în „ahșarelele" din țară (câteva zeci de nuclee de educare pentru munca agricolă); viața sionistă internă și din străinătate. Revista găzduiește nu puține texte, bine redactate, destinate „a lărgi orizontul de cultură al haverimilor adolescenți și tineri".

Câteva din titlurile acestor texte se vor dovedi sugestive: „Aniversarea a 60-a a lui Ben Gurion" (an II, nr. 2); „Probleme culturale în Ahșara" (nr. 3); „Iosef Trumpeldor" (nr. 8) ș.a.

Haoved Hazioni, publicație de orientare clal-sionistă (centristă): apare doar un singur număr (iunie 1946), simptomatic însă sub raportul sumarului — „Congresul Sionist"; „Educația unitară și Aliath Hanoar"; „Probleme de legătură și absorbție"; „Hanoar-Hazioni în România" ș.a.

Hanoar Hazioni — revistă politică, literară pentru tineretul evreu — reapare, în seria a doua, cu nr. 1, la 1 septembrie 1944 (avându-i ca redactori pe I. Herzig și S. Zoller) și își încetează activitatea în august 1947, cu cel de-al 23-lea număr de la apariție. Publicația se situează pe poziția organizației al cărei oficios se declară și în consecință popularizează idei și personalități din mișcarea centrist-sionistă.

De remarcat, în corpul revistei, o rubrică documentară dedicată unor amintiri și memorii despre faptele concrete de prigoană asociate muncii obligatorii din detașamente exterioare (Găiești, Doaga ș.a.) în timpul dictaturii antonesciene.

https://biblioteca-digitala.ro

Publicația de mai sus își prelungește apariția, dar sub alt titlu, *Tineretul Nou-Hanoar Hazioni* și sub alt format, tip ziar, până la 1 august 1947, dar fără o periodicitate anume.

*

Un alt gen de periodice evreiești de limbă română, renăscute sau nou ivite după marea conflagrație, au constituit-o revistele de cultură.

Ne vom opri doar asupra uneia de durată relativă, dar de amploare tematică și relevanță ideatică. Este vorba de nou ivita publicație bilunară condusă de I. Ludo și intitulată *Răspântia*.

Răspântia apare la 1 decembrie 1944 (an I, nr. 1) și se lansează impetuos în abordarea teoretică a unor teme de mare percutanță socială, ca: repunerea evreilor în drepturile lor legitime: ideile măreție ale lui Herzl și stringența lor în actualitate; dimensiunile barbariei hitleriste; pogromul din București (ianuarie 1941); adevăr și minciună în teoria raselor; partidele politice istorice și evreii-români; comentarii la psalmi; problema iudaismului; adevăr și iubire ș.a.

Revista își încetează existența (numărul 19, din 1947) după aproape trei ani de apariție bilunară.

Sunt de relevat printre diversele colaborări de natură „militantă" și materiale de factură eseistică de felul: Ibn Arie: Sociologia asistenței sociale (nr. 1), B. Lăzăreanu: Un filolog huligan (cu referire la Al. Scriban și „Dicționarul" său infestat de antisemitism), articole în serial: T. Teodorescu-Branițte: Generația 1922 — din istoria antisemitismului românesc (nr. 2); S. Gregore: Un evreu filosof socialist — referire la Durkheim (nr. 2); Ath. Joja: Mitul rasial (nr. 5); M. Mireu: Concluzii la un pogrom popular — Iași (nr. 5); I. Ludo: Hep-Hep — cu referire la prejudecăți antisemite (nr. 6); F. Brunea-Fox: Printre cadavre (nr. 7); S. Gregore: O polemică între filosofi — referire la cazul Mendelssohn (nr. 7); M. Menicovici: O carieră politică — referiri la O. Goga (nr. 8); Al. Șafran: Planuri generoase — referiri la căile diverse spre divinitate (nr. 10); H. Relu: Probleme de structură ale României (nr. 10); Th. Löwenstein: H. Heine și misterul dispariției lui Hitler (nr. 11) ș.a.m.d.

O amplă rubrică rezervată beletristicii adăpostește versuri și proză — originale și traduceri — evocând mari creatori evrei

https://biblioteca-digitala.ro

sau/și popularizând noi condeie, ca D. Faur, G. Spina, M. Darian, B. Hager, G. Silviu, Z. Weinper, A. Roca ș.a.

O interesantă rubrică de „Însemnări" conspectează evenimente literare, culturale și sociale curente. Rubrica este susținută, cu aplomb și originalitate, de însuși directorul acestei reviste.

*

Comitetul Democrat Evreiesc a apărut în ulița evreiască ca organizație de masă menită „a duce cuvântul și politica P.C.R. în straturile largi" ale acelei minorități care, fatalmente, ridica numeroase probleme sociale: atât datorită structurii ei socio-economice (faimoasa „piramidă cu vârful în jos"), cât și „secheleior" anilor de prigoană fascistă.

C.D.E. a tins să sprijine populația muncitoare evreiască și să asigure aderarea ei la transformările comuniste prefigurate de activitatea guvernului instalat la 6 martie 1945.

Unirea. Ziarul *Unirea* — săptămânal democratic evreiesc de luptă și cultură (an I, nr. 1, 3 noiembrie 1945) — și organ sub influența C.D.E. Este conceput cu scopul cuceririi crescânde a întregii opinii publice evreiești „de partea forțelor ei progresiste". Totuși, profilul *Unirii* va diferi de al *Scânteii*, în cei dintâi ani de apariție va consemna preocupări „pur evreiești", printre altele problematica Aliaiei și Palestinei.

Se știe că până în 1948 U.R.S.S. a sprijinit înființarea Statului Israel, iar P.C.R. a îngăduit plecările. La câteva luni după apariția, în decembrie 1948, a amintitei „Rezoluții a C.C. în problema națională", se va produce, în materie, o schimbare de atitudine. *Unirea* va fi colportorul principal al noii retorici antisioniste. Colecția *Unirii* de până la 24 ianuarie 1951, când își schimbă titulatura, cuprinde un total de exact 400 de numere, în care vom putea găsi sumedenie de materiale propagandistice și agitatorice: în favoarea „alegerilor B.P.D." din 1946; în favoarea tuturor transformărilor preconizate de guvernul Petru Groza și de către P.C.R. (ulterior P.M.R.); în favoarea politicii de partid în domeniul culturii, recte „conținut socialist în formă națională" (ceea ce, în cazul evreilor, presupunea și o oarecare cochetare cu limba și cultura idiș, uneori chiar cu ivritul și cultura iudaică „laică"); în favoarea muncii de integrare a evreilor în noile realități sociale, militând pentru o viață comunitară călăuzită de principii „progresiste".

https://biblioteca-digitala.ro

După cum s-a mai arătat, până la începutul lui 1949, gazeta nu se afirma ca antiisraeliană, antisionistă și antiemigrațională, fapt pentru care în numerele ei pot fi găsite numeroase informații despre situația din Palestina, starea Alialei și a celor plecați ș.a.m.d. Antiisraelitismul, antisionismul, campania de stopare a Alialei ș.a. vor căpăta însă forme de o violență crescândă în anii '49—'51, când sionismul este arătat ca fiind „armă a imperialismului", iar imperialismul drept „principala expresie a reacțiunii, războiului și antiumanismului".

Din păcate, la atare „campanii" publicistice au fost antrenați și gazetari evrei de oarecare prestigiu (I. Ludo ș.a.), precum și unii tineri intelectuali de bună credință comunistă.

La 27 ianuarie 1951, *Unirea* își schimbă denumirea în *Viață Nouă*, sub motivația ca „forma ziarului să fie în acord cu conținutul său" (vezi an I, nr. 1)

Viață Nouă este tribuna propagandei antisioniste, antiiudaice, antimozaice și antiisraeliene în rândul evreimii locale. A apărut timp de doi ani, cât s-a mai considerat necesar de către forurile de partid comuniste că este oportun ca această campanie să fie dusă și printr-un organ „specific evreiesc". Răsfoind colecția, vom găsi: texte furibund antisioniste, cu referiri la persoane și instituții; ample referiri la activitatea C.D.E. în rândul unei evreimi care nu renunța la plecare. Pentru a contracara „obstinația" evreilor-români de a persista în dorința de a pleca în Israelul de curând ivit, gazeta *Viață Nouă*, va publica, în serial, scrisori „de un tragism deosebit": evrei maghiari (sic!) repatriați din Israel descriu „dramaticele zile" petrecute în acel „iad capitalist". Corespondență „de același iz", primită de evreii-români de la „nefericitele lor rude" ajunse în Israel se pare că era mai greu de găsit!

„Valul" textelor confecționate prin care se exprimă cererile evreilor de a renunța la Alia este însă crescând. Se publică o seamă de „materiale" rezultate din presiuni sau grație stimulării unor oportunisme de moment. Este astfel inserată în gazetă până și o „scrisoare a hahamilor care renunță la actele depuse pentru plecare" (vezi nr. din 27 ianuarie 1951).

Ponegrirea realității israeliene prin *Viață Nouă* avea, desigur, drept contrapondere apologia fără margini la adresa socialismului victorios din U.R.S.S. și a rezolvării totale a flagelului antisemit în țara Soarelui-Răsare (ce ironie! erau tocmai anii în care recrudescența

https://biblioteca-digitala.ro

antisemitismului stalinist era mai evidentă ca oricând; vezi faimoasa „afacere" a „halatelor albe" ș.a.)

Parcurgând colecția de cca 7 ani a ziarului de format mare *Unirea* (apoi *Viață Nouă*), ne putem întreba asupra rațiunii înscrierii unor atare publicații în categoria presei evreiești bucureștene. Găsim totuși asemenea rațiuni în faptul că și aceste gazete: erau „făcute" de evrei; vehiculau o tematică privind populația evreiască din România; vizau cititorul evreu. La care mai adăugăm că problematica relației locale dintre comunism și evrei dezbătută de respectivele gazete constituie un capitol de istorie a evreilor din România peste care nu trebuie trecut.

În decursul celor peste 40 de ani de totalitarism comunist în România, acei evrei care au acceptat sau chiar sprijinit comunismul și au jucat un anume rol în diseminarea lui în acest spațiu s-au încărcat de responsabilități pe măsura idealurilor sau oportunităților urmărite.

Este de ordinul evidenței că în perioada interbelică, precum și imediat după război, mulți comuniști erau evrei: C.D.E.-iștii erau dintre cei mai activi și virulenți propagatori ai ideologiei comuniste printre coreligionari. Parcurgerea colecției gazetelor amintite poate convinge lesne de acest adevăr.

Ar fi să evidențiem, însă, un adevăr parțial, infim chiar, dacă nu am documenta amplu că, dacă mulți comuniști erau, imediat după '44, evrei, nu mulți evrei erau comuniști: dovada peremptorie rezidă în faptul că 97% din întreaga populație evreiască a României a făcut Alia în cele cca 4-5 „valuri" și etape ale exodului: 1946—1949; 1951—1953; 1959—1960; 1965.

Din păcate, după 1948, în România n-a mai existat vreun organ de presă evreiască în care această cuprinzătoare realitate să fie consemnată și analizată cu obiectivitate. Despre evreii din România — câți și cum plecau, câți și cum se integrau pe aceste meleaguri — n-a mai avut cine consemna jurnalistic în ultimele patru decenii.

*

O singură publicație miracol s-a ivit în 1956: inedită și insolită — *Revista Cultului Mozaic*.

După cum indică însuși titlul, această revistă era în primul rând o revistă a culturii și vieții comunitare instituționalizate, oglindind

https://biblioteca-digitala.ro

iudaismul de pretutindeni. Valoarea *Revistei Cultului Mozaic*, publicație unicat nu doar în peisajul publicisticii evreo-române, dar și al celei evreiești est-europene, a fost adeseori reliefată de oameni de cult și cultură. În numărul 1 al revistei, Șef Rabinul dr. Moses Rosen, fondatorul, mentorul și îngrijitorul permanent, scria (vezi articolul programatic): „Pornim la muncă cu însuflețire și plini de speranțe, pentru că suntem convinși că prin această publicație vom sluji deopotrivă interesele cultului mozaic și ale patriei, care se împletesc strâns". Iar la 19 octombrie 1991, la sărbătorirea a 35 ani de la apariție, același dr. M. Rosen arăta: „Creată, de la început, ca organ de presă al Federației Comunităților Evreiești, cu sarcina precisă de a constitui un instrument educativ în slujba populației evreiești a țării, ea și-a îndeplinit constant această sarcină, bucurându-se azi de un binemeritat prestigiu nu numai în rândul cititorilor evrei din România, dar și în cercuri largi de neevrei și chiar în afara țării. Cine citește azi colecția revistei are posibilitatea să constate că aceasta a devenit de mult o cronică a vieții comunității noastre, fiind în același timp și o mică enciclopedie de cunoștințe iudaice și general umane": afirmație valabilă mai curând pentru ultima ei parte decât pentru cea dintâi!

https://biblioteca-digitala.ro

Lista publicațiilor evreiești apărute în București, 1857—1957

Titlul	Anii de apariție
1	2
Acțiunea noastră	1938
Adam	1929—1940
Adam — International Review	1941
Ahuza „Sir Herbert Samuel"	1925—1928
Albumul israelit ilustrat. Supl.	„
Al Hamișmar	1935, 1946—1947
Alef Gordonia. Makabi Hazair	1946
Almanahul „Adam"	1929—1939
Almanahul Cooperației	1930
Almanahul Evreiesc pe anul ebraic 5704 (1943)	
Almanahul Evreiesc ilustrat pentru România	1931—1932
Almanahul Israelit ilustrat	1903—1904
Almanahul tineretului evreu	1938
Amudim	1928—1929
Anale Bucureștene (rom. și idiș)	1947
Analele Soc. Ist. „Iuliu Barasch"	1887—1889
Anuar pentru Israeliți	1878—1898

https://biblioteca-digitala.ro

1	2
Anuarul Liceului Comercial „Cultura“	1942/43
Anuarul evreilor din România	1937—1938
Apărarea	1939
Apărătorul	1881—1884, 1888
Apel (semnat: grupul fix 400)	1900
Apel (al grup. de meseriași „disperații“)	1902
Apel (al grupului „marfagiilor ambulanți“)	1903
Apel către evrei	1902
Apel către inimile generoase	1902
Apel lansat de grupul „Viitorul meseriașului evreu“	1902
Apelul. Ziar ocazional pentru ajutor de lipsă de lucru	1902
Asimilarea	1890
Aurora	1898
Aurora	1900
Der Auswanderer (în rom. și idiș)	1900
Barbu Nemțeanu	1920—1922
Biblioteca junimii zioniste „Tikvath-Israel“	1918
B'nei Brith	1914—1920; 1925—1927
Bilanțul Azilului Elizabethen	1884—88; 1897
Bucarester Israelit	1895
Binele omenirii	1904—1905
Buletinul Asociațiunii Evreilor Români	1921
Buletinul Asociației Sioniștilor Centriști din România	1935
Buletinul Bibliotecii, Muzeului și Arhivei istorice de pe lângă Templul Coral	1935—1939, 1946
Buletinului Comisariatului General al Fondului Național Evreiesc din România	1931
Bul. Cam. de comerț rom.—palest.	1934—38

P I 14 741

https://biblioteca-digitala.ro

1	2
Buletinul Cons. Comunit. Israeliților de rit spaniol	1901—1911; 1920—1939
Buletinul Hehaluț	1946—1948
Bul. Iehova Tanui Reszere	1935
Buletinul Înfrățirii „Zion"	1875—1895; 1897—1898; 1901; 1903—1905, 1911—1912, 1920—1924
Bul. Marii loji Sion	1899, 1890, 1920
Buletinul Keren Haiesodului România	1926
Buletinul Lojii „Noua Fraternitate" B'nei Brith	1930, 1933—1937
Buletinul Organizației Sioniste din București	1932
Bul. Soc. pt. tămăduirea bolilor	1914—15
Buletinul primei societăți „Fraternitatea Israelită"	1910
Buletinul Soc. de studii iudaice din România	1928
Buletinul Soc. „Dr. Iuliu Barasch"	1932
Buletinul Soc. Tinerimea Israelită	1905, 1920
Buletinul Uniunii Comunităților Evreiești din Vechiul Regat	1928—1934
Buletinul Uniunii Evreilor Români	1930—1932
Buletinul Uniunii Sioniste „Statul Iudeu"	1938
Buk. Israelit, evreo-germ.	1879
Caiete literare	1929
Caiet de documentare în probl. evr.	1946
Caiet pentru cultura și știința evreiască	1947

https://biblioteca-digitala.ro

1	2
Calendar F.C.E. din R.P.R.—R.S.R.	1950
Calendar pentru Israeliți	1877—1878
Calendare F.C.E. /Luah/	1950—
Calendarul ziarului „Vocea Dreptății"	1886
Camera de comerț Româno-Palestiniană	1937
Circulară (Congresul Mondial Evreiesc. Secția Română)	1947
Colecția Soc. Sioniste „Jobal"	1900
Columna Evreiască	1923
Comunitatea	1933
Israelitul de rit spaniol	1902—1923
Cooperația liberă	1931
Copilul evreu	1922—1937; 1923—1940
Creditul mărunt	1927—1928
Cronica Israelită	1901—1916
Cronica Română	1924
Cronica Sefardă	1935
Cuget liber	1927—1928
Cuib...! Spre răsărit	1918—1920
Cultura	1911; 1936—1940
Cumpăna	1881
Curierul Israelit	1906—1916; 1920—1941; 1944—1945
Curierul Evreiesc	1923
Curierul Zionului	1904
Cuvântul Cooperației	1933
Cuvântul Evreimii	1933
Cuvântul Evreiesc	1933—1940
Cuvântul nostru	1926 (cca 12 ani)
Darea de seamă a Comunității Evreilor din București	1923
Darea de seamă a Cons. de ad-ție și raportul cenzorilor pe anul	1929 1928

https://biblioteca-digitala.ro

1	2
Darea de seamă a Cons. de ad-ție și raportul cenzorilor pe anul 1929	1930
Darea de seamă „Fundația Familiei Menachem U. Elias"	1923
Dări de seamă: Eforia	1929—1931
Marea Lojă	1890
Fraternitatea	1879
Caritas	1889
Dare de seamă pe anul 1926 a Soc. de asist. soc. și medicală „Iubirea de oameni"	1926
Dare de seamă pe anul 1929 către adunarea generală din 26.IV.1930 a soc. „Căminul pt. protecția fetelor și a femeilor evreice"	
Dare de seamă (a 7-a) pe anul 1929 a Soc. de asist. medico-socială „Iubirea de oameni"	
Darea de seamă pe anul 1927 a Soc. de asist. soc. și medicală „Iubirea de oameni"	
Darea de seamă și Bilanțul general pe exercițiul anului 1928 al soc. „Sănătatea"	1929
Darea de seamă și Raportul cenzorilor al soc. „Amiciția"	1927
Darea de seamă pe întâiul semestru ianuarie-iulie, anul 1929	1929
Der Palestiner Monath Blath (Palestina Reînviată)	1919
Dorința	1897
Dorul Sionului	1899; 1900
Drumuri Nouă	1927; 1936
Drumuri Nouă (organ al Partidului Statul Iudeu din România)	1935; 1938
L'Écho Danubien	1867—1871

https://biblioteca-digitala.ro

1	2
Lumea israelită	1902—1903; 1905
Lumea israelită ilustrată	1914
Lumina	1887—1888
Lumina Israelită	1901
Macabeul	1900—1901
Macabi	1939
Marpe lenepheș	1900
Menorah	1920
Mevasereth Zion	1901—1904
Mișcarea sionistă	1931; 1934—1935
Mântuirea	1919—1922—1923; 1944—1948
Mântuirea Noastră	1929; 1933—1937
Mântuirea Noastră	1939—1940
Muncitorul evreu	1932—1933; 1935—1936
Nădejdea	1920—1921
Neamul evreiesc	1908—1916; 1918—1923—1929; 1930; 1933—1934; 1936—1937; 1939—1940; 1944—1949
Noi, copiii și tinerii evrei	1934
Noua maternitate	1923—1927
Omagiu Prințesei Sabbath	1931
Opinia evreiască	1934—1935(?)
Palestina	1901; 1904; 1938—1941
Palestina de azi	1934—1938
Pace și dreptate	1937
Palestiner—Service P.S.	1935
Panorama	1898
Părinții Cooperației	1928—1929
Păzitorii Șabatului	1922
Pedeștrii bucureșteni	1900
Pentru copilul evreu. Supl.	1946—1948
Pietonii	1900
Poșta Română	1872

https://biblioteca-digitala.ro

1	2
Presa Israelită	1907
Programul nostru	1929
Progresul	1910—1916
Propaganda	1916
Propășirea	1892
Publicația festivă a acțiunii Ussischkin	1933
Puntea de fildeș	1925; 1926
Raportul de activitate a soc. de ajutor Dr. Stein	1935/1936
Raport al Comit. de ad-ție Congregația Templului Coral	1899
Raport Soc. Templul Coral I. și C. Löbel; Fraternitatea Zion	1920—1924
Răspântia	1944—1945—1947
Realitatea evreiască	1936
Renașterea	1924; 1925—1940
Renașterea. Bul. Congr. 14 Sionist	1925
Renașterea Noastră	1942; 1944—1947
Revista Cultului Mozaic	1956
Revista israelită	1886—1897; 1908—1910
Revista literară israelită	
Revista „Programul nostru"	1929
Revista ptr. studii iudaice	1926, 1927
Rumänische Post	1871; 1873
Școalele templului coral	1922
Săptămâna haluțiană	1928
Sinai	1928—1933
Speranția	1867
Spicul	1918
Studentul evreu	1935
Școala și căminul	1931
Știri pedagogice	1933
Știri din lumea evreiască	1922—1940
Știri din Israel	1948

https://biblioteca-digitala.ro

1	2
Ştiri literare	1925
Ştiri pentru copii	1928
Theodor Herzl	1904 (nr. unic)
Tikvath-Israel	1918
Timpul vorbit (bilingv)	1859
Tineretul Nou-Hanoar Hazioni	1944—1947
Tinerimea israelită	1915; 1920
Tribuna. Organ Zeirei Zion	1933—1935
Tribuna (devine „Tribuna noastră")	1923
Tribuna Partidului Evreiesc din România	1931
Tribuna Israelită	1900; 1933
Tribuna Sionistă	1905—1906
Tribuna Studentului sărac	
Ultimele ştiri din lumea evreiască	1922—1931; 1940
Un an de activitate a Lic. Com. „Cultura"	1942/43
Unirea	1937; 1945—1951—1953
(vezi Viaţă Nouă)	
Viaţa evreiască	1932—1933; 1944—1949
Viaţa israelită	1907; 1909—1910
Viaţă Nouă	1951
Viaţa sefardă	1934—1935
Viitorul	1899—1900
Vocea Canadei	1900
Vocea Dreptăţii	1885; 1887; 1889—1896; 1897(?)—1899; 1906; 1916
Vocea noastră	1931—1932
Zionul	1906—1916

Viitorul - 1866 Antoine Levy

https://biblioteca-digitala.ro

ANUAR

PENTRU

ISRAELITI

CU UN SUPLIMENT CALENDARISTIC

PE ANUL

5644 (1883-1884)

ANUL AL VIIlEA

SUB REDACȚIUNEA LUI

M. SCHWARZFELD.

BUCUREȘTI

14, TIPOGRAFIA ȘTEFAN MIHĂILESCU STRADA CLEMENCI, 14

1883

155

https://biblioteca-digitala.ro

Anul V. No. 23. 15 DECEMBRE 1890

REVISTA ISRAELITA

APARE LA 1 ŞI LA 15 ALE FIE-CAREI LUNI

SUMARUL

Către cetitorî. — Inaugurarea şcoalei de fete „Fraternitatea-Zion" din Capitală. — Caritate. — Loteria în folosul şcoalei. — Cronica internă: Diverse ştiri şi fapte. — Cronica externă: O zi istorică; cuvinte în favoarea Evreilor-Ruşi. — Ştiinţa, literatura, bibliografie: *Brandel*, nuvelă de Alexandru Weill. — Tabla de materie a anului 1890.

BUCUREŞTI

REDACTIUNEA ŞI ADMINISTRATIUNEA
Strada Mircea-Vodă No. 12

Tipo-Litografia Ed. Wiegand, Str. Şerban. No. 14

https://biblioteca-digitala.ro

ANUAR

PENTRU

ISRAELIȚI

CU UN SUPLIMENT CALENDARISTIC

PE

ANII 5658 și 5659 (1897-1899)

ANUL AL XIX-LEA

SUB REDACȚIUNEA LUI

M. SCHWARZFELD

BUCUREȘTI

TIPO-LITOGRAFIA «UNIVERSALA» STRADA COVACI No. 14

1898

https://biblioteca-digitala.ro

SOCIETATEA DE STUDII JUDAICE DIN ROMÂNIA

SINAI

ANUAR DE STUDII JUDAICE

REDACTOR: DR. M. A. HALEVY

VOL. III

BUCUREŞTI
INSTITUTUL DE ISTORIE EVREO-ROMÂNĂ
STRADA TRINITĂŢII. 27
1931

https://biblioteca-digitala.ro

ALMANACHUL EVREESC ILUSTRAT PENTRU ROMÂNIA

III

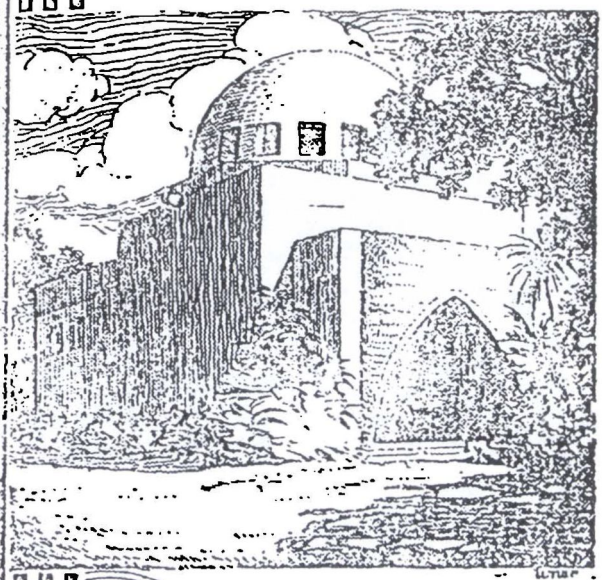

✳ 5692 (1932) ✳

REDACTAT DE

Dr. A. MIBASHAN

EDITURA ALMANACHULUI EVREESC

„SLOVA", A. Feller Bucureşti, Strada Doamnei 3

https://biblioteca-digitala.ro

ADAM

ANUL IX. — No. 95 Fondator I. LUDO 1 Februarie 1937

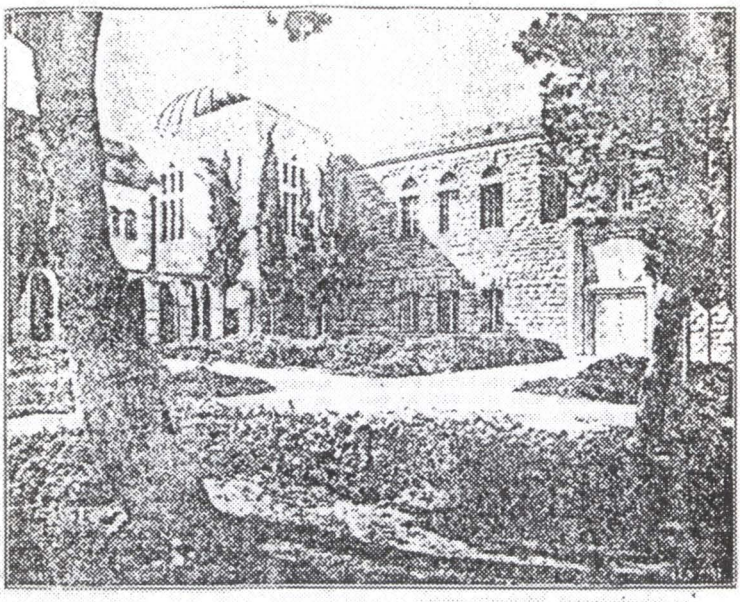

Ierusalim Universitatea ebraică de pe Scopus

In acest număr: Dr. Iustin Neuman, S. Bickel, Enric Furtună, A. Lehrman, M. Grindea, Idov Cohn

Ilustrațiuni de Riza Propst Kraid

Redacția și Administrația: BUCUREȘTI. — Str. Dr. Burghelea 10 bis. — Telefon 4.51.05

https://biblioteca-digitala.ro

CULTURA

REVISTĂ LUNARĂ

Înregistrată S. I. C. Telegrafică Iliev sub redacția președinției 6502/933.

ABONAMENTE:
Un an . . . . . 360 lei
Pentru învățători și corporațiuni de sprijinitori . . . . 1000 lei

DIRECTOR ȘI PROPRIETAR
HORIA CÂRP

REDACȚIA
INTRAREA CĂUȘ RADU 6

RAȘI

Cea mai strălucită personalitate cărturărească în scripturile sfinte din întreaga noastră istorie de când rătăcim în Golut, în exilul acesta fără sfârșit printre toate neamurile pământului.

El a fost comentatorul prin excelență. Ai Rabbi și al Talmudului. E încă și azi, după atâtea veacuri, fără număr. Acolo unde se mai învață Rabbi — nu la noi, firește, unde nu se mai învață prea mult din această bogată comoară morală, pe care ne-au dat-o oamenii — el este comentatorul cel mai popular.

Numele sub care e cunoscut în cultura noastră, Raşi, e format prin prescurtare din inițialele numelui său Rabi Șelomo henIțhaki. S'a născut la Troyes (Franța) în 1040 și a murit tot acolo la 1105. În acest oraș el are și azi renumitul său public, pentru că a fost considerat și ca un mare cărturar francez, deoarece în comentariile sale originale el lipsia cuvântul ebraic potrivit pentru gândul pe care voia să-l înfățișeze, ei îl înlocuia cu un cuvânt francez nimerit, spunând că în locul lui Raşi-asi acesta francez, risipite aproape acum două veacuri în opera sa nemuritoare de mare comentator.

Dintr'o familie de cărturari, tatăl său era numit «Șăhatol», fratele numelui său a fost Șimon ben Isac ben Abun. Studiile le-a făcut la Worms, unde până în anii din urmă mai exista — poate mai există și azi — o capelă care-i poartă numele — capela lui Raşi, înălțimii căreia se mai vede fundul pe care, pe când era povestește, ar fi stat Raşi, pe când studia și meditează.

Deși a fost sărac, el s'a însurat foarte tânăr, încă pe când era student, și la vârsta de 29 de ani, așezat la Troyes ca rabin etnarhic, nepătat, el a fondat acolo o școală (școala talmudică) care a devenit repede celebră și a fost foarte mult frequentată. Pe cât pare el și-a răspândit existența, pe atâția fără număr, pe vremuri în Franța, din agricultură, viticultură și comerț.

El a fost un splendid model de modestie și de alte virtuți sufletești. Viața sa în toată a ei înfățișare, era de o curățire fără seamăn. Că ultimul său comentar în tratatul talmudic babilonian «Mecuț» s'a ocupat de «curățirea levitică» a fost considerat de mulți ca o recunoaștere Dumnezeiască a curăției vieții sale.

Cu privire la viața sa, istoria nu prea cunoaște multe. În schimb o împodobit mult viața lui legenda care vorbește de călătoriile lui mari, de minunata lui naștere în cunoscută firidă lui Raşi în zidul sinagogii din Worms, dacă mai există azi?

De această firidă se leagă următoarea legendă: Când era însărcinată cu Raşi, mama lui trecând pe stradă, un cavaler venea călare spre dânsa cu înfierie s'o calce. Mama lui Raşi căutând adăpostire s'a dat pe lângă porțile sinagogii. Dar ea totuși în primejdie să fie călcată, deoarece cavalerul venea mereu spre dânsa. Atunci, spune legenda, porțile sinagogii s'au curbat spre interior, făcând acestă firidă adăpostitoare și astfel mama și copilul au fost salvați.

Știința înțelege așa cum e cunoscută, și legenda despre întovărășirea lui Raşi cu ducele Godefroi de Bouillon, șeful primei cruciade pentru cucerirea

https://biblioteca-digitala.ro

HASMONAEA

Publicaţie lunară de literatură şi documentare judaice

Inregistrată la Trib. Ilfov S. I com. sub No. 1017/938

Proprietari: Ing. S. Mizrahy
M. Schwartz

Director: Iancu Leibu

Sumarul

M. H. BADT	Regulamentul pentru regularizarea transferurilor de pământ
DR. TH. LOEWENSTEIN . .	Ceva despre istoria sionismului din România
S. GREGORE	James Darmesteter: Un evreu filozof... un poet evreu!
H. LEIVIK	A-Vig-Lid. (versuri)
ABR. FELLER	Cultul evreesc (Insemnări pe marginea unor glose)
CAMIL BALTAZAR	David Sondek şi spiritualitatea
EUGEN RELGIS	Despre o CARTE şi alte cărţi
A. PETRUŞCA	Considerăţiuni asupra viitorului problemei evreeşti
I. OPATOŞU	Cărţi... (fragment)
NAUM KITZLER	NOTE (Cazul dela Bacău şi comunitatea evreească - Noul Rabin-Şef la Organizaţia sionistă).

RECENZII — CĂRŢI

Evreimea sephardă dealungul veacurilor (vol. I) — Keren Hayessod (Temelia renaşterii palestiniene) — Preludiu la Beethoven.

ANUL XXI

Aprilie 1940

https://biblioteca-digitala.ro

CUPRINS

Cuvânt înainte 5
Cap. I: Începuturi 15
1. Gazete bilingve 15
2. Gazete și reviste în limba română 21
3. Gazete „problemă" 36
4. Gazete sioniste. 43

Cap. II: Marile gazete 51

Cap. III: Alte publicații la început de veac XX (—1918) 65
1. Gazete 65
2. Reviste 69

Cap. IV: Presa evreiască ivită după 1918 81
1. Caracterizarea perioadei 81
2. Un prim cotidian — *Mântuirea* 84
3. Gazete politice și de organizație 86
4. Ziare independente 91
5. Ziare ale comunității sefarde 95
6. O publicație insolită 96
7. Presa sionistă 97
8. Reviste ș.a. 106

Cap. V: După 23 august 1944 133

Lista publicațiilor evreiești apărute
în București, 1857—1957 145

https://biblioteca-digitala.ro

ALMANACHUL EVREESC ILUSTRAT PENTRU ROMANIA

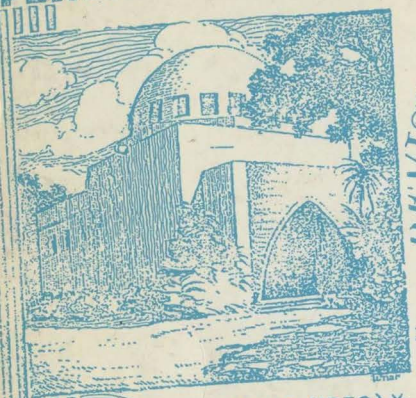

* 5692 (1932) *

REDACTAT DE D-R A. MIBASHAN

EDITURA ALMANACHULUI EVREESC

SLOVA-. A. Feller Bucureşti, Strada Doamnei 3

TATEA DE STUDII JUDAICE DIN ROMÂNIA

SINAI

NUAR DE STUDII JUDAICE

BUCUREŞTI
INSTITUTUL DE ISTORIE EVREO-ROMÂN
STRADA TRINITĂŢII 27
1931

ISBN 973-97375-4-4

Lei 5000

NOEMBRIE 1939

REVISTA ISRAELITA

APARE LA 1 ŞI LA 15 ALE FIE-CĂREI LUNI

CULTURA

Înregistrată S. I. C. Tribunalul Ilfov cu ordonanţa prezidenţială 641/938.

REVISTĂ LUNARĂ

REDACŢIA
INTRAREA CEAUŞ RADU, 6

DIRECTOR ŞI PROPRIETAR
HORIA CARP

ONAMENTE: . . 250 Lei
pt. străinătate . . 1000 Lei

ADAM

ANUL IX. — No. 95 Fondator I. LUDO 1 Februarie 1937

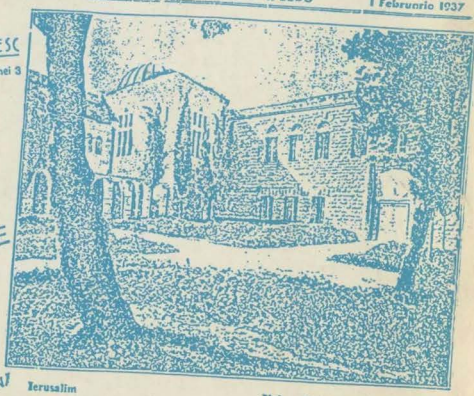

Ierusalim

Universitatea ebraică de pe Scopus

https://biblioteca-digitala.ro